

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI**

BİREYSEL İNTERNET BANKACILIĞI ve MEVDUAT BANKALARINDA

KÂRLILIK ÜZERİNE BİR ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

EZGİ KENDİR

İSTANBUL, 2019

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI**

**BİREYSEL İNTERNET BANKACILIĞI ve MEVDUAT BANKALARINDA
KÂRLILIK ÜZERİNE BİR ANALİZ**

Yüksek Lisans Tezi

EZGİ KENDİR

DANIŞMAN : DOÇ. DR. ACLAN OMAĞ

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Bireysel İnternet Bankacılığı ve Mevduat Bankalarında Karlılık Üzerine Bir Analiz

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Ezgi KENDİR

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 12.04.2019

JÜRİ ÜYELERİ

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Doç.Dr.Aclan OMAĞ

A. Omağ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk BAŞOĞLU

U. Başoğlu

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hicabi ERSOY

H. Ersoy

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLolar LİSTESİ.....	iv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	1
TÜRKİYE’DE BANKACILIK VE TARİHSEL GELİŞİMİ	
1.1. Bankacılığın Tanımı.....	2
1.2. Banka Kuruluşunda Aranılan Şartlar.....	3
1.3. Banka Kurucularında Aranılan Şartlar.....	4
1.4. Bankaların Faaliyetleri.....	4
1.5. Bankalarda Fon Yönetimi.....	5
1.6. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	8
1.6.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (1847 – 1923).....	9
1.6.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı.....	11
1.6.2.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932).....	11
1.6.2.2. Kamu Bankacılığı Dönemi (1933- 1944).....	12
1.6.2.3. Özel Bankacılık Dönemi (1945-1960).....	12
1.6.2.4. Planlı Dönem (1961-1979).....	13
1.6.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2002).....	14
1.6.2.6. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2008).....	16
1.7. Türk Bankacılık Sistemindeki Bankalar.....	18
1.7.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.....	19
1.7.2. Mevduat Bankaları.....	21
1.7.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları.....	25
1.7.4. Katılım Bankaları.....	27

1.8. Temel Bankacılık Ürünleri.....	28
1.8.1. Mevduat.....	28
1.8.1.1. Vadelerine göre mevduat.....	28
1.8.1.2. Özelliklerine göre mevduat türleri.....	29
1.8.2. Krediler.....	30
1.8.2.1. Nakdi krediler.....	29
1.8.2.2. Gayrinakdi krediler.....	31
2. BÖLÜM.....	33
DAĞITIM KANALI OLARAK İNTERNET BANKACILIĞI	
2.1. İnternet Bankacılığı Kavramı.....	33
2.2. İnternet Bankacılığının Sağladığı Faydalar.....	35
2.3. İnternet Bankacılığının Tarihsel Gelişimi.....	37
2.4. İnternet Bankacılığının Türleri.....	39
2.4.1. Bireysel İnternet Bankacılığı.....	39
2.4.2. Kurumsal İnternet Bankacılığı.....	45
2.5. Diğer Elektronik Bankacılık Hizmetleri.....	47
2.5.1. Otomatik Vezne Makineleri.....	48
2.5.2. Plastik Kartlar ve Kredi Kartları.....	49
2.5.2.1. Banka Kartları.....	49
2.5.2.2. Kredi Kartları.....	50
2.5.3. Elektronik Fon Transferi.....	51
2.5.4. Elektronik Satış Noktası Terminalleri.....	52
2.5.5. SWIFT.....	53
2.5.6. Mobil Bankacılık.....	54
2.5.7. Telefon Bankacılığı.....	55
2.5.8. Ev ve Ofis Bankacılığı.....	56
2.5.9. Kiosk Bankacılığı.....	57
3. BÖLÜM.....	58
LİTERATÜR TARAMASI	
4. BÖLÜM.....	67
BİREYSEL İNTERNET BANKACILIĞI VE MEVDUAT BANKALARINDA KÂRLILIK İLİŞKİSİ	

4.1. Kâr ve Kârlılık Kavramları.....	67
4.2. Bankalarda Kârlılık.....	67
4.3. Bankalarda Kârlılık Kavramını Etkileyen Faktörler.....	70
4.4. Mevduat Bankalarının Kârlılık Oranları ile Şube-Personel Sayıları ve Mobil ve İnternet Bankacılığı İşlem Adetleri İlişkisi.....	73
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	82
EKLER	94

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar	19
Tablo 2 : Türkiye’de Faaliyette Olan Mevduat Bankaları	22
Tablo 3 : Bireysel İnternet Bankacılığı Müşteri Sayıları	40
Tablo 4 : İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler İşlem adetleri	41
Tablo 5 : İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler İşlem hacimleri	42
Tablo 6 : İnternet Bankacılığı Yatırım İşlemleri İşlem adetleri	43
Tablo 7 : İnternet Bankacılığı Yatırım İşlemleri İşlem hacimleri	43
Tablo 8 : Havale Komisyon Bedelleri	44
Tablo 9 : EFT Komisyon Bedelleri	45
Tablo 10 : Mevduat Bankalarının Şube ve Personel Sayıları	73
Tablo 11 : Mevduat Bankalarının Ortalama Aktif Kârlılığı	74
Tablo 12 : Mevduat Bankalarının Ortalama Özkaynak Kârlılığı	74
Tablo 13 : Mobil Bankacılık Finansal İşlem adetleri	75

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1 : Mobil Bankacılık Finansal İşlem Adetleri.....	76
Grafik 2 : İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler İşlem adetleri.....	77
Grafik 3 : Mevduat Bankalarının Ortalama Aktif Kârlılığı.....	78
Grafik 4 : Mevduat Bankalarının Ortalama Özkaynak Kârlılığı.....	79

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ATM : Automated Teller Machine (Otomatik Vezne Makineleri)

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

BKM : Bankalararası Kart Merkezi

Bkz : Bakınız

EFT : Elektronik Fon Transferi

EMKT : Elektronik Menkul Kıymet Transferi

EMV : Europay, MasterCard ve Visa

GSYH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

HGS : Hızlı Geçiş Sistemi

IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

İŞKUR : Türkiye İş Kurumu

KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

Md : Madde

OGS : Otomatik Geçiş Sistemi

POS : Point Of Sale (Satış Noktası Terminali)

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

SWIFT : Society For Worldwide Interbank Financial Telecommunications
(Dünya Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Ağı)

TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TBB : Türkiye Bankalar Birliği

TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TOKI : Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

VIOP : Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

WAP : Wireless Application Protocol (Kablosuz Uygulama Protokolü)

www : World Wide Web (Dünyayı Saran Ağ)

ÖZET

Bu çalışmada yeni teknolojik bankacılık hizmetlerinden olan ve günden güne kullanımı artan internet bankacılığı detaylı olarak incelenmiş, mevduat bankalarının kârlılığına olan etkilerinin saptanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde bankacılık hakkında genel bilgi verilmiş, ikinci bölümde ise internet bankacılığı ve diğer elektronik bankacılık ürünleri açıklanmıştır. Ayrıca internet bankacılığı üzerinden yapılan işlemlerin neler olduğu, bu kanalın tercih edilmesi konusunda yıllar itibariyle yaşanan değişim ve işlemlerin büyüklükleri tablolar yardımıyla gösterilmiştir.

Üçüncü bölüm literatüre ayrılarak elektronik bankacılıkla ilgili çalışmalar özetlenmiştir. Son bölümde ise kârlılık kavramları üzerinde durulmuş, kârlılığı etkileyen faktörler incelenmiş ve mevduat bankalarının kârlılık oranları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnternet Bankacılığı, Elektronik Bankacılık, Kârlılık

ABSTRACT

In this study, the internet banking which is one of the new technological banking services and preferred day to day, was viewed to effects to profitability of deposit banks.

General information about banking was transfered in the first part of study, later in the second part, internet banking and other electronics banking products were explained. Also, contents and dimensions of transactions of internet banking and change of preferred was shown by the graphics over the years.

In the third part of study, electronic banking studies in literatürüne were summarized. In the last part, profitability concept, rates and factors effecting of profitability of deposit banks was take overed.

Key Words: İnternet Banking, Electronic Banking, Profitability

GİRİŞ

Bankacılık sektörü zaman içinde teknolojiadaki gelişmelerle hizmet anlayışını geliştirmiş, şubelere olduğu kadar elektronik kanallara da ağırlık vererek gerekli altyapıyı sağlamaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda telefon, internet ve mobil bankacılık gibi çeşitli dağıtım kanalları kullanıma sunulmuştur. Piyasadaki yüksek rekabet ortamı da göz önüne alındığında bu yeni bankacılık anlayışı hem banka performansını olumlu etkilemiş, hem de bankacılık hizmetlerini ağırlıklı olarak online (çevrimiçi) uygulamaları tercih eden müşteriler için cazip hale getirmiştir.

Günümüz bankacılık sisteminde yeni teknolojilerin kullanılması hizmetlerin standartlaşmasına, operasyonel işlem yükünün ve personel hatalarının azalmasına, işlem sürelerinin kısalmasına da katkı sağlamıştır. Elektronik kanallara yönelen bankalar bu açıdan şube ve personel maliyetlerinde de avantaj sağlamıştır.

İnternet sayesinde müşteriler işlemlerini istediği zamanda ve mekanda yapabilir hale gelmiş, bu durum bankalar için de gelir kaynağı yaratmıştır. Bu çalışmada bankaların sunduğu internet bankacılığı hizmetlerinin kârlılığa etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, banka tanımından, kuruluş şartları, faaliyetleri, bankacılık ürünleri, Türkiye’de bankacılığın tarihsel gelişimi ve banka türlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde internet bankacılığının gelişimi, türleri, faydaları üzerinde durulmuş, yaygın kullanılan diğer elektronik bankacılık kanalları sıralanmıştır. Üçüncü bölüm ise literatür taramasına ayrılmış, konuyla ilişkili diğer çalışmalardan bahsedilmiştir. Son bölümde ise banka performansını belirlemede en çok yararlanılan kârlılık tanımlamaları yapılmış, internet ve mobil kanalların kullanım oranlarıyla kârlılık ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BANKACILIK VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Bankacılığın Tanımı

Bankacılık kavramının açıklanması için öncelikli olarak bankaların tanımlanması gereklidir. Bankalar ekonomik hayatın en önemli unsurlarından birisidir. Bu kapsamda, ülkemizde finansal araçların yeterince gelişmemiş olması nedeniyle atıl fonlara aracılık ederek ekonominin gelişmesine doğal olarak da refah seviyesinin yükselmesine imkan sağlamaktadırlar.

Finansal piyasaların önemli unsurlarından birisi olan bankalar, tasarrufları güvenceye alan ve bunların ekonominin ihtiyaçları kapsamında değerlendirilmesine yardımcı olan kuruluşlardır. Piyasadan fon sağlama ve bu kaynakları dağıtma şeklinde iki ana işlevi vardır. Bankanın kapsamlı bir tanımını yapmak gerekirse, mevduat kabul eden ve bunu çeşitli biçimlerde kredi olarak veren özetle, işlemlerinin esas içeriği bünyesine devamlı olarak mevduat çekmek ve kredi kullanırmak olan kurumlardır.¹

Bankalar, Türk Ticaret Kanunu madde 815’de “Bankacılık Kanuna tabi olan kuruluşlardır.” şeklinde ifade edilmektedir.²

Bankalar temelde ödünç olarak nakit veren kişilerle, borç talep eden kişiler için hizmet sağlarlar. Ancak bankacılık işlemleri bu tanımlamadan çok daha kapsamlı ve çeşitlidir.

Ayrıntılı incelendiğinde, bankacılık faaliyetinin öz kaynak ve atıl fonlar gibi kolayca nakde çevrilebilen kaynakların, diğer şahıs ve kuruluşlara belli bir gelir karşılığında aktarılmasından oluştuğu görülmektedir.³

Özetle, bankaların başlıca işlevleri, tasarrufların bir arada toplanıp etkin biçimde kullanılması, uluslararası ticarete karşılıklı güven ilişkisinin kurulması ve

¹ Osman Altuğ, “Banka İşlemleri ve Muhasebesi” Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 1.

² 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Md. 815, 13 Ocak 2011 Tarihli, 27846 Sayılı Resmi Gazete.

³ Sadun Aren, “100 Soruda Para ve Para Politikası”, İmge Kitabevi, Ankara, 3. Baskı, 2013, s. 99.

böylece ticaret hacminin desteklenmesi, yatırımların finanse edilerek kısa süreli ve küçük miktardaki fonların ekonomide uzun süreli fonlar haline dönüştürülmesi olarak sıralanabilir. Bu esas işlevlerle beraber, bankalar mudilerine sundukları farklı işlemler karşılığında ücret ve komisyon alırlar.⁴

1.2. Banka Kuruluşunda Aranılan Şartlar

Bankaların temel fon kaynakları mevduat ve katılım fonu olarak halktan topladıkları paralardır. Bankaların sahip oldukları sermayelerinin çok üstünde borçlanabilmelerinin sebep olduğu durumlar ülke ekonomisini yakından etkiler. Bu açıdan sektörde yaşanan olumsuzluklar tüm tasarruf sahiplerini ilgilendirmektedir. İşte bu nedenlerle bankaların kuruluşları, faaliyete geçmeleri, şube açmaları ve tasfiyeleri özel düzenlemelere tabidir.⁵

Banka kuruluşunda aranılan koşulların Bankalar Kanunu'nda yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 7. Maddesi'ndeki ilgili düzenlemeye göre, Türkiye sınırları dahilinde kurulan bir bankanın, anonim şirket olması zorunludur.⁶

Diğer bir şart, pay senetlerinin likit karşılığı olması ve hepsinin isme yazılma zorunluluğudur. Nakden ödenmiş sermayesi en az otuz milyon Türk Lirası olmalıdır. Kalkınma ve yatırım bankaları için ise bu tutar yirmi milyon Türk Lirası'ndan az olamaz. Diğer bir husus, öngörülen faaliyet konuları, mali planı, yönetim ve organizasyon yapısının birbiri ile uyum içerisinde olması gerektiğidir. Ayrıca, esas sözleşmesinin 5411 sayılı yasayla uyumlu şekilde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nın ayrıntılı kontrolüne mani olmayarak açık, anlaşılır bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Yeni kurulacak bir bankanın yapacağı iş programlarını, ekonomik yapısını, ihtiyacı olan sermaye miktarını, başlangıç olarak üç sene için gelir-gider planını ve örgütlenmesini içeren bir

⁴ Aren, 2013, a.g.e. s. 100.

⁵ Ferudun Kaya, "Bankacılık Giriş ve İlkeleri", Beta Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, Yayın No:2927, 2013, s.59.

⁶ Türk Ticaret Kanunu'na göre anonim şirket, ana sermayesi belli hisselerle ayrılmış olan, bir unvana sahip, borçları dolayısıyla yalnızca şirketin mal varlığı ile sorumlu olunan şahıs birliğidir. Anonim şirketler, yasaların en çok kontrol edebileceği ve farklı kanuni hükümlerle faaliyetlerini ve yönetimlerini belirli şekilde düzenledikleri bir ortaklık biçimidir.(Yıldız Ayanoğlu, Aydın Karapınar, Fiğen Zaif vd. "Bankaların Yönetimi ve Denetimi", Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2746, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 1704, 1. Baskı, Eskişehir, 2013, s.12.)

programını ibraz etmesi, şarttır. Bu uygulamanın gerçekleştirilmesine ilişkin şekil ve esasları BDDK belirler.⁷

Ayrıca Türkiye sınırlarında banka kurulması veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın yurt içinde şubesinin açılması için, BDDK'nın minimum beş üyesinin olumlu şekilde kullandıkları oylar neticesinde izin verilmesi gerekir. İzin düzenlemesi müracaat tarihinden üç ay içinde ilgiliye bildirilir. Müracaatta noksanlık olması halinde, istenilen bilgi ve belgelerin tamamlanması amacıyla başvuru sahiplerine altı ay süre verilir. Bu noksanlıkların tanınan vade boyunca tamamlanamaması durumunda müracaat geçersiz kabul edilir.⁸

1.3. Banka Kurucularında Aranılan Şartlar

Türkiye'de banka kurmak isteyen banka kurucuları Bankacılık Kanunu'nun 8. Maddesinde sayılmış şartlara haiz olmalı, yönetim kurulu üyelerinde ise, kurumsal yönetim hükümlerinde sıralanan özellikler ve planlanan faaliyetleri sürdürebilecek iş deneyimi olmalıdır. (Bkz. Ek 1, s.)

1.4. Bankaların Faaliyetleri

Ülkelerin yasal mevzuatları ve yetkili bağımsız kuruluşları bankaların faaliyetlerinin belirlenmesi konusunda etkili olmaktadır. Ülkemizde de yasal düzenlemelerin yanı sıra, bankaların faaliyetlerine ilişkin BDDK tarafından düzenleme ve denetlemeler yapılabilmektedir. Bankacılık faaliyetleri ekonomik sistemin gereklilikleri neticesinde fazlasıyla kapsamlı hale gelmiştir. Esas olarak faaliyetler temel banka fonksiyonu olan mevduat kabul edip kredi kullanırmak ve bunların türevleri şeklinde toplanmıştır.⁹

Bankacılık hizmetlerinin kapsamı ve türleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda tanımlanmaktadır. Buna göre, bankaların faaliyet alanları, mevduat veya katılım fonu kabulü ile kredi verme işlemleri, para aktarım işlemleri, aracı bankacılık işlemleri veya tediye ve tahsilat işlemleri, kambiyo senet işlemleri, saklama hizmetleri gibi işlemlerdir.

⁷ BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Md.7, 1 Kasım 2005 Tarihli ve 25983 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete.

⁸ Ayanoğlu, Karapınar, Zaif vd., 2013, a.g.e. s.11.

⁹ Ayanoğlu, Karapınar, Zaif vd., 2013, a.g.e. s.36.

Ayrıca bankalar çeşitli ödeme araçları sunmak, döviz işlemleri, para ve sermaye piyasası araçlarının alım-satımı, finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri ve benzeri gerçekleştirebilirler. Ancak, mevduat bankaları katılım fonu kabul edemez ve finansal kiralama işlemleri yapamaz. Bir banka türü olan katılım bankaları ise mevduat kabul edemezken, yatırım ve kalkınma bankaları mevduat ve katılım fonu kabul edemezler.¹⁰

1.5.Bankalarda Fon Yönetimi

Fon yönetimi, bankaların ekonominin seyrine göre önlemlerin alınarak ve gerçekleştirilecek olası risklerden korunarak faaliyet göstermesini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, fon yönetimi risklere karşı nakit ve nakit benzeri değerlerin yönetilmesidir.¹¹

Başka bir ifadeyle fon yönetimi, etkin bir aktif pasif yönetimi olarak tanımlanabilir. Genellikle bir yıllık süreci kapsayan bir planlamadır. Bankalar gelirlerini artırmak ve maliyetlerini azaltmak yönünde strateji izlerler. Bu amaçla fon yönetiminde likidite ihtiyacının karşılanması, vergi yükünün azaltılması, sermaye yeterliliği, kredi kalitesinin korunması, net faiz gelirin artırılması gibi konular önem kazanmaktadır.¹²

Dünya'nın 1970'lerde Bretton Woods sisteminin çöküşü ile tanıştığı faiz ve döviz kuru riski ve 1973 yılında yaşanan petrol şokları finans kesiminde korunma (hedging) yöntemlerini de beraberinde getirmiştir.¹³ Bankalar artan finansal riskler ve değişen piyasa şartları ile başta fon yönetimi olmak üzere çeşitli yapısal değişikliklere uğramıştır. Bu amaçla gelişmiş teknikler, piyasalar ve riskten korunmak için türev ürünler kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴

Çeşitli kaynaklardan yaratılmış olan fonların yönetimi, menkul kıymetler, fon yönetimi veya hazine departmanı adı verilen birimlerce yapılmaktadır. Genelde fon

¹⁰ BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Md.4.

¹¹ Ayanoğlu, Karapınar, Zaif vd., 2013, a.g.e. s.24.

¹² Ayşen İşcan, "Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi", Uzman Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s.5.

¹³ Sadi Uzunoğlu, "Bankacılık", Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları : 2, Ankara, 1996, s.11.

¹⁴ Şenil İşıl Büyükağaoğlu, "Ticari Bankalarda Fon Yönetimi ve Fon Yönetiminde Karşılaşılan Finansal Riskler", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2011, s.8.

yöneten birime Hazine adı verilir. Fon yönetiminin işlevleri arasında, risk yönetimi, yatırım portföyü yönetimi, likidite yönetimi, kısa ve uzun vadeli yatırım stratejileri geliştirmek sayılabilir.¹⁵

Kısa vadeli mevduatları uzun vadeli kredilere aktaran bankaların vade ve likidite riskleri bulunmaktadır. Mevduat faizlerinin kredi faizleri üzerine çıkması durumunda faiz riskiyle karşılaşılır. Mevduat çıkışları olduğunda pahalı fon kaynaklarına yönelen bankalar için likidite riski oluşur. Sonuç olarak tüm bu riskler portföy yönetimini gerekli kılmaktadır.¹⁶

Bankalarda fon yönetiminde göz önünde bulundurulmuş unsurlardan birincisi likidite ihtiyacının karşılanmasıdır. Likidite, bankanın maddi kayıplara uğramadan ani nakit çekme taleplerini ve piyasanın kredi ihtiyacını normal seyrinde karşılayabilme gücüdür. Bu anlamda likidite zorunluluklarını sağlayabilmek ve nakit ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeterince likit değer mevcut olmalıdır. Mevduat kayıpları olduğunda bünyesinde yetersiz serbest rezerv¹⁷ ile karşı karşıya kalan bir banka, bu rezerv açığının finansmanı için Merkez Bankası reeskont penceresinden bankalararası piyasadan borçlanabilir, sahip olduğu menkul kıymetleri piyasa koşullarında elinden çıkarabilir veya kredilerin daha önceden ödenmesini talep edebilir. Banka açısından maliyet niteliğinde olan bu yöntemleri kullanmak zorunda kalmamak için, yeterli düzeyde serbest rezervle çalışılmalıdır. Fakat bu oranın yüksek olmasının kârlılığı düşürmesi sebebiyle, bankanın elinde serbest rezerv bulundurmak yerine kredi olarak verip gelir elde edebileceği fırsat maliyetini göz önünde bulundurması gereklidir. Likidite riskini yönetmek için, günlük nakit gereksinimlerinin sağlanması, kriz dönemlerinde banka işlemlerinin aksamadan sürdürülebilmesi amaçlanır. Bu doğrultuda banka politikaları ve stratejileri geliştirilip uygulanır.¹⁸

¹⁵ Uzunoğlu, 1996, a.g.e. s.13.

¹⁶ Uğur Emek, "Bankacılık Sisteminde Rekabet ve İstikrar İkileminin Analizi: Türkiye Örneği", Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No:34, Ankara, 2007, s.29.

¹⁷ Bankaların, Merkez Bankası tarafından belirlenen oranda nakit olarak bulundurmak zorunda oldukları rezervlere zorunlu rezerv, ani mevduat çıkışlarını karşılamak veya karlı yatırımları değerlendirmek için bulundukları rezervlere serbest rezerv denmektedir. (İlyas Şıklar, "Para Teorisi ve Politikası, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1583, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:837, Eskişehir, 2004, s.25-28, Aktaran:Yılmaz Aydın, "Türkiye'de Para ve Kur Politikası Bölüm Adı:Para Arzının Belirlenmesi", Derin Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Yayın No:2611850, 2016, s.21.)

¹⁸ BDDK, "Likidite Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber", Sayı: 6827, 2016 s.3.

Diğer bir unsur olan aktif pasif pozisyonlarının hedge edilmesi¹⁹, faiz oranı riskinden korunabilmek amacıyla aktif ve pasif kalemlerin faize duyarlılığının belirlenmesidir. Aktif/pasif yönetimi, risklerin kontrol edilmesi ve bankanın finansal amaçlarına ulaşması amacıyla faaliyetlerin değerlendirildiği bir süreçtir. Bu süreç, bankanın risk ve performans düzeyinin geliştirilmesini sağlama ve çelişkili amaçların ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlar. Aktif/pasif yönetimi açısından kontrol edilmesi gereken unsurlar, faiz oranı riski, likidite riski, piyasa riski, kur riski ve kredi riskidir.²⁰

Aktif yönetimi, fonların ne şekilde kullanılacağına dair kararlardır. Kârını maksimize etmek isteyen bankalar, kaynaklarını en fazla kazancı sağlayacak şekilde minimum riskle farklı alanlar arasında dağıtmalı ve gereksinimi olan nakdi ve nakit benzerlerini elde bulundurma olanağına sahip olmalıdır. Bankalar bu amaçla alacaklarını tahsil ederken geri ödenme ihtimali en yüksek müşterileri bulur, sahip olacağı menkul değerlerde maksimum kâr elde edeceği ve en risksiz olanları tercih eder, mevcut değerlerde riski en aza indirgeyerek çeşitlendirme yapar.

Bankalar çeşitli kaynaklardan fon elde edebilir, bu açıdan pasif yönetiminin nasıl olacağı konusu öne çıkar. Banka bilançosunun pasifi bankanın fon kaynaklarını ifade eder. Pasifin ana kalemlerini Türk Lirası ve döviz mevduatı, bankalararası piyasalardan sağlanan fonlar, yurtiçi ve yurtdışından temin edilen krediler, Varlığa Dayalı Menkul Kıymet gibi bankanın ihraç ettiği menkul kıymetler ve özsermaye oluşturur. Pasif yönetiminin en az riskle yapılması açısından, bankanın mümkün olan en az maliyetle yararlanabileceği farklı kaynakların nasıl şekilleneceği önem taşır. Nakit gereksinimini kısa vadeli borçlanma ile karşılayan bankalar likit varlıklarını elden çıkarabilir. Borçlanma maliyetini likit varlıklara tercih ettiği bir strateji izleyebilir.²¹

Özkaynak yeterliliği, bankaların karşılaştıkları finansal güçlükleri gidermekte önem taşımaktadır. Bu açıdan özkaynakların en önemli fonksiyonu, karşılaşılabilecek risklerden veya olası zararlardan korunmaktır. Borçları geri ödeyebilme kapasitesi ve

¹⁹ Hedge etmek: Bankaların para ve sermaye piyasalarındaki belirsizliği, finansal riskleri azaltmak için farklı piyasalarda, sahip olunan pozisyonun tersi pozisyon alma yoluyla kullandığı korumalı tekniklerdir. (Öztiñ Akgüç, "Ticaret Bankalarının Yönetimi", Arayış Basım Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s.15)

²⁰ Sinan Aslan, "Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim", Avcıol Basım Yayın, 1. Baskı, İstanbul, 2003, s.114.

²¹ Uzunoğlu, 1996, a.g.e. s.16.

likiditenin yeterliliği bakımından sermaye önemli bir unsurdur. Bankaların sermaye gücü borçlanma açısından piyasadaki güvenilirliği de artırmaktadır. Aynı zamanda aktifler ve pasifler arasındaki uyumsuzlukları giderir. Banka sermayesinin yüksek olması, bankanın yükümlülüklerini karşılayamayıp zarar etme olasılığı ile aynı ölçüde ters orantılıdır. Sermayenin büyüklüğü banka hissedarlarının elde edeceği gelirler ile yakından ilgilidir. Kanuni açıdan en az sermaye bulundurma zorunluluğuna²² uyulması lazımdır.²³

Finansal yükümlülüklerin kompozisyonu, fon yönetiminde öne çıkan diğer bir uygulamadır. Bankalar borçlanma alanlarını kısıtlamadan fon kaynaklarını genişleterek esnek bir fon yönetimi oluşturmalıdır. Bunu yaparken menkul kıymet ve kredilerin vade yapısı düzenlenmeli ve kârlılık göz önüne alınarak kaynaklardan uygun kompozisyonlar oluşturulmalıdır. 1980 senesinden itibaren, ülkemizde bankaların yararlanabilecekleri fon kaynakları çeşitlenmiştir. Bankalar fonları kullanırken, iradesi dışındaki (mevduat) ve kendi iradesindeki varlıklardan (repo, varlığa dayalı menkul kıymetler) uygun bir kompozisyon sağlayarak düzenli olarak gerçekleştirilmektedir.²⁴

1.6. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde bankacılık büyük ölçüde ekonomik gelişmemizle paralel bir seyir izlemiştir. Bu anlamda 18. ve 19. yüzyıllarda Batı Avrupa’da gerçekleşen Sanayi Devriminin eş zamanlı yapılamaması nedeniyle bankacılığın gelişmesi de mümkün olmamıştır. 1847 yılında ilk bankanın kuruluşundan, 1923’te Cumhuriyetin kuruluşu

²² Basel komitesi tarafından belirlenen ve ülkemiz de dahil olmak üzere birçok ülke tarafından kabul gören standartlara göre sermaye yeterlilik rasyosu oranı %8 veya daha büyük olmalıdır. Sermaye yeterlilik rasyosunun hesabı $\text{Özsermaye}/(\text{Riskteki Aktifler}+(\text{Piyasa Riskleri}+\text{Operasyonel Riskler})\times 12,5)$ formülü ile yapılmaktadır.(Basel II ve Türk Eximbank Semineri, Risk Yöneticileri Derneği, 2013, s. 3-4-9, https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf)

²³ Aydan Aydın, İnan Emrah Sağkol, Erhan Çetinkaya vd. “Sermaye Yeterliliği Şerhi”, TBB, Yayın No:299, İstanbul, 2013, s.4.

²⁴ Mehmet Takan ve Melek Acar Boyacıoğlu, “Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem”, 7.Basım, Ankara : Nobel, 2015, s.53.

arasını kapsayan dönem içerisinde kurulan bankalarda, genellikle yabancı sermaye ve yabancı mali kurumlar hakim olmuştur.²⁵

Cumhuriyet döneminde ise bankacılık dünyadaki genel eğilimlere uygun bir gelişim göstermiştir. Yabancı bankaların faaliyetleri azalmış ve üstünlüğü ortadan kalkmıştır. Milli sermaye ile kurulan özel ve kamu bankaları büyük bir gelişme göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tek şubeli bankalar kurulurken ekonomik büyümeyle paralel olarak yerel bankaların yerini yaygın şube ağıyla daha güçlü bankalar almıştır. Sonuç olarak 1960'lardan sonra banka sayısında azalma görülmüştür.²⁶

Türkiye ekonomisinin gelişmesinde kritik bir paya sahip bankaların sayılarındaki artış oranı zamanla ivme kazanmıştır. Bilhassa 1980'li yıllardan itibaren uygulanan finansal serbestleşme reformları bu durumda etkili olmuştur.²⁷

Türkiye'de belli dönemler halinde bankacılığın gelişimi sınıflandırılmıştır. Bunlar; Cumhuriyet öncesi Dönem (Osmanlı Devleti Dönemi) (1847-1923), Milli Bankacılık Dönemi (1923-1932), Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944), Özel Bankalar Dönemi (1945-1960), Planlı Dönem (1961-1979), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001), Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2008) başlıkları altında incelenebilmektedir.

1.6.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (1847 – 1923)

Bankacılık tarihi, Avrupa devletlerinde yüzyıllar öncesinden başlarken, Türkiye için bu durum geçerli değildir. Ticari zihniyetin yeterince gelişmemesi ve uzun yıllar boyunca ekonomik hayatta yabancı ülkelerin etkin olması buna sebep olarak gösterilebilir. Öyle ki 1836 tarihinde Osmanlı'da ilk bankanın kuruluş fikri İngilizler

²⁵ Öztin Akgüç, "Türk Bankacılığında 50. Yıl Banka ve Ekonomik Yorumlar - Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler" Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1974, s.79.

²⁶ Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler, 1974, a.g.e. s.90.

²⁷ Filiz Yetiz, "Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi" Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016; 9(2), s.114.

aracılığıyla öne sürülmüştür. Bununla beraber hükümetin de finansal gereksinimlerini karşılamak amacıyla bir devlet bankası kurulması düşüncesi vardı.²⁸

İlk kurulan banka, 1847 tarihinde Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası) olmuştur. Bu gelişme kaimelerin²⁹ değerinin sabit tutulması üzerine Galata bankerleri J. Alleon ve T.H. Baltazzi ile yapılan sözleşme neticesinde olmuştur. Buna göre; hükümet bankerlere para verecek ve buna karşılık bankerler de yıl boyunca Sterlini sabit fiyatta tutarak Londra ve Paris piyasalarına poliçe satacaktı. Bu yöntemin başarılı olmasına rağmen, devletin de katkısıyla kurulan banka döviz fiyatlarını belli fiyatta tutmasına karşın spekülatif işlemleri nedeniyle 1852 yılında kapanmıştır.³⁰

1854'te Kırım Harbi sebebiyle ilk defa yurt dışından borç alınmıştır. Bu borçların kapatılması için bir kamu bankasına gerek duyulmuştur. 1856 yılında Londra merkezli İngiliz sermayeli "Ottoman Bank (Bank-ı Osmanî)" kurulmuştur. Bankanın ufak tutarlarda kredi kullandırmak, devlete avans vermek ve hazine bonolarını iskonto etmek gibi yetkileri vardı. 1863 yılında bu banka İngiliz-Fransız işbirliğinde "Bank-ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası)" olarak isim değiştirmiş ve kamu bankasına dönüşmüştür. Otuz sene boyunca bankaya para basma yetkisi tanınmıştır. Diğer görevleri ise, devlet gelirlerini sağlamak, ödemeleri yapıp bonolarını iskonto etmek, toplam borçlar için faiz ve anapara ödemelerini yapmaktır. Banka sermayesinin yabancılara ait olması tepkilere yol açınca bir merkez bankası kurulması düşüncesi oluşmuştur ve 11 Mart 1917 tarihinde "Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası" kurulmuştur. Fakat Birinci Dünya Savaşı nedeniyle merkez bankası görevlerini üstlenecek bir milli banka olamamıştır.³¹

19. yüzyılın başlarında gerekli sermaye birikimi olmadığından ulusal nitelikli bankalar kurulamıyordu. Ekonomide yabancı ülkeler aktif olmaya başlamıştı. 1863 yılında çiftçilerin katkılarıyla, Mithat Paşa önderliğinde devlet tarafından "Memleket Sandıkları" ilk ulusal banka olarak kurulmuş ve Ziraat Bankası'nın temeli atılmıştır.

²⁸ Altuğ, 2000, a.g.e s.4.

²⁹ Kaime: Osmanlı Devleti'nde 1839 senesinde altın karşılığı basılmış ilk kağıt para. www.tdk.gov.tr

³⁰ Öztin Akgüç, "100 Soruda Türkiye'de Bankacılık", Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 98. Aktaran Sudi Apak ve Arzu Tay, "Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri", Dergipark, Sayı 3, 2012, s.67.

³¹ <http://www.tcmb.gov.tr> Erişim tarihi 02.01.2018

Daha sonra "Memleket Sandıkları Nizamnamesi"yle sandıklar faaliyete geçmiştir. Fakat sonraki senelerde sandık faaliyetlerinin kötüye gidişyle etkinlikleri de azalmıştır. 1883'te sandıklar merkezi yönetim altında birleştirilerek "Menafi Sandıkları" olmuştur. II. Abdülhamit döneminde (1888) Menafi Sandıkları'nın yerine Ziraat Bankası resmen kurulmuş, banka şubeleri olarak devam etmiştir.³²

1.6.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı

Bu dönem ulusal bankacılık dönemiyle başlayıp yeniden yapılanma dönemine kadar uzanan birkaç aşamadan oluşmaktadır.

1.6.2.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932)

1918 ile 1923 yıllarını kapsayan dönemde Kurtuluş Savaşı nedeniyle bankacılık sektöründeki gelişmeler sürdürülememiştir. Bu sürecin sonunda Cumhuriyetin ilanını takiben 1924 yılında "Türkiye İş Bankası" kurulmuştur. Sonrasında İtibari Milli Bankası ile birleşmiştir. Özel kesimin olanakları henüz güçlü bankalar kurmaya elverişli olmadığından ve devletin ekonomide çeşitli alanlarda önderlik yapması düşünüldüğünden devlet işletmelerini finanse etmek amacıyla devlet bankaları kurulmuştur. Örneğin; devlet tarafından endüstri ve maden işletmelerini finanse etmek amacıyla 1925'te "Sanayi ve Maadin Bankası" kurulmuş, bu banka sonradan endüstri işleriyle uğraşan "Sümerbank" ve devlet madenlerini işleten "Etibank" olarak ayrılmıştır.³³

Konut kredisi kullanırmak amaçlı 1926'da Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bunların yanında 1930 senesinde Merkez Bankası'nın kurulması dönemin önemli gelişmelerindendir.

³² <http://www.ziraat.com.tr> Erişim tarihi 02.01.2018.

³³ Altuğ, 2000, a.g.e. s. 5.

1923- 1933 yılları arasında bankacılık sektöründeki en belirgin adım tek şubeli, yaklaşık 25 kadar yerel bankanın kurulmasıdır. Bu bankalar daha çok mahalli tacirlerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak görevini üstlenmiştir.³⁴

1.6.2.2. Kamu Bankacılığı Dönemi (1933- 1944)

1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de hissedilen olumsuz etkileri sonucunda, devlet desteği ön plana çıkmıştır. 1934 yılında başlatılan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı yürürlüğe konmasıyla devlet sermayesi önderliğinde özel amaçlı bankalar faaliyete geçmiştir. Bu süreçte bankacılığın en fazla öne çıkan tarafı, bugünkü kamu bankalarının kurulmasıdır.³⁵

1940 ve 1945 yıllarında İkinci Dünya Savaşı küresel olarak finansal anlamda zorlamış, bankacılık sektörü de bu etkilerden payını almıştır. Bu süreçte, ülke ekonomisinde 1930'lu yılların uygulaması olan dışa kapalılık ve korumacılık yerini daha liberal ve özel kesimi teşvik eden dışa açık politikalara bırakmıştır.³⁶

İktisadi devletçilik stratejisi doğrultusunda, endüstri kuruluşlarının faaliyete geçmesi, üretilmesi ve mali desteğin verilmesi için 1933'te Sümerbank ve Belediyeler Bankası ve 1938 yılında Halk Bankası ve benzeri özel kanunlarla kurulmuş devlet bankalarıdır.³⁷

1.6.2.3. Özel Bankacılık Dönemi (1945-1960)

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle canlanan ekonomik hayat, etkisini bankacılık alanında da hissettirmiş, 1945-1960 döneminde özel teşebbüse ait yeni bankalar kurulmuş ve hızla gelişmiştir.³⁸

³⁴ Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler, 1974, a.g.e. s.84.

³⁵ Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.5.

³⁶ Oğuz Yıldırım, Türkiye'de Bankacılık Sektörü (Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler ve Yeniden Yapılandırma), Dış Ticaret Dergisi, Cilt No: 9, Yayın No : 30, 2004, s. 3.

³⁷ Ekrem Keskin, Emre Alban İnan, Melike Mumcu vd. "50.Yılında TBB ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958 – 2007", TBB Yayınları, 2008, No: 262, s.4.

³⁸ Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler, 1974, a.g.e. s.87.

Bu dönem, özel girişimlerin teşvik edildiği, özel sermayeli bankaların geliştiği, hızlı bir şubeleşmenin yaşandığı zaman sürecidir. Ülkemizde ticari faaliyetlerin çoğalmasıyla yeni bankalara olan ihtiyaçlar artmış, bu doğrultuda da özel bankaların ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Bu yeni kuruluşlar bankacılığın hizmet işlevlerine yeni anlayış getirmişler, nitelikli personel ve müşteriye bankayla çalışmaya teşvik edici iyileştirmelerle fon toplamayı kolaylaştırmışlardır.³⁹

1945-1959 yılları arasında çağdaş ticari işyerlerinde, yatırımlarda ve gelir düzeyinde artış, hızlı nüfus artışı, şehirleşme, imalat sanayinin gelişmesi ve daha çok üretim yapılması gibi etkenler piyasada finansal gereksinimi de hızlandırmıştır. Dönemin bazı özel bankaları, 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1948’de Akbank, 1953’te Demirbank, Pamukbank olarak söylenebilir.⁴⁰

Özel kanunlarla kurulan bankalara da Türkiye Vakıflar Bankası örnek verilebilir.⁴¹

1.6.2.4. Planlı Dönem (1961-1979)

Türkiye’de 1960’lı yıllarda ekonomide planlı döneme girilmiştir. Bu dönemde ithal ikameci tipi sanayileşme stratejisi benimsenerek, dışa kapalı politikalar benimsenmiş, geliştirilmeye çalışılan sektörler korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde, özellikle de 1970’li yıllarda özel kesim yatırımlarını hızlandıracağı düşüncesiyle bankaların yönetiminde özel holdingler etkin olmuştur.⁴²

Diğer yandan bu süreçte yabancı banka kuruluşlarına sıcak bakılmamış, genel olarak yeni bir ticaret bankasının faaliyete geçmesi güçleşmiştir. Bu durum mevcut

³⁹ Ali Sait Yüksel, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, “Banka Yönetimi El Kitabı” Alfa Kitabevi, İstanbul, 2002, s.15.

⁴⁰ Keskin ve İnan, 2008, s.6.

⁴¹ Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler, 1974, a.g.e. s.87.

⁴² Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.6.

oligopolcü yapıyı⁴³ güçlendirmiştir. Böylece sınırlı olan sektör kaynakları, düşük rekabet düzeyinde, piyasadaki hali hazır bankalar ile öngörülen şekilde kullanılmıştır.⁴⁴

Özellikle 1960'lardan sonra küçük bankaların tasfiyesi hızlanmış ve bankalar arasında birleşme eğilimleri güçlenmiştir. Banka sayısı 59 iken, 1973 sonunda 44'e kadar düşmüştür.⁴⁵

Benimsenen stratejiler bankacılık faaliyetlerine yön vermiş, faiz ve komisyon oranlarında, kredilerde devlet etkisi hissedilmiştir. Bu yıllarda çeşitli yatırım bankaları faaliyete geçmiştir. Türkiye Maden Bankası, Devlet Yatırım Bankası, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, özel sektör tarafından kurulan Sınai Yatırım ve Kredi Bankası bu bankalara örnek verilebilir. Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ile Arap-Türk Bankası yabancı sermaye ile kurulan diğer bankalardır.⁴⁶

1.6.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2002)

Türkiye'de bankacılık sistemi 24 Ocak 1980 kararları ile dışa açılmış, ülkemizde şube açan yabancı bankalardaki yoğun rekabet Türk bankacılık sisteminde etkinliği artırmıştır. Yeni bankaların kurulması kolaylaşmış, bu şekilde kayıt dışı ekonomideki kaynakların sektöre dahil edilmesi hedeflenmiştir. Bu yıllarda finansal serbestleşme, ekonomik büyümenin hızlanması ve globalleşmeyle bankacılık krizleri dünyadaki tüm finansal piyasaları etkiler hale gelmiştir.

Bu dönemde bankaların "banker" denilen ve piyasa faizi ile çalışan kuruluşlarla ortak faaliyetleri olmuştur. Bu kurumlar, banka ve fon piyasaları arasında aracılık işlemleri yapmıştır. Sistemden daha çok pay almak isteyen bankalar pazarlama işlemlerini bu şekilde sürdürmüştür. Bankerler, bankaların mevduat sertifikalarını

⁴³ Oligopolcü piyasa, çok sayıda alıcıya karşılık bir mal ya da hizmeti sadece birkaç firmanın ürettiği piyasa yapısıdır. Oligopolcü firmalardan her biri piyasa arzının önemli bir bölümünü ellerinde bulundururlar ve fiyat oluşumunda tek başına etkilidirler. Buna göre, oligopolcü banka sadece birkaç bankayla rekabet eder konumdadır. Bu yapıdaki bankalar birbirlerine bağlı şekilde karar alırlar.(Ahmet Gökdere, "Bankacılar için Ekonomi Bilgisi" Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:220, 5. Baskı, Ankara, 1988, s.128.)

⁴⁴ Keskin ve İnan, 2008, a.g.e. s.12.

⁴⁵ Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler, 1974, a.g.e. s.88.

⁴⁶ TBB, 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi, 1998, s. 7-8. Aktaran Selami Er, "Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması" Yayın No : 2009-34, İstanbul Ticaret Odası, s.136.

kendilerine ait borç senetleriyle beraber arz ederek piyasadan para toplamışlar, ilaveten yüksek faizle borç vermişlerdir. Bankerlik kuruluşları arasındaki rekabet yüksek faizleri getirmiş, borçlar geri ödenemeyince 1982 yılında “banker krizi” çıkmıştır.⁴⁷

Tasarruf edenlerin mevcut sistemde kayıplar yaşaması başka arayışlara neden olmuştur. Bu krizle beraber çağdaş borsacılığın hayata geçmesinin de önü açılmış ve bazı düzenlemeler de beraberinde gelmiştir. 1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile bütün sermaye piyasası faaliyetlerini kontrol etmek için Sermaye Piyasası Kurulu, 1985 yılında ise İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) kurulmuştur.⁴⁸

Daha sonra 2 Nisan 1986 tarihinde kurulan Bankalararası Para Piyasası'nın amaçları arasında; kısa dönem likidite ihtiyacının giderilmesi, sistemdeki likiditenin düzenlenmesi ve bankalar arasında dengeli dağılımı ve kaynakların etkin şekilde kullanılması yer almaktadır. Bankalar böylelikle, kısa vadeli nakit ihtiyaçları için elinde bulunan uzun vadeli yatırımlarını bozdurmak durumunda kalmamış ve kısa süreli borçlanmaların önü açılmıştır. Merkez Bankası da zaman zaman piyasada etkin olmuş, alıcı veya satıcı tarafında bulunmuştur.⁴⁹

Finansal serbestleşme sürecinde; bankacılık sektörüne geçişler artmış, sistem yurtdışına entegre olmuş, yurt dışı fon piyasaları kullanıma açılmıştır. 1990 yılında hayata geçirilen finansal program ile bütçe açıklarının ticari bankalardan karşılanması sağlanmıştır. Fakat bu uygulama, işlevselliğine rağmen 1994 ekonomik krizine neden olmuştur.⁵⁰

1994 krizi, mali durumu kötü olan bankalar dahil tüm kurumları iflasa sürüklemiş, sektörün toplam varlıkları azalmış, bankacılık sisteminde özkaynaklar erimiştir. Bankacılık sektörü güvenilirliğini kaybetmiş, bunu takiben bazı uygulamalar devreye sokulmuştur. Tasarruf mevduatı % 100 sigorta edilerek devlet garantisi getirilmiştir. Bu sınırsız sigorta uygulaması ve kamunun yüksek faizlerle borçlanması,

⁴⁷ C. Murat Baykal, “Hukuki Boyutlarıyla Finansal Krizler”, TBB, Bankacılar Dergisi, Sayı 60, 2007, s.34.

⁴⁸ www.borsaistanbul.com Erişim tarihi 07.01.2018

⁴⁹ Serkan Yiğit, “TCMB Bankalararası Para Piyasası” Haziran 2002 Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:6 s.4.

⁵⁰ Ömer Faruk Çolak, “Finansal Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Durumu ve Sektörün Yeniden Yapılandırılması, Kriz ve IMF Politikaları”, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2002, s.166. Aktaran Yetiz, 2016, a.g.e. s.112.

yüksek riskli, disiplinsiz bankacılık anlayışı, sonrasında diğer problemleri beraberinde getirmiştir.⁵¹

1994 krizinin olumsuz etkileri kısa sürede atlatılmış, finansal sistemdeki olumlu gelişmeler bankacılık sektörünün ilerlemesine katkı sağlamıştır. 1999 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu'nda en önemli değişikliklerden birisi, asıl amacı Bankalar Kanunu'nun uygulanmasını sağlamak olan BDDK'nın oluşturulmasıdır. Bu kurum, mali piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, bankaların etkin şekilde denetimi, banka kurulması ve tasfiyeleri konularında bir çok yetkilere sahiptir. BDDK, 2000 yılında faaliyete başlamıştır.⁵²

2000 yılı Kasım ayında yaşanan bankacılık kriziyle olumsuz bazı gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bankaların likidite ve döviz ihtiyaçları artmış, yabancı bankalar ise yurtdışına çıkmaya başlamıştır. Demirbank, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir. 1999'da Uluslararası Para Fonu (IMF) ile stand-by anlaşması⁵³ yapılmıştır. Bu anlaşmaya konu olan ve asıl amacı enflasyonu indirmek olan programın hedeflenen istikrarı sağlayamaması güven kaybına neden olmuştur.⁵⁴ 2001 krizinin çıkmasında bankacılık sektörünün kırılganlığı, para-vade uyumsuzluğu, takipteki alacakların artışı, siyasi etkenler ve benzeri rol oynamıştır. Kasım 2000 krizi ile faiz riski, 2001 Şubat kriziyle ise faiz ve kur riski beraber oluşmuştur.

1.6.2.6. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2008)

Türkiye ekonomisinde 2000 yılı içerisinde sürünen sabit parite döviz kuru rejimi altında uygulanan programın 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleriyle birlikte sonlanması, döviz kurlarının tam dalgalanmaya bırakılmasına neden olmuştur. Finansal ve reel kesimlerde güçlü şekilde hissedilen krizin kısa dönemli etkilerinin

⁵¹ Yıldırım, 2004, a.g.e. s. 5.

⁵² Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.9.

⁵³ Stand-by anlaşması: IMF 'ye üye ülkelerin ödemeler dengesi sorununu çözmek amacıyla anlaşılan konuları içeren ve IMF tarafından sağlanacak kaynakların nasıl kullanılacağını ortaya koyan bir düzenlemedir. Kaynak kullanımı sırasında izlenecek istikrar programını içerir. Fona müracaat üye ülkenin kredi ihtiyacının nedenlerini belirten niyet mektubu ile gerçekleşir. Destekleme anlaşmaları genellikle bir yıllık süreyi kapsar. (Erol Bulut ve Baki Demirel, "Uluslararası Para Sisteminin Evrimi", Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, s.28.)

⁵⁴ Ozan Bahar ve Ebru Erdoğan, "1994 ve 2000 Krizleri Sonrasında Türkiye'de Uygulanan Finansal Regülasyon Politikaları", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz 2011, Sayı 27, s.12.

yatıştırılmasını öngören politikalar, yeni bir enflasyonla mücadele stratejisi belirlenmesini engellemiştir.⁵⁵

Şubat 2001 krizinin ardından, Nisan 2001’de IMF destekli “güçlü ekonomiye geçiş programı” uygulanmıştır. Bu programla beraber, kur rejiminin terk edilmesi nedeniyle oluşan güvensizliğin ortadan kaldırılması, ekonomik ve yapısal problemlerin çözümlenmesi, mali sistemin güçlendirilmesi, enflasyon oranının indirilmesi ve kamu borçlarında düşme hedeflenmiştir. “Güçlü ekonomiye geçiş programı”nın kapsamı genişletilmiştir. Programın diğer amaçları arasında, ekonominin ve bankacılık sektörünün dış şoklara karşı direncinin sağlanması ve mali disiplinin oluşturulması sayılabilir.⁵⁶

Uygulanan programla beraber faiz oranlarında ciddi düşüşler olmuş, enflasyonda yavaşlama yaşanmıştır. Ekonomide görülen iyileşmelerle birlikte yüksek büyüme oranları sağlanmıştır. Enflasyonla mücadelede önemli adımlar atılmış, Merkez Bankası Kanunu, görev tanımının fiyat istikrarı olduğunun altı çizilerek genişletilmiştir. Merkez Bankası’nın bağımsızlığı sağlanmıştır, ayrıca Para Politikası Kurulu kurulmuştur.⁵⁷

Bu süreçte bankacılık sistemi önemli bir yapılanma yaşamış, krizden daha güçlü şekilde çıkmıştır. Özel bankalar sermayelerini güçlendirmiş, devlet bankaları yeniden yapılandırılmıştır.

Diğer bir kriz ise, başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere bir çok ülkenin ekonomisini olumsuz etkileyen 2008 küresel mali krizidir. Bu kriz, ABD’de büyüyen ipotek (mortgage) kredilerinin, faiz artışlarına konut fiyatlarındaki düşüşün eşlik etmesi ve kişilerin kredileri geri ödeyememesiyle sonuçlanan bir gayrimenkul balonunun sonucudur. Krizin etkisiyle gelişmiş ülkelerde talebin,

⁵⁵ Ahmet İncekara, “Bankacılık ve Finansal Kurumlar”, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No:3, İstanbul, 2011, s.114.

⁵⁶ Yetiz, 2016, a.g.e. s.113.

⁵⁷ Keskin ve İnan, 2008, a.g.e. s.20.

büyümenin ve ithalatın azalması, gelişmekte olan ülkelerde sıcak paranın çekilmesine, dış ticaret gelirlerinin azalmasına ve ekonominin daralmasına sebep olmuştur.⁵⁸

Bu dönem Türkiye de küresel krizden etkilenmiş, işsizlik oranlarında artış, ekonomide küçülme, artan yoksulluk yerini almıştır. Türkiye'nin başlıca problemlerinden cari açığa artış gözlenmiştir. Türk bankacılık sektörü bu krizin olumsuz etkilerine karşın yapısal olarak ayrıştığı noktalarla, diğer ülkelerdeki finansal sektörlere göre daha güçlü olmuştur. Özellikle 2001 krizi sonrası devlet bankalarını yeniden yapılandırma süreci, daha etkin denetimin sağlanması, banka sermayelerinin güçlendirilmesi, sorunlu bankaların faaliyet dışı kalması gibi yenilikler sonraki krizler için sektörün daha hazır olmasını sağlamıştır.⁵⁹

1.7. Türk Bankacılık Sistemindeki Bankalar

Türk Bankacılık Sistemi'nde farklı türde bankalar bulunmaktadır.

Tablo 1'e göre Türkiye'deki bankalar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak sınıflandırılabilir. Diğer yandan mevduat, kalkınma ve yatırım bankaları tabi oldukları hükümlere ve sermaye kaynaklarına göre devlet bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar olarak kendi içerisinde ayrılmıştır.

Kamusal sermayeli bankaların sermayelerinin bütünü devlete, yani Hazine'ye veya kamu tüzel kişilerine aittir. Ziraat Bankası, İller Bankası gibi bankalar buna örnektir. Katılım bankalarında ise 2 adet kamu sermayeli banka mevcuttur. Bunlar, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım Bankası'dır.⁶⁰ Özel bankalar ise, sermayeleri özel kişi ve kuruluşlara ait olan ve devlet payı olmayan bankalardır. Çoğunlukla ticaret, mevduat veya yatırım bankası olarak faaliyete geçerler. Yapı ve Kredi Bankası, Türkiye İş Bankası gibi bankalar örnek olarak verilebilir. 3 adet özel sermayeli katılım bankası

⁵⁸ Mahfi Eğilmez, "Küresel Finans Krizi", Remzi Kitabevi, 2.Basım, İstanbul, 2008, s.67-69.

⁵⁹ Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.11.

⁶⁰ Mustafa Yurttadur ve Hayati Demirbaş, "Türkiye'de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması" İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, (89-117), 2017, s.98.

mevcuttur. Bunlar Albaraka Türk Katılım, Kuveyt Türk Katılım ve Türkiye Finans Katılım Bankası'dır.⁶¹ Son olarak yabancı sermayeli bankaların da sermayesi tümüyle yabancı kökenli kişi ve kurumlara aittir. Genellikle yönetim merkezleri yurt dışında kurulur. QNB Finansbank buna örnek olarak verilebilir.⁶²

Kamu bankaları devlet açısından, özel kişi ve kuruluşların kârlı görmediği alanlarda faaliyette bulunmak adına kurulmuşlardır. Ayrıca özel ve yabancı bankaların kamulaştırılması yoluyla da kamu bankaları oluşabilir. TMSF aracılığıyla el konulan özel bankalar buna örnektir.⁶³

Tablo1 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar

1.Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	1
2.Mevduat (Ticaret) Bankaları	34
2.1.Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3
2.2.Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9
2.3.Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1
2.4.Yabancı Sermayeli Bankalar	21
3.Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13
3.1.Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3
3.2. Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6
3.3. Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4
4. Katılım Bankaları	5

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)www.tbb.org.tr Erişim tarihi 07.03.2018.
Kaya, 2013, a.g.e. s.84.

1.7.1. TCMB

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de TCMB temel olarak para politikalarını düzenler ve banknot dolaşımını sağlar. 11 Haziran 1930 tarihinde bir anonim şirket niteliğinde faaliyete geçen bankanın esas hedefi, fiyat istikrarıdır. Ayrıca,

⁶¹ Reşat Karcıoğlu, Ensar Ağırman, Kübra Alpa vd. “Kamu Sermayeli Katılım Bankaları ile Özel Sermayeli Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (149-170) 2018, s.152.

⁶² Ayanoğlu, Karapınar, Zaif vd., 2013, a.g.e. s.6.

⁶³ Kaya, 2013, a.g.e. s.73.

finansal istikrar ve para ve döviz piyasalarıyla ilgili düzenleyici önlemleri alır. TCMB, bilhassa küresel finansal sistemden kaynaklı riskleri sınırlandırmaya çalışmaktadır.⁶⁴

Tedavüldeki para miktarını ayarlayabilme gücü yanında, devreye koyduğu zorunlu rezerv oranı gibi müdahale teknikleriyle mevduat ve ticaret bankalarının kaydi para yaratabilme güçlerini etkileyebildiğinden TCMB bir ekonomideki para arzını baştan başa denetleyebilme gücüne sahip olan kuruluş olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, sistemdeki bankaların kendi kaynaklarını tüketmeleri halinde başvuracakları nihai kredi merciidir.⁶⁵

TCMB'nin diğer bankalar içerisinde farklı bir yeri bulunur. Asıl fonksiyonu banknot basmak ve para politikasını yürütmek olan banka, diğerlerinden ayrışarak şahıs ve özel kurumlarla çalışmaz. Kredi verme ve mevduat kabul etme işlerini yalnızca diğer bankalarla veya Hazine ile yapar.⁶⁶

TCMB, hükümet etkisi ile para basmanın önüne geçmek amacıyla bağımsız olarak karar vermesi gerekir. Bu bağımsızlık, amaç ve araç bağımsızlığı, finansal ve kurumsal bağımsızlık olarak dört farklı şekildedir. Amaç bağımsızlığı, dünyadaki birçok merkez bankasının amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Araç bağımsızlığı, merkez bankasının bu amacına hangi araçlarla ulaşacağına ilişkin seçimlere hür iradesiyle karar vermesidir. Günümüzde dile getirilen merkez bankası bağımsızlığı genellikle bu araçtır. Finansal bağımsızlık, bankanın mali kaynaklarını politik etkilerden uzak şekilde belirleyebilmesi demektir. Kurumsal bağımsızlık ise, yöneticilerin atanma ve görev süresi gibi durumların kanunda şeffaf şekilde belirlenmesidir.⁶⁷

Ayrıca TCMB mali ve ekonomik konularda hükümete danışmanlık yaparak, ihtiyaç duyulması halinde uygulanacak iktisat politikalarında ve finansal yapıya ilişkin bilgi istenmesi durumunda hükümete görüş bildirmekle yükümlüdür. Bu ilişki Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği bir Bakan aracılığı ile yürütülür.⁶⁸ Bu doğrultuda

⁶⁴ <http://www.tcmb.gov.tr> Erişim Tarihi 02.01.2018

⁶⁵ Mustafa Çıkrıkçı, "Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme" MPM Yayınları, Ankara, 1990, s.54.

⁶⁶ Aren, 2013, a.g.e. s. 101.

⁶⁷ <http://www.mahfiyegilmez.com/p/ekonomi-sozlugu.html> Erişim Tarihi 18.12.2018.

⁶⁸ <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/yeni-merkez-bankasi-2707246/> Erişim Tarihi 07.03.2019.

TCMB finansal kurumlar hakkındaki değerlendirmelerini Cumhurbaşkanı'na ve dzenleyici ve denetleyici diğer resmi kuruluşlara bildirebilir.⁶⁹

Merkez Bankası Kanunu'nda yer alan TCMB'nin gevleri ve yetkileri Ek 2'de belirtilmiştir.

1.7.2. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları Bankacılık Kanunu'nda "asıl faaliyetleri kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi vermek olan kuruluşlar" olarak tanımlanmaktadır.⁷⁰

Elde ettiği fonların verimli alanlarda kullanımını sağlayıp ekonomik büyümeye katkıda bulunan mevduat bankaları, genellikle vadeli veya vadesiz mevduat hesaplarını kullanarak derledikleri kaynakları, krediler şeklinde yatırımlara aktarırlar. Bu açıdan ülkemiz finansal sisteminde en gelişmiş ve güçlü fon aktarım kanalındırlar.⁷¹

Mevduat bankaları, mevduat kabul eden ve kredi araçları ile ilişkili kurumlardır. Ticari bankalar ekonomik işletmelere kısa vadeli işletme kredileri kullanarak para piyasasında aktif rol oynarlar. Birey ve kurumların tasarruflarının değerlendirilmesi, ulusal ve uluslararası ticari işlemlerde aracılık etmek gibi önemli hizmetleri yerine getirirler.⁷²

Bankaların en önemli kaynağı olan mevduat, istenildiği zaman veya belli zaman geçtikten itibaren geri alınabilen, ivazsız veya ivaz karşılığında bankalara yatırılan (tevdi edilen) paralar olarak tanımlanabilir. Ancak günümüzde mevduat hesapları, yalnız para yatırmakla değil, ek, senet tahsili, havale, kupon ve kredilendirme yoluyla da aılabilmektedir.⁷³

⁶⁹ Incekara, 2011, a.g.e. s.57.

⁷⁰ BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Md.3.

⁷¹ ıkırıkı, 1990, a.g.e. s.56.

⁷² Tezer cal, Ömer Faruk olak, Selahattin Togay vd. "Para Banka Teori ve Politika" Gazi Kitabevi, Ankara, 1997, s.39.

⁷³ Akgüç, "Ticaret Bankalarının Yönetimi", 2011, a.g.e. s.265.

Mevduatların kısa süreli yapısı (bir yıl veya daha kısa süreli olmaları) nedeniyle, bu bankaların ekonomik birimlerin kullanımına sundukları krediler de genellikle kısa vadeli bir içeriğe sahiptir. Finansal sistem içerisinde dolaylı finansman sağlayan kamu ve özel sermayeli bankalar gittikçe genişleyen ürün ve hizmet yelpazesi ve ülke genelindeki yaygın şube ağıyla işlemlerini sürdürmektedir. Kamu sermayeli mevduat bankaları geleneksel bankacılık işlemlerinin yanı sıra özellikle tarım kesimi ile küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin faaliyetlerinin finansmanında uzmanlaşmıştır.⁷⁴

Tablo 2'ye göre Türkiye'de 34 adet mevduat bankası vardır. Bu bankaların yurtiçi şube sayısı 10387 adet, yurtdışı şube sayısı 74 adet, toplamda 10461 adet şubesi mevcuttur. 3 adet kamu bankası, 9 adet özel banka, 21 adet yabancı banka bulunmaktadır.

Tablo 2 : Türkiye'de Faaliyette Olan Mevduat Bankaları

Banka / Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube	Yurtdışı Şube
Mevduat Bankaları	34	10387	74
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3649	32
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	-	1758	23
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	-	966	6
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	-	925	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9	3985	28
Adabank A.Ş.	-	1	0
Akbank T.A.Ş.	-	798	1
Anadolubank A.Ş.	-	112	0
Fibabanka A.Ş.	-	81	0
Şekerbank T.A.Ş.	-	273	0
Turkish Bank A.Ş.	-	13	0
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	-	500	4
Türkiye İş Bankası A.Ş.	-	1342	22
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	-	865	1
TMSF'ye Devredilen Bankalar	1	1	0
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	-	1	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	2752	14
Türkiye'de Kurulmuş Yab.Ser.Bank	16	2745	14
Alternatifbank A.Ş.	-	53	0
Arap Türk Bankası A.Ş.	-	7	0

⁷⁴ İncekara, 2011, a.g.e. s.76.

Bank of China Turkey A.Ş.	-	0	0
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	-	1	0
Burgan Bank A.Ş.	-	43	0
Citibank A.Ş.	-	6	0
Denizbank A.Ş.	-	696	1
Deutsche Bank A.Ş.	-	1	0
HSBC Bank A.Ş.	-	86	4
ICBC Turkey Bank A.Ş.	-	44	0
ING Bank A.Ş.	-	257	0
Odea Bank A.Ş.	-	47	0
QNB Finansbank A.Ş.	-	541	1
Rabobank A.Ş.	-	1	0
Turkland Bank A.Ş.	-	24	0
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	-	938	8
Türkiye 'de Şube Açan Yab.Ser.Bank	5	7	0
Bank Mellat	-	3	0
Habib Bank Limited	-	1	0
Intesa Sanpaolo S.p.A.	-	1	0
JPMorgan Chase Bank N.A.	-	1	0
Société Générale (SA)	-	1	0

Kaynak : www.tbb.org.tr Erişim tarihi 07.03.2018.

Mevduat bankalarının ekonomik hayatta çeşitli fonksiyonları vardır. Bu işlevleri aşağıda sınıflandırılmıştır.

- *Fon sağlama fonksiyonu:* Bankalar gereksinim duydukları fonları sermaye ve yedek akçeden oluşan öz kaynaklarından ve üçüncü şahıslardan ya da ortaklardan borçlanarak elde edilen yabancı kaynaklardan olmak üzere iki yerden karşılamaktadırlar. Öz kaynaklar pay sahipleri tarafından sağlanan sermaye iken yedek akçe, kârın bir kısmının dağıtılmayarak finansal yapıyı güçlendirmek için bankada bırakılmasından oluşur. Para ticareti yapan bankalar fon kaynağı olan öz kaynaklar yerine yabancı kaynakları kullanır. Mevduat satma veya borç alma yoluyla elde edilen fonlar varlık satın almada değerlendirilir. Bir bankanın bilançosunda fon kaynakları genel olarak mevduat, para piyasasından elde edilen fonlar, satışa çıkan menkul değerler, kullanılan krediler, tahviller, özkaynaklar şeklindedir. Bankalar bu kaynakları

temel olarak likit aktifler ve para piyasalarından alacaklar, menkul değerler, krediler, maddi duran varlıklar olarak yatırım seçeneklerinde değerlendirilmektedirler.⁷⁵

- *Fon kullanma fonksiyonu:* Bankalar çeşitli yollarla topladıkları fonları kredi vermek, menkul kıymet alımı, sabit varlık yatırımı gibi yollarla gelir sağlama amacıyla kullanırlar.

- *Kaydi para yaratma fonksiyonu:* Kaydi para bankaların oluşturdukları vadesiz mevduat denilen paradır. Bankalar fonları toplayıp, bunları ihtiyacı olanlara aktararak ekonominin büyümesine katkı sağlamaktır. Bu mevduattan krediye dönüşüm süreci kaydi para yaratma işlevini de beraberinde getirmektedir. Bankaların talep edenlere kredi vermesi, bu limit içerisinde çek verilmesi ve kredi kartları gibi olanaklarla kaydi para ortaya çıkmaktadır. Zorunlu rezerv oranındaki artış kaydi para miktarında azalmaya sebep olmaktadır. Ters yönlü bir ilişki vardır. İletişim teknolojisinin gelişimi sonucu elektronik internet bankacılığının yaygınlaşması, banknot ve çeklerin daha az dolaşımında olduğu, ödemelerin daha çok bankalar aracılığı ile hesaptan hesaba aktarma yoluyla yapıldığı ekonomik bir düzen oluşturmaktadır.⁷⁶

- *Hizmet fonksiyonu:* Bankalar mevduat ve kredi işlemlerinin yanı sıra gelir sağlayıcı farklı hizmetleri de sunmaktadır. Saklama hizmetleri, ticari senetlerin iskontosu ya da tahsili, çek ve akreditif işlemleri, kambiyo işlemleri, para transferleri, müşteriler namına menkul kıymet işlemleri, teminat mektupları, leasing faktöring işlemleri, finansal danışmanlık hizmetleri, kiralık kasa, kredi kartı, vergi, prim, fatura tahsili ve elektronik bankacılık gibi birçok hizmet sunmaktadırlar.⁷⁷

- *Kaynaklarda süre ve tutar değişimi fonksiyonu (Transformasyon):* Bankalar topladıkları fonları sadece yer değiştirmekle kalmaz, kısa vadeli ve nispeten düşük tutarlı kaynakları vade ve tutar değişimiyle uzun vadeli ve yüksek montanlı fonlar haline getirirler. Böylece bireysel fonlar yatırımların finansmanında kullanılabilir kaynaklara dönüşürler. Kaynaklarda süre ve tutar açısından gerçekleşen bu değişim bankaların transformasyon işlevi olarak nitelendirilir.⁷⁸

⁷⁵ Süleyman Kale, “Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 2017, s.210.

⁷⁶ Akgüç, “Ticaret Bankalarının Yönetimi”, 2011, a.g.e. s.3.

⁷⁷ Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.48.

⁷⁸ Öztin Akgüç, “Banka Finansal Tablolarının Analizi”, Avcıol Basım Yayın, 2. Baskı, İstanbul, 2012, s.28.

Ayrıca bankalar sermaye piyasalarında aracı kurum olarak işlem aracılığı faaliyetleri, menkul kıymet alım satım işlemleri, yatırım portföyü aracılık faaliyetleri, kişisel portföy yönetimi, halka arza aracılık işlemleri, finansal danışmanlık gibi faaliyetlerde de bulunurlar.⁷⁹

Ülkeler arasında finansal kaynaklara akıcılık sağlamak, sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunmak, kaynakların yatırıma dönüştürülmesinde aracılık, TCMB politikalarıyla para istikrarının sağlanması bankaların diğer fonksiyonları arasında sayılabilir.

1.7.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Yatırım ve kalkınma bankaları belli amaçları gerçekleştirmek üzere sermaye piyasalarında rol oynarlar. Ekonomik kurumlara orta veya uzun vadeli kredi kullanarak asıl amacı olan yatırım faaliyetlerini desteklerler. Kalkınma bankaları daha çok kalkınmakta olan ülkeler için yatırım girişimlerine gerekli sermayeyi sağlarken, yatırım bankaları ise gelişmiş ülkelerde derinleşmiş sermaye piyasalarında faaliyet gösterir. 1945 yılından itibaren yatırım bankalarının ön plana çıktığı söylenebilir. Bunun nedeni, az gelişmiş ülkelerin bağımsızlık mücadelesiyle beraber, ekonomik anlamda özgürlük kazanmak için hızlı bir kalkınma arayışına sahip olmalarıdır. Gerekli sermaye birikimi ihtiyacını sağlamak için ticari bankalardan farklı olarak başka statüdeki bankalara ihtiyaç duyulmuştur.⁸⁰

Yatırım bankalarının fonksiyonları arasında, tasarruf sahipleri ile menkul kıymet ihracı yapacak kamu ve özel sektör kuruluşları arasında aracılık etmek, etkin ve güvenilir faaliyetleriyle sermaye piyasasının gelişimine katkı sağlamak, menkul kıymetleri geniş kitlelere ulaştırarak servet mülkiyetinin dağılımına aracılık etmek, fon piyasasında danışmanlık yapmak bulunur.⁸¹

⁷⁹ www.ziraatyatirim.com.tr Erişim tarihi 22.02.2018.

⁸⁰ Öcal, 1997, a.g.e. s.44.

⁸¹ A.Doğan Yalım, "Türk Bankacılığında 50. Yıl Banka ve Ekonomik Yorumlar – 50.yılda Yatırım ve Kalkınma Bankacılığımız", Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1974, s.96.

Yatırım bankaları menkul kıymet ihracına aracılık faaliyetlerini çeşitli şekillerde yapabilir. Örneğin; firmanın ihraç edeceği hisse senedi ve tahvilleri belli bir fiyattan satın alıp, kendi hesabına halka satabilir. Bu işlemde alım-satım fiyat farkı, satış komisyonu gibi kârlar elde eder. Diğer bir çeşidi, genelde şirketlerin sermaye artırımları halinde yapılan, şirketin kendi ortaklarına teklif edilip satılmayan hisse senetlerini satın alıp halka sunmak şeklinde yapılan denetleme alımlarıdır.⁸²

Kalkınma bankalarının fonksiyonları ise, ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak projelere orta ve uzun vadeli fon temini, girişimcilerin sermayesini artırma çabalarına aracılık etmesi, teknik destek vermek, ülke içinden ve dışından mali temaslar sağlaması, sanayi sektörünün uzun vadeli kaynak ihtiyacını gidermek ve kaynakların etkin kullanılmadığı sektörlerden sanayi sektörüne akışı sağlamak olarak sayılabilir.⁸³

Kalkınma bankalarının diğer faaliyet alanları ise, yabancı ülkeler ve uluslararası finans kurumlarından elde edilen döviz ve teknik yardımı imalat sanayiye yönlendirmek, yatırımcıların ortak bulmasında aracılık etmek, ekonomik anlamda farklı düşünceleri teşvik etmek ve yeni yatırım alanlarına öncülük yapmaktır.⁸⁴

Yatırım ve kalkınma bankacılığı arasındaki farklardan biri, yatırım bankaları özel tasarrufları yatırıma aktarırken, kalkınma bankaları ise yerli ve yabancı kamu fonlarıyla uluslararası kaynakları yatırıma yönlendirir. Başka bir ayrım, yatırım bankalarında kaynaklar küçük birikimlerden elde edilirken, kalkınma bankalarında bankanın özel sermayesi ile kaynaklarından karşılanır.⁸⁵

Türkiye’de kalkınma ve yatırım bankalarının kaynaklarını iç ve dış sermaye, tahviller ve uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan krediler oluşturmaktadır. Mevduat bankalarından farklı olarak pasif yapıları içerisinde mevduat yoktur, kredi vermezler ve ticari bankacılık yapmazlar. Kaynak kullanım yapılarının oluşturulmasında gözetilen ilkeler arasında, desteklenecek yatırım projesinin ekonomik

⁸² Sadi Uzunoğlu, “Bankacılığa Giriş”, Literatür Yayınları, İstanbul, 2014, s.17.

⁸³ Yalın, 1974, a.g.e. s.97.

⁸⁴ Kaya, 2013, a.g.e. s.116.

⁸⁵ Öcal, Çolak, Togay vd. 1997, a.g.e. s.49.

kalkınmayı hızlandıracak nitelikte olması veya temel sektörlerle yönlendirilmesi bulunmaktadır.⁸⁶

Kalkınma ve yatırım bankaları öteki yatırımcılarla birlikte şirketlere katılarak bir portföy oluşturabilir ve böylece riski dağıtabilir, bu taşınır değerleri olgunlaştırdıklarında (yani bunları çıkaran şirketin kârlı hale gelmesi, yönetimin oturması, temettü politikasının belirlenmesi gibi durumların ortaya çıkmasında) kişisel ve kurumsal birikimcilere satabilir, ya da çıkarılacak taşınır değerleri kendi hesabına toptan satın alarak dağıtımını yapabilir veya kendi tahvillerini satabilirler.⁸⁷

1.7.4. Katılım Bankaları

Katılım bankacılığı, faizsiz olarak kâr ve zarara katılma esasına göre fon elde ederek, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modelidir. Toplanan fonlar ticaret ve sanayide değerlendirilip, kâr veya zarar tasarruf sahipleriyle paylaşılır.⁸⁸

Özel finans kurumları olarak anılan bankalar, 2005 yılında katılım bankası adını almıştır. Faiz kabul etmeyen birimlerin tasarruflarını sisteme kazandırmak amaçlı kurulmuşlardır. İslam bankacılığı esaslarına göre faaliyet gösterilerek elde edilen fonlar firmalara kullanılmaktadır.⁸⁹

Katılım bankaları, özel cari hesap ve katılım hesaplarında fon toplar ve kurumsal finansman, bireysel finansman, gayri nakdi kredi, finansal kiralama gibi fon sağlama işlemleri yapar. Katılım bankaları, ayrıca teminat mektubu verme, akreditif açılması, çek karnesi verilmesi, çek ve senetlerin tahsile alınması, takas, tüm kambiyo hizmetleri, seyahat çeki verilmesi, döviz alım satım işlemleri, yurtiçi-yurtdışı havale ve transfer işlemleri gibi faizsiz bankacılık hizmetlerini de müşterilerine sunmaktadır.⁹⁰

⁸⁶ Çıkrıkçı, 1990, a.g.e. s.58.

⁸⁷ Yüksel, Yüksel ve Yüksel, 2002, a.g.e. s.19.

⁸⁸ http://www.tkbb.org.tr/Documents/Brosur/%C4%B0lk%20sayfa%20KATILIM_BANKACILIGI-2.pdf

Erişim Tarihi 16.04.2019.

⁸⁹ Adalet Hazar, Şenol Babuşcu ve Sezercan Bektaş, “Banka Sınavlarına Hazırlık Alan Bilgisi”, Bankacılık Akademisi, Ankara, 2016, s.157.

⁹⁰ <http://www.tkbb.org.tr/> Erişim Tarihi 16.04.2019.

Katılım bankalarının fon kaynaklarından olan özel cari hesap, katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan hesaplardır. Herhangi bir getiri sağlamaz. Kar veya zarara iştirak etmez. Katılma hesapları ise, anaparanın tamamen geri ödenmesini garanti etmeyen, kar veya zarara katılım sağlayan hesaplardır. Katılım bankalarının diğer fon kaynaklarını özkaynaklar, sendikasyon kredileri oluşturur.⁹¹

1.8. Temel Bankacılık Ürünleri

Esas işlevleri fon arz ve fon talebini buluşturmak olan bankaların sunduğu iki temel ürün mevduat kabulü ve kredi işlemleridir.

1.8.1. Mevduat

Mevduat, istenilen anda veya belli bir süre geçince tekrar çekilmek kaydıyla bankaya tevdi edilen fonlara denmektedir. Banka için alınan borç, mudi açısından bankaya verilen kredi olarak değerlendirilebilir.⁹²

1.8.1.1. Vadelerine göre mevduat

Vadesiz mevduat, mevduat sahibi tarafından bankanın onayına bakılmaksızın istenildiği an bir kısmının veya tamamının geri alınabildiği, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan mevduattır.⁹³

Vadeli mevduat, çeşitli aylık vadelerde veya istenilen vadede (kırık vade) açılabilen hesaplardır. Vade sonunda mudiye değişen piyasa faiz oranlarından etkilenmeden sabit getiri sağlayan risksiz bir birikim aracıdır. Yurtiçi banka şubelerinde açılan tasarruf hesapları ayrı ayrı bütün bankalarda geçerli olmak üzere, gerçek kişiler için 100.000 TL ile sınırlı şekilde tasarruf mevduatı sigortasına sahiptir.⁹⁴

⁹¹ Hazar, Babuşcu ve Bektaş, 2016, a.g.e. s.155.

⁹² İlyas Şıklar, "Finansal Ekonomi", Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1588, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 841, 1.Baskı, Eskişehir, 2004, s.254.

⁹³ Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Madde 3, Sayı:2007/1, 29423 sayılı ve 23.07.2015 Tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış, güncellenen hali.

⁹⁴ <https://www.vakifbank.com.tr/tl-mevduat.aspx?pageID=457> Erişim Tarihi 06.12.2018.

İhbarlı mevduat, geri alınacağı günden 7 gün öncesinde yazılı şekilde ihbar verilmesi kaydıyla çekilebilecek mevduattır. Önceden hesap sahibi aracılığıyla para çekme talebi bildirilmezse, banka ödemeyi geri çevirebilir.⁹⁵

Birikimli mevduat, en az 3 en çok 10 yıl vade ile TL/USD/EUR cinsinden açılabilen, aylık veya 3 aylık sürelerde hesaba para yatırılabilen mevduattır. Her bir yıllık dönemin sonunda ilan edilen faiz oranı hesaba işletilir.⁹⁶

1.8.1.2. Özelliklerine göre mevduat türleri

Vadelerine göre yapılan ayrıma ek olarak, mevduatlar aşağıdaki şekilde sınıflandırmaya tutulmuştur.

Tasarruf mevduatı, mevduat bankaları bünyesinde gerçek şahıslar adına açtırılan ve kişisel olarak çek yazılması haricinde ticari faaliyetlere konu edilmeyen hesaplardır. Gerçek kişilerin reşit, ayırt etme gücüne sahip olması ve kısıtlı olmaması yani tasarruf ehliyetine sahip olması gerekir.⁹⁷

Resmi kuruluşlar mevduatı, bakanlık hesapları gibi genel bütçeye giren kamu idareleri, üniversite, yükseköğretim kurumu ve diğer özel bütçeli idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) hesapları ve diğer kamu kuruluşlarına ait hesaplardır.⁹⁸

Ticari kuruluşlar mevduatı, ticari işletmeler, ortaklıklar, kamu iktisadi kuruluşları, iştirakler, döner sermayeli kuruluşlar, kooperatifler, sigorta ve emeklilik kurumları ve diğer mali işletmeler için açılmış hesaplardır.⁹⁹

Bankalar mevduatı, TCMB, diğer bankalar ve özel kanunla mevduat toplamaya yetkili kılınmış kuruluşlara ait hesaplar bu başlık kapsamında incelenir.¹⁰⁰

⁹⁵ Kaya, 2013, a.g.e. s.27.

⁹⁶ <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bireysel/mevduat/vadeli-hesaplar/vadeli-tl-mevduathesapları/birikimli-tl-mevduat-hesabi> Erişim Tarihi 06.12.2018.

⁹⁷ Muhasebe ve Finansman Mevduat İşlemleri, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2011. http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/074/banka_muh_3.pdf Erişim Tarihi 07.12.2018.

⁹⁸ Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Madde 8.

⁹⁹ Kaya, 2013, a.g.e. s.27.

¹⁰⁰ Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Madde 10.

Diğer kuruluşlar mevduatı, sosyal güvenlik kurumlarına, derneklere, vakıflara, tasarruf sandıklarına ait paralar, apartman yönetimi ile ilgili hesaplar, uluslararası kuruluşların temsilciliklerine ait hesaplar, noter ve mahkeme hesapları ve benzeri bu başlık altında sınıflandırılır.¹⁰¹

1.8.2. Krediler

Nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletleri içeren gayrinakdi krediler şeklinde kullanılabilen veya tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, vadeli işlemler ve opsiyonlar sebebiyle alınan riskler ve diğerleri yasalarda kredi olarak sıralanmıştır. Ayrıca yatırım ve kalkınma bankalarının finansal kiralama işlemleri ile katılım bankalarının kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz mallar, ekipman veya emtia temini, finansal kiralama, ortak yatırım ya da benzeri biçimlerde sundukları finansman yöntemleri de buna göre kredi kapsamına girmektedir.¹⁰² Krediler kapsamı açısından temel olarak nakdi krediler ve gayrinakdi krediler olarak tasnif edilmiştir.

1.8.2.1. Nakdi krediler

Borçlu cari hesap, şirketlerin geçici likidite ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı, vadeleri ortalama 18 ay olan ve belli limitler dahilinde para çekme hakkı veren kredilerdir. Teminat olarak genellikle çek ve senetler kullanılır. Kredi tamamen geri ödense bile yeniden kredi limiti söz konusu olur bu açıdan da rotatif özellik taşır.¹⁰³

Spot kredi, ticari işletmelere kısa vadeli olarak yatırım amaçlı veya diğer ihtiyaçlar için finansal kaynak sağlayan, vadesi süresince faiz oranı sabit kalan nakdi kredi türüdür. Faiz tahsilatları vadesi geldiğinde anapara kapaması ile birlikte gerçekleştirilir.¹⁰⁴

¹⁰¹ İlker Parasız, "Para Banka ve Finansal Piyasalar", Ezgi Kitabevi, 8.Baskı, İstanbul, 2005, s.208.

¹⁰² BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Md.48.

¹⁰³ Kaya, 2013, a.g.e. s.29.

¹⁰⁴ https://www.garanti.com.tr/tr/ticari/krediler/spot_tl_endeksli_kredi.page Erişim Tarihi 07.12.2018.

İşletme kredileri, sanayi firmalarına sermaye finansmanı amacıyla verilen kredilerdir. Çoğunlukla firmaların yurtdışı kaynaklardan fon temini için yerli bankaların aracılık etmesi sonucu ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵

İskonto/iştirira kredisi, ticari faaliyetten doğan ve daha vade günü dolmamış ticari senetlerin banka tarafından likite çevrilmesine imkan tanıyan bir kredi ürünüdür.¹⁰⁶

Döviz endeksli kredi, herhangi bir döviz türüne göre belirlenerek verilen kredilere denmektedir. Dövizle bağlı ya da döviz türünden kazanç sağlayan işletmelerin yararlandığı finansman desteğidir.¹⁰⁷

Döviz kredisi, ihracat faaliyetleri ve döviz getirili satışlar yapan işletmelere, ihracat taahhüdünün tamamlanması şartıyla verilen kredilere denmektedir. İhracat işlemlerini kolaylaştıran kaynak çeşididir. Taahhüdün gerçekleşmesi şartıyla vergi ve harçtan muaftır.¹⁰⁸

Altın kredisi, kuyumculuk işiyle uğraşan, altın işlemlerinden kazanç sağlayan üretim şirketlerine, ihracat yapan veya yurtdışına üretim sağlayan kuyumculuk sektörü firmalarına verilen mali kaynaklardır.¹⁰⁹

Eximbank kredisi, Türk Eximbank tarafından ihracat işleri yapan ve bununla ilgili üretim yapan sanayi firmalarına tahsis edilen düşük maliyetli kredilerdir. Bu krediler yerli ve yabancı para olarak, bankalar ya da dolaysız olarak Türk Eximbank vasıtasıyla firmalar tarafından kullanılmaktadır.¹¹⁰

1.8.2.2. Gayrinakdi krediler

Teminat mektubu kredisi, bankaların gerçek veya tüzel kişiler menfaatine bir işin gerçekleşmesi veya bir edimin yerine getirilmesi için verdikleri garanti belgesidir.

¹⁰⁵ Kaya, 2013, a.g.e. s.30.

¹⁰⁶ <https://www.teb.com.tr/kobiyim/nakdi-krediler/> Erişim Tarihi 07.12.2018.

¹⁰⁷ <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/kobi/kobi-kredileri/nakdi-krediler/sayfalar/dovize-endeksli-krediler.aspx> Erişim Tarihi 22.12.2018

¹⁰⁸ https://www.garanti.com.tr/tr/ticari/krediler/doviz_kredi.page Erişim Tarihi 07.12.2018.

¹⁰⁹ <https://www.denizbank.com/bankacilik/altin-bankaciligi/kredi-urunleri/altin-kredileri.aspx> Erişim Tarihi 22.12.2018.

¹¹⁰ <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-yatirim-tesvikleri-eximbank-ihracat-kredileri.html> Erişim Tarihi 22.12.2018.

İlgili taahhüdün yerine getirilmemesi halinde banka belirlenen tutarı ödemekle yükümlüdür.¹¹¹

Harici garanti kredisi, yurt dışıyla yapılan ticaret faaliyetlerinde, karşı tarafa üstlenilen işlerin gerçekleşeceği güvencesini veren teminat mektupları şeklindeki garantilerdir. İki taraf arasında sözleşme ile sabit olan taahhüdün elverişli şekilde ve belirli zaman zarfında gerçekleşmemesi halinde istenilen tutar karşı tarafa ödenmektedir.¹¹²

İthalat akreditifi kredisi, ithalatçı firmanın bankasının, anlaşma gereği kararlaştırılan edimin gerçekleştiğini belirten vesaikin, ihracatçı firmaca gösterildiği zaman tutarın ödenebileceği şartına bağlanmış garantidir. Uluslararası alışverişlerde taraflar arasındaki söz konusu risklere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İhracatçı firma, ihraç ettiği ürünün tutarını almak isterken, ithalatçı da akreditif şartlarında belirlenen ürünleri veya edimi vaktinde edinmek istemektedir. Bu durumda sözleşmeler hem ihracatçı hem ithalatçı tarafa en güvenilir şekilde ticaret yapmayı sağlayan bir özellik gösterirler.¹¹³

Kabul ve aval kredisi, bankanın ithalat yapan müşterisine nakden ödeme yapmayıp, ihracatçı tarafından keşide edilen poliçeyi kabul ederek itibarlı hale getirdiği bir gayrinakdi kredi türüdür.¹¹⁴

¹¹¹ Akgüç, “Banka Finansal Tablolarının Analizi”, 2012, a.g.e. s.175.

¹¹² <https://www.teb.com.tr/kobiyim/gayrinakdi-krediler/> Erişim Tarihi 07.12.2018.

¹¹³ <https://www.aktifbank.com.tr/tr/kurumsal/dis-ticaret-ve-finansmani/ithalat/ithalat-akreditifi> Erişim Tarihi 22.12.2018.

¹¹⁴ Pelin Destereci, “Türkiye Bankacılık Sistemi Açısından Krediler ve Kredi değerlendirmede Kullanılan Mali Analiz Yöntemleri”, Namık Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.33.

İKİNCİ BÖLÜM

DAĞITIM KANALI OLARAK İNTERNET BANKACILIĞI

2.1. İnternet Bankacılığı Kavramı

Teknolojinin hızla değişimi ile bireyler ve toplum hızla dijitalleşmekte ve bu dönüşüme ise en hızlı uyum gösteren sektörlerin başında bankacılık sektörü gelmektedir. Bankalar arasında dijitalleşme rekabeti her geçen gün artmakta olup, bankalar da bu doğrultuda müşterilerin taleplerini doğru anlayarak, onlara en uygun kanal aracılığıyla doğru çözüm önerilerinin sunulmasını teminen çalışmalarını sürdürmektedir.

Hızla gelişen teknoloji ve internetin bankacılık sektörünü de etkisi altına almasıyla, bankalar tek kanalları olan şubelerden alternatif dağıtım kanallarına geçmiştir. Özellikle internetin 1990'lardan itibaren yaygınlaşması sonucu bu kanallar içinde en aktif kullanılan internet bankacılığı olmuştur. Bu şekilde banka işlemleri daha basit şekilde yapılmış, maliyetler düşerek riskler minimum düzeye indirgenmiş ve vakit tasarrufu sağlanmıştır.

İnternet bankacılığı, fiziksel banka şubelerinden gerçekleşen para yatırma veya çekme gibi işlemler haricindeki diğer tüm işlemlerin internet yoluyla yapılabilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.¹¹⁵

Banka müşterilerinin bankasının internet üzerinden sunduğu ürünlerden faydalanabilmesi için internete bağlı bir bilgisayarı veya televizyonun olması yeterlidir. ABD'de doğan internet bankacılığı şu anda fiziki para çekimi dışında diğer tüm bankacılık hizmetlerini tüketicilerine sağlayabilmektedir.¹¹⁶

Dünyadaki gelişmelerle beraber gün geçtikçe farklı bir gereksinim doğmaktadır. Bankalar da daha fazlasını talep eden müşterilerin isteklerini

¹¹⁵ Muammer Ketizmen, "İnternet Bankacılığı ve Hukuki Sorumluluk", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.13.
<http://www.ozdemirhukuk.com.tr/wpcontent/uploads/2013/04/%C4%B0internetBankac%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ve-Hukuki-Sorumluluk.pdf> Erişim Tarihi 07.03.2019.

¹¹⁶ Murat Akn, "Sanal Hizmetlerde Hizmet Kalitesi" Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s.58.

karşılatabilmek için son teknolojileri ve iletişim imkanlarını kullanmayı tercih etmektedir. Bütün bu sebeplerden ötürü bankacılık sektörü, bankamatik, Elektronik Fon Transferi (EFT), telefon ve internet bankacılığı, çağrı merkezleri gibi çeşitli elektronik bankacılık kanalları ile müşterilerine hizmet vermektedirler. Bu talepleri karşılamak için alternatif çözüm yolları arttıkça bankacılık daha da değişmekte ve ilerlemektedir.

Ekonomik ihtiyaçların artması, bankacılık hizmetlerine duyulan talebin tarih boyunca değişime uğraması ve bankaların bunları rekabet ortamı olarak ele alması sonucu bankaların işlevleri yeni boyutlar kazanmış ve faaliyetleri de birçok kola ayrılmıştır.

Küreselleşmenin de hız kazanmasıyla birlikte dijitalleşme inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Teknolojik gelişmelerin çok yakından izlendiği bankacılık sektörü de bu yeniliklerden en çok etkilenen sektörlerden birisidir.

Uzaktan dağıtım kanalı olarak internet bankacılığı, esnek ulaşım yapısıyla müşteriler tarafından mekan değiştirmek ve çok süre kaybetmek durumunda kalmadan hizmet almayı sağlamıştır.

Bankalar, piyasada oluşan rekabet ortamı gereği teknolojik yeniliklere en hızlı uyum sağlayan yapılardır. Bu sebeple, müşteriler ile iletişim sağlama ve kârlılığı artırma, pazar bilgisi elde etme gibi nedenler bankalar için internet bankacılığını cazip kılmıştır. Bu yüzden bankalar güçlü bir altyapıya sahip olabilmek için teknoloji ve yazılımlara yatırımlarını arttırmaktadır. Böylece rakip bankalardan geri kalmama, genç müşteri kitlesi kazanma, müşteri kaybını önleme, maliyetleri düşürme gibi avantajlar sağlamaktadırlar. Bahsi geçen teknolojik yeniliklerden dolayı meydana gelen ve genellikle “Şubesiz Bankacılık” diye isimlendirilen internet bankacılığı işlemlerine, ev ve telefon bankacılığı, internet ve sanal şubeler örnek verilebilir.¹¹⁷

Son yıllarda ticari bankalarda kullanılmaya başlanılan, bankacılık hizmetlerine internet ortamında erişim sağlanmasına imkan tanıyan “internet bankacılığı” uygulaması daha eski diğer teknolojik yeniliklere göre fazlasıyla çabuk gelişmiştir.

¹¹⁷ Tamer Saka, “Elektronik Ticaretin Temelleri ve İç Kontrol”, 3. Türkiye İç Denetim Kongresi,3-4 Haziran 1999, s. 15-6. Aktaran Dr. Tamer Saka, Türk Bankacılık Sektöründe Bilgi Teknolojileri Denetimi, Yayın 224, İstanbul, TBB, 2001, s. 165.

Aynı şekilde telefon bankacılığı da hızla ilerlemiş, günümüzdeki bankaların yaklaşık hepsi, çeşitli bankacılık işlemlerini söz konusu yeni teknolojik kanallarla sunmaya başlamıştır.¹¹⁸

İnternet bankacılığının aşamaları ise şöyle sıralanabilir;

1. aşama, internet üzerinden banka ve ürünleri hakkında bilgilendirme ve pazarlama aşamasıdır.

2. aşama, bilgilerin müşteri kazanma amaçlı kullanılması, interaktif bankacılık hizmetleri sunulmasıdır. Bahsi geçen bu aşamalar online bankacılık hizmeti sayılmamaktadır.

3. aşamada, tüm bankacılık işlemleri internet üzerinden yapılabilecek durumdadır. İnternet bankacılığı kullanımının yaygınlaşması ve müşteri sadakatinin sağlanması konusuna aracılık eden mühim bir araç olan aşamadır.

4. aşamada ise, müşteri portföyünü yöneterek, ilerleyen zamanlardaki yatırım planları için tavsiye alabilir, kredi başvurularında bulunabilir. Banka uzmanlarına göre bu aşamaya gelen bir banka online kabul edilebilmektedir. Türkiye’de internet üzerinden bankacılık hizmeti sunan bankalarımız bu aşamalara gelmişler ve dünyadaki rakipleriyle bu alanlarda yarışmaktadırlar.¹¹⁹

5. aşama, elektronik cüzdan uygulamasının gelişimi sonucu elektronik para çekimi hizmetlerini kapsamaktadır. Ulaşılması hedeflenen bu aşama gerçekleştiğinde fiziksel şubelere gerek kalmayacaktır.

2.2. İnternet Bankacılığının Sağladığı Faydalar

İnternet bankacılığı kullanımının artmasının, alışlagelmiş bankacılık kanallarına kıyasla pek çok faydası vardır. Müşteri odaklılığını ve memnuniyetini sağlamak, maliyetleri düşürmek, yeni ve çeşitli ürünlerin sunulmasına yardımcı olmak,

¹¹⁸ Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.44.

¹¹⁹ Akın, 2007, a.g.e. s.60.

satışları ve müşteriyle etkileşimi kolaylaştırarak daha fazla sayıda müşteriye ulaşmak, coğrafi bölgeyle ve zamanla kısıtlı kalınmadan hizmet sunabilmek bu avantajlara örnektir. Ek olarak, internet bankacılığının diğer faydaları, bankalar açısından şube sayısının azaltılması, daha az personel istihdam edilmesi, hizmet ve reklam maliyetlerinin azaltılması, kira, kırtasiye masrafları ve diğer giderlerin düşürülmesidir.¹²⁰

İnternet bankacılığının bankalara sağladığı diğer faydalar arasında, marka imajının güçlendirilmesi, müşteri sayısının artırılması böylece daha fazla satış imkanı sağlanması, mevcut müşterilerle ise yenilikçi hizmetler yoluyla çalışmaya devam edilmesi, müşteri sadakatinin artırılması ve sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi, sektördeki yeniliklere hızlıca adapte olarak stratejik üstünlük sağlanması, daha az maliyetle işlem olanağı elde edilmesi ve şubelerde yaşanan yoğunluğun azaltılması şeklinde sıralanabilir.¹²¹

Müşteriler açısından bakıldığında internet bankacılığına herhangi bir yerden herhangi bir zamanda şubelere göre daha az masrafla ulaşılabilir. Bankaların müşterilerini internet bankacılığı kullanımına teşvik etmesi de burada bir etkidir. İnternet bankacılığıyla bireyler haftanın her gününde ve günün her saatinde ihtiyaç duydukları hizmetleri banka çalışanlarının bile görmemesi sebebiyle, gizlilik ve güvenlik kuralları dahilinde gerçekleştirebilecek, banka şubelerindeki zaman kayıpları engellenecektir. Ayrıca firmalar, ihtiyaçlar doğrultusunda kişisel yetkilendirme ve onay sistemi de talep edebilecektir. Bu sayede, kullanışlı ve güvenilir bir otokontrol sistemi sağlanabilmektedir. Banka sistemlerindeki sayısallaşma oranı arttıkça bankalar tüketicilerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için daha fazla zaman ayırabilecekler ve böylece tüketici memnuniyetinin izlenmesi, tüketicilerden daha fazla geri besleme alınması ve tüketicilere özgü çözümler üretilmesi imkanı elde edeceklerdir.¹²²

¹²⁰ Mustafa Yurtadur ve Ekrem Süzen, “Türkiye’de Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığına Yaklaşımlarının İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama”, Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, Haziran 2016, s.95.

¹²¹ Nadir Eroğlu ve İzzet Sencer Yücel, “Türkiye’deki Kurumsal Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığı Kullanım Eğilimlerini Belirleyen Başlıca Faktörler Üzerine Amprik Bir Çalışma”, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi, Yıl:2 Sayı:2, Ocak 2012, s.10.

¹²² Akın, 2007,a.g.e. s.64.

Müşterilerin internet bankacılığını benimsemesinde etkili olan bazı faktörler; diğer kanallara kıyasla daha faydalı olduğunun düşünülmesi, kişilerin çalışma zamanlarına uygun olması, güvenlik-gizlilik veya risk faktörleri, internet işlemlerinde olan deneyimleri, kolay ulaşılabilen bir bankacılık kanalına duyulan gereksinim ve teknolojik yeniliklerle ilgili becerileri şeklinde belirtilmiştir.¹²³

Faydalarının yanı sıra internet bankacılığının bazı dezavantajları da mevcuttur. İnternet bankacılığı kullanımını anlamak yeni başlayanlar için ilk başta zor olabilir. Çevrimiçi hesaplara nasıl erişileceği üzerine demo sunan bazı siteler olsa da, tüm bankalar bu imkânı sunmuyor. İnternet bağlantısı yoksa çevrimiçi bankacılık hizmetlerine erişilemez. İnternet bağlantısının kopması veya yavaş bağlantı nedeniyle bazen işlemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamanın zorlaşması diğer bir sorundur.

İnternet bankacılığında karşımıza çıkan en büyük problem hiç kuşkusuz ki güvenlik sorunudur. İnternette yayılan bilgisayar virüsleri ile kötü amaçlı kişiler tarafından dosyalar, elektronik posta ve internet bankacılığı şifreleri kişilerin bilgisayarından veya internet üzerindeki hesaplarından çalınabilir. Buna inanan internet kullanıcıları, interneti muhtemelen ticari amaçlarla kullanmayacaktır. Bu gibi risklere karşı kişiler gördüğü reklamlara da güvensiz bulunduğu için tıklamamaktadır. Bu açıdan reklamlar başarılı olsa dahi kişilerin bankayı kullanmalarını sağlayamadığı için hedefe ulaşamamaktadır.¹²⁴

Şubeler halen çok önemli bir satış ve işlem merkezi durumundadır. İnternetten işlemlerini gerçekleştiren müşteri ile şubede iletişim kurulamadığından çapraz satış fırsatlarının azalması da diğer bir dezavantajdır.¹²⁵

2.3. İnternet Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

¹²³ Margaret Tan and Thompson S.H. Teo, "Factors Influencing The Adoption of İnternet Banking", Journal of the Association for Information Systems, 1(5), 2000, s.1-42. Aktaran: Emre Pala ve Burak Kartal, "Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığı ile İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Pilot Araştırma" Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Cilt:17, Sayı:2, 2010, s.47.

¹²⁴ Akın, 2007, a.g.e. s.65.

¹²⁵ Chris Skinner, "Dijital Bankacılık", BKM, Mediacat Kitapları, İstanbul, 2015, s.25.

Dünya’da soğuk savaşın hakim olduğu 1960’lı yıllarda ABD’nin, Sovyet uydusu Sputnik’e karşılık olarak, teknolojik projeleri gerçekleştirmek üzere ortaya çıkardığı ilk ağ “internet”, günümüzde ticari sosyal ekonomik politik vb. hayatın her alanında önemli bir hal almıştır. Ortaya çıkışından bu yana yaşamımızın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelen internet teknolojisi, en büyük sektörlerden biri olan bankacılık sektörüne de önemli ölçüde entegre olmuştur.

İlk olarak işlemler bilgisayar aracılığıyla tutanaklar ve kağıtlardan elektronik ortamlara aktarılmış, bu teknolojiye zaman içerisinde internet dahil olmuş ve artık günümüzde bankalar cep şube olarak hizmet verebilir hale gelmiştir. Bütün bu yenilikler bankacılık ürünlerinin ilerleyişini sağlamış, bankacılığın yeni teknolojilerle çevrili bir yapıya sahip olmasına aracılık etmiştir. Önceden en kolay bankacılık işlemleri için fiziksel bir şubeye uğramak gerekirken; bugün internet, ATM (automated teller machines), mobil şube ve benzeri bankacılık uygulamalarıyla buna gerek kalmamaktadır.¹²⁶

Elektronik bankacılığın zaman içindeki gelişimi incelendiğinde, internetin ilk kez 1960’larda ABD Savunma Bakanlığı’nda kullanıldığını görürüz. İnternet bankacılığı fikrinin ortaya çıkışı 1980’li yılların başlarına isabet etse de internet, alışlagelen bankacılık uygulamalarıyla beraber ya da tek tercih edilen kanal olarak 1990’lardan itibaren aktif şekilde kullanılmıştır. Bugün gelinen noktada para yatırma ve çekme haricinde pek çok bankacılık işlemi bu yolla gerçekleşmektedir.¹²⁷

1983 yılında bankaların özellikle kurumsal müşterilerin kullanımı için geliştirdikleri ev ve ofis bankacılığı hizmetleri, 1990’lardan sonra sıkça tercih edilmiştir. Esasen 1990’lı yılların elektronik bankacılık kanallarının hızlı bir şekilde kullanımının arttığı zamanlar olduğu söylenebilir.¹²⁸

İnternetin doğduğu yer olan ABD’den önce Avrupa’ya sonra da diğer gelişen ve gelişmekte olan ülkelere yayılan internet bankacılığı konusundaki ilk örnek fiziki olarak sadece Atlanta’da bir ofisi olan Security First Network Bank’tır. 18 Ekim

¹²⁶ Seyit Ahmet Işkın, “Elektronik Bankacılık Hizmetleri ve Denetimi”, Yayın 2011-8, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2012, s. 22.

¹²⁷ Alptekin Güney, “Banka İşlemleri” 3.Basım, İstanbul : Beta, 2009, s.130.

¹²⁸ Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.320.

1995'te kurulmuş olan bu banka internet üzerinden bütün bankacılık hizmetlerini veren ilk banka olarak bilinmektedir. Ülkemizde ise ilk kez 1993'te Orta Doğu Teknik Üniversitesi, tarafından kullanılan internetin bankacılığa yolculuğu 1997'de Türkiye İş Bankası'nın internet bankacılığı uygulamasıyla hayata geçmiştir. Türkiye İş Bankası tarafından 1997 yılında sunulmaya başlanan bu hizmet kısa bir zaman zarfında o dönemlerde çok da beklenmeyen bir gelişme göstermiştir.¹²⁹

Dünyadaki gelişmelerle birlikte, ülkemizde de neredeyse tüm bankacılık işlemleri şube hizmet binası haricinde sürdürülebilmektedir. Otomatik vezne makineleri'nin kullanıma sunulması ve yaygınlaştırılmalarının da internet bankacılığının gelişimine önayak olduğu söylenebilir.

1997 yılında diğer bir internet bankacılığı hizmeti Garanti Bankası tarafından verilmiştir. Daha sonrasında belirli özel bankalar banka şubelerini internete taşımıştır. Akbank bireysel müşteriler için internet bankacılığına 1999 yılında başlamış, Türkiye İş Bankası, Ziraat Bankası gibi diğer bankalar bunu takip etmiştir. İnternet bankacılığı zamanla artan internet kullanıcı sayıları ve bununla birlikte internet şubesi müşteri sayıları, teknolojik yeniliklere olan uyumun artması, kullanıcıların elektronik hizmet talep etmeleri, maliyetlerin düşüklüğü ve kullanıcı açısından pratik olması sebebiyle bankalar için elverişli bir kanaldır.¹³⁰

2.4. İnternet Bankacılığının Türleri

İnternet bankacılığının iki türü vardır. Bunlar bireysel internet bankacılığı ve kurumsal internet bankacılığıdır.

2.4.1. Bireysel İnternet Bankacılığı

İnternet bankacılığında, bir banka personeline gerek kalmaksızın müşteri, kendi talimatları doğrultusunda otomatik olarak işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. İnternet

¹²⁹ Akın, 2007, a.g.e. s.60.

¹³⁰ Pala ve Kartal, 2010, a.g.e. s.46.

kullanımının günden güne yaygınlaşmasıyla bu kanaldan gerçekleştirilen banka işlem sayısında gittikçe artış sağlanmaktadır.

Bu kanaldan yapılabilen başlıca işlemler; hesap bilgileri görüntüleme, vadeli ve vadesiz hesap açılışı, günlük işlem listesi ve hesap hareketleri görüntüleme, banka kartı başvurusu yapmak, kart bilgilerine ulaşabilme, kredi kartı ekstresi, nakit avans başvurusu, kredi kartı borç ödeme işlemleri, havale, EFT gibi para transferleri yapmak olarak sıralanabilir. Ayrıca EFT iptalleri veya durumunun takip edilmesi, düzenli ödeme talimatı oluşturma, yatırım fonu alma, altın, bono, tahvil, pay senedi, döviz, vadeli işlem ve opsiyon borsası, repo, halka arz, hazine ihalesi ve benzeri işlemleri yapabilme, kredi başvurusu izleme, fatura ödeme, faturasız hat TL yükleme, SGK ve vergi işlemleri, otomatik geçiş sistemi (OGS), hızlı geçiş sistemi (HGS) işlemleri, şans oyunları, bağış işlemleri, poliçe veya bireysel emeklilik görüntüleme, şifre işlemleri, kullanım ayarlarını kişiselleştirme yapılabilen diğer işlemlerdir.¹³¹

Tablo 3: Bireysel İnternet Bankacılığı Müşteri Sayıları

Dönem	Bireysel İnternet Bankacılığı Müşteri Sayıları		
	Sistemde kayıtlı, en az bir kez login olmuş müşteri sayısı	Sistemde kayıtlı, son 1 yıl içinde en az bir kez login olmuş müşteri sayısı	Aktif müşteri sayısı (Son üç ay içinde en az bir kez işlem yapmış (login olması yeterli) toplam müşteri sayısı)
2010	14.366.166	7.501.858	5.669.468
2011	17.074.133	9.243.549	7.023.407
2012	21.023.805	12.512.793	8.923.512
2013	26.025.964	15.682.866	10.777.861
2014	31.152.677	18.365.710	12.485.577
2015	40.362.911	22.386.508	14.966.020
2016	48.112.669	26.400.675	17.681.780
2017	52.069.149	22.538.019	12.007.447

¹³¹<https://www.yapikredi.com.tr/sinirsiz-bankacilik/internet-subesi/bireysel-internet-subesi/islem-listesi>
Erişim tarihi 16.10.2017

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 09.03.2019.

Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını kapsamaktadır. TBB'ye üye olan ve internet bankacılığı hizmeti sunan 27 bankanın verilerinden oluşmaktadır.

Tablo 3'e göre internet bankacılığını kullanan bireysel müşteri sayısı yıllara göre artış göstermektedir. İnternet bankacılığı kullanmak için sisteme kayıt olan ve minimum bir defa çevrimiçi olmuş bireysel kullanıcı sayısı 2017 yılında 52 milyon 69 bin kişi olmuştur. Bunun 22 milyon 538 bini son bir sene içinde en az bir defa login olmuş bireysel kullanıcı sayısıdır. Son üç ay içerisinde en az bir defa internet bankacılığına giriş yapmış aktif bireysel kullanıcı 2017 için yıllık bazda 12 milyon 7 bindir. Burada 2010 yılından itibaren yıllar içerisinde yaklaşık 7 milyon kişi artış meydana gelmiştir. Bu rakam toplamda kayıt olmuş bireysel kullanıcıların yüzde 23'ünü kapsamaktadır. İnternet bankacılığını aktif olarak kullanan müşteri sayısındaki artış, internet müşteri sayısındaki artıştan oransal olarak daha fazla olmuştur. Sonuç olarak, kullanıcıların bu kanaldan daha çok bankacılık işlemi yapmayı tercih ettikleri ve kullanım alışkanlığı kazandıkları söylenebilir.

Tablo 4 : İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler İşlem adetleri

	Bireysel İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler (EFT, Havale, Döviz Transferleri, Fatura, Vergi, SSK, Diğer Ödemeler)
DÖNEM	İşlem Adedi (Bin)
2010	243.008
2011	199.696
2012	242.328
2013	271.598
2014	288.615
2015	300.053
2016	295.675
2017	247.746

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 09.03.2019.

Tablo 4'e göre, yıllar itibariyle bireysel müşterilerin internet bankacılığı üzerinden yaptıkları EFT, havale, kurum ödemeleri gibi çeşitli finansal işlemlerin

adetlerinde genel anlamda artış görülmektedir. Aktif müşteri sayısındaki artışla orantılı olarak internet üzerinden yapılan bankacılık işlem sayıları gün geçtikçe artmıştır. 2017 yılında 247 milyon 746 bin adet finansal işlem gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5 : İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler İşlem hacimleri

	Bireysel İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler (EFT, Havale, Döviz Transferleri, Fatura, Vergi, SSK, Diğer Ödemeler)
DÖNEM	İşlem Hacmi (Milyon)
2010	665.979
2011	198.165
2012	232.003
2013	285.251
2014	339.785
2015	402.161
2016	448.889
2017	462.570

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 09.03.2019.

Tablo 5'e göre ise, finansal işlemlerin rakamsal olarak yıllar itibariyle büyüdüğü söylenebilir. 2015 yılında 402.161 milyon olan internet bankacılığı bireysel işlem hacmi, 2016 yılında yıllık olarak 448.889 milyon, 2017 yılında 462.570 milyona ulaşmıştır.

2017 yılında, internet bankacılığı aracılığıyla gerçekleştirilen finans işlemlerinin toplam sayısı 248 milyon civarına, toplam tutarı da yaklaşık 463 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 6 : İnternet Bankacılığı Yatırım İşlemleri İşlem adetleri

	Bireysel İnternet Bankacılığı Yatırım İşlemleri (Hisse Senedi, Tahvil, Bono, Yatırım Fonları, Döviz İşlemleri, Vadeli Hesaplar, Altın, VİOP)
DÖNEM	İşlem Adedi (Bin)
2010	41.875
2011	42.756
2012	38.144
2013	37.141
2014	36.542
2015	37.833
2016	35.899
2017	40.753

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir.
<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 10.03.2019.

Tablo 7 : İnternet Bankacılığı Yatırım İşlemleri İşlem hacimleri

	Bireysel İnternet Bankacılığı Yatırım İşlemleri (Hisse Senedi, Tahvil, Bono, Yatırım Fonları, Döviz İşlemleri, Vadeli Hesaplar, Altın, VİOP)
DÖNEM	İşlem Hacmi (Milyon)
2010	281.513
2011	260.796
2012	233.630
2013	276.710
2014	322.848
2015	415.072
2016	432.873
2017	604.205

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir.
<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 10.03.2019.

Bireysel müşterilerin EFT, havale, döviz ve benzeri finansal işlemlerinin yanı sıra yatırım işlemlerinde de internet bankacılığını tercih ettikleri görülmektedir. Tablo 6 ve Tablo 7'ye göre yıllar itibariyle yatırım işlem adetleri ve yatırım hacimleri artış

gösteren bir grafik oluşturmuştur. 2016 yılında internet bankacılığıyla yapılan 36 milyon tane yatırım işleminin büyüklüğü 433 milyar TL civarındadır. 2017 yılında 41 milyon tane yatırım işleminin hacmi 604 milyar TL olmuştur.

İnternet bankacılığı, şube maliyetleri dolayısıyla azalan kârlılığa çözüm arayan bankalar açısından iyi bir gelir kaynağı rolündedir. Günümüzde genellikle işlemlerin kolayca yapılabilmesinden dolayı talep gören bu kanala ilk başta kapsamlı bir teknolojik altyapı gereklidir. Fakat elektronik bankacılık kanalının şubelere kıyasla maliyetleri az olduğu için az bir zaman zarfında kazanım sağlanabilir. Bu açıdan verimlilik ön plandadır. Şubede yapılan bir işlemin internet veya cep bankacılığına kıyasla yaklaşık 15 kat maliyeti bulunur. Ayrıca teknolojik yatırımların maliyetli olmasına rağmen bir defa bu altyapı sağlanınca kolayca tasarrufa geçilebiliyor. Dolayısıyla bankacılık sisteminde bu kanalların önemli yeri vardır.¹³²

Günümüzde bankalar kullanıcılara ATM, telefon ve internet bankacılığı yoluyla verdiği hizmetlerle günlük işlem yoğunluğunu azaltmaya çalışmaktadırlar. Bu kanalların banka ve müşteriler açısından çeşitli artıları vardır. Bunlar, işlemlerin nispeten az masraflara sahip olması, kişilerin bu hizmete yönlendirilmesini sağlayarak şubedeki kalabalığın önüne geçilmesi ve maliyetlerin azaltılmasıdır.

Tablo 8 : Havale Komisyon Bedelleri

	HESAPLAR ARASI HAVALE			
	ŞUBE	İNTERNET	TELEFON	ATM
ZİRAAT BANKASI	25 TL	1.70 TL	0	6 TL
VAKIFBANK	25 TL	1.35 TL	30 TL	6 TL
İŞ BANKASI	30 TL	1,70 TL	35 TL	7 TL
GARANTİ BANKASI	30 TL	1.90 TL	35 TL	7 TL
YAPI KREDİ	29 TL	1.90 TL	25 TL	6 TL

Kaynak: BDDK, a.g.e. Erişim Tarihi 10.12.2017.

Farklı havale tutarları için belirlenen en düşük veya en yüksek masraf farkı dikkate alınmadan ve BSMV dahil/hariç masraf rakamlarını ifade etmektedir.

¹³² <http://www.turkishtimedergi.com/bankacilik/e-banking-rekabeti/> Erişim Tarihi 24.11.2018

Bankaların faiz gelirlerine ek olarak faiz dışı gelirleri de artırma çabası ve şubelerdeki yoğunluk dolayısıyla bir çok hizmetin komisyon oranı artmıştır. Bu sebeple elektronik işlemlere talep çoğalmış fakat bu kanallara da daha düşük olsa da masraf tutarları eklenmiştir. Tablo 8 incelendiğinde şubelerden yapılan havale işlemi masrafları diğer kanallardan gerçekleşen işlem bedellerinden daha fazladır.

Tablo 9: EFT Komisyon Bedelleri

	HESAPTAN EFT			
	ŞUBE	İNTERNET	TELEFON	ATM
ZİRAAT BANKASI	45 - 500 TL	4 TL	5 TL	8 TL
VAKIFBANK	50 - 500 TL	4 TL	50 TL	6 - 8 TL
İŞ BANKASI	55 - 470 TL	4.50 TL	48 TL	10 TL
GARANTİ BANKASI	50 - 390 TL	4.50 TL	45 - 85 TL	10 TL
YAPI KREDİ	45 - 365 TL	0 - 50 TL	0 - 100 TL	

Kaynak: BDDK, a.g.e. Erişim Tarihi 10.12.2017.

Farklı EFT tutarları için belirlenen en düşük ve en yüksek ücretleri ve BSMV dahil/hariç rakamları ifade etmektedir.

Tablo 9'a göre bankaların EFT işlemlerine uyguladığı komisyonlar değişik miktarlardaki EFT rakamları için değişiklik göstermektedir. Ziraat Bankası'nın en düşük EFT işlemine uyguladığı masraf 45 TL'dir. Bu işlem için tutara göre değişmekle birlikte en fazla 500 TL masraf alınmaktadır. EFT işlemi için şubeden alınan komisyon, elektronik bankacılık alternatiflerine kıyasla daha fazladır. İşlem için bankaların farklı fiyat politikaları söz konusudur.

2.4.2. Kurumsal İnternet Bankacılığı

Kurumsal internet bankacılığı banka nezdinde bulunan hesaplara güvenli bir ortamda ulaşarak istenilen yerden bankacılık işlemleri yapılmasını sağlar. Bireysel internet bankacılığında olduğu gibi 7/24 bütün işlemler yapılabilir. Şube kanalıyla yapılabilecek pek çok işlem, daha düşük masrafla gerçekleştirilebilir.

Kurumsal internet şubesinde istenildiği kadar alt kullanıcı belirlenip yetki tanımlamaları yapılabilir. Yetki düzeyleri sıralanıp özelleştirilebildiği gibi onay işlemlerinin nasıl yapılabileceği alt kullanıcılar düzeyinde işlem ve limit bazında belirlenebilir. Tanımlanan kullanıcılar için istenilen sınırlamalar getirilebilir. Banka şubesine veya belirlenen diğer alt kullanıcılara yetki aktarımı yapılabilir. Firmalar kendi alt firmalarına ait hesapları internet bankacılığı hesaplarından izleyebilir.¹³³

Kurumsal internet bankacılığında yapılabilen işlemlerden bazıları; hesap bilgilerine ulaşma, vadesiz veya vadeli hesap açmak ve kapatmak, vadesiz döviz hesabı açma, vadeli hesap faiz tutarı çekme, yatırım hesabı açma, çek bilgileri görüntüleme, dekont işlemleri, hesap adı tanımlama, ana hesap tanımlama, kredi kayıt bürosu risk raporu, hesaplar arası para transferleri, yatırım transfer işlemleri, döviz transferi işlemleri, kredi kartı işlemleri ve benzeri sayılabilir. Ticari kurumlar internet bankacılığı yoluyla vergi ödemeleri, kurum ödemeleri, online fatura ödemeleri, fatura talimatı işlemleri, SGK Ödemeleri, eğitim ödemeleri, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) ödemeleri gibi işlemleri yapabilirler. Ayrıca e-devlet İşlemleri, senet ödemeleri, bağış ödemeleri, doğrudan borçlandırma sistemi, portföy görüntüleme, menkul sermaye işlemleri, fon işlemleri, döviz işlemleri, altın işlemleri, repo işlemleri, bono/tahvil alış ve satışı, halka arz işlemleri, ticari destek kredi işlemleri, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) işlemleri, Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kefalet Kooperatifleri işlemleri ve şifre işlemleri gibi seçenekler bulunmaktadır.¹³⁴

Çeşitli bankacılık hizmetleri arasında öne çıkan internet bankacılığının git gide yaygınlaşacağı söylenebilir. Bankaların bu kanal yoluyla sahip olduğu avantajlar sebebiyle şubelerin yerini alır mı bilinmez fakat sanal şubelerin hızla artacağı öngörülebilir. Müşterileri şubelerden dijital kanallara taşımak önümüzdeki yıllarda popülerliğine devam edecek ve bunu daha cazip hale getirmek için komisyon ve ücretler önemli araçlar olacak, dolayısıyla bahsedilen maliyet avantajıyla etkinlik artırılabilecektir. Fiziksel bir banka şubesi kurmaktan daha az maliyetle ve kısa vadede internet şubesinin uygulamaya konulması, işletme bünyesine önemli bir katma değer sağlayacaktır. Bu sebeplerle önümüzdeki yıllarda şube sayılarında küçülmeye gidilebilir. Dünyada

¹³³ www.ziraatbank.com.tr Erişim Tarihi 31.01.2018

¹³⁴ www.halkbank.com.tr Erişim Tarihi 31.01.2018

uygulanan ve Clicks and Clicks denilen; fiziksel şube olmayan sanal bankalar ilerde Türkiye’de de görülebilir. Şubesiz bankacılıkta sadece internet şubesi vardır. Fiziki şubeye, personele gereksinim yoktur. Şube kuruluşuna harcanan masraf internet ve mobil bankacılık alt yapısının geliştirilmesinde kullanılır. Bunun yanında fiziki şubeleri olan Bricks and Clicks uygulamaları daha yaygındır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, internet kullanımının yaygınlaşması ve benzeri nedenlerle dünyadaki yeni bankacılık sistemlerine Türk Bankacılığının da hızla uyum sağlayacağı, sanal bankalarda artış yaşanacağı öngörülmektedir.¹³⁵

2.5. Diğer Elektronik Bankacılık Hizmetleri

Bankaların teknolojik gelişmelere sağladığı uyum hizmet maliyetlerini düşürürken bu hizmetlerin kullanıcılara hızla ulaşmasına da yarar. Bu değişimle beraber bankaların çeşitli bankacılık kanallarına bakışları da etkilenmektedir. Banka hizmetlerinin bu yeni kanallardan sağlandığı son dönemlerde, ATM’ler çokca tercih edilen ve başta gelen bir alternatif olmaktadır. Türkiye’de şu ana kadar şube ağının genişletilmesi ön plandayken şimdilerde şubesiz bankacılık uygulamaları önemsenmektedir. Yurt içinde yeterince büyük şube ağı sağlamış bankalar hızlıca bu kanallarda yatırımlarını yaparken, diğer daha küçük ölçeğe sahip bankalar henüz yavaş kalmaktadır. İlaveten şube açmak için BDDK izni gerektiğinden ve artı maliyet olduğundan alternatif kanallar tercih edilmektedir.¹³⁶

Şubelerdeki operasyonel işleri hafifletmeye ve maliyet kontrolüne çabalayan bankalar tarihsel açıdan güçlü şube ağlarına 1970’lerde ATM’leri, 1980’lerde çağrı merkezlerini, 1990’larda interneti ve 2000’lerde mobil teknolojiyi eklediler. Bunların hepsi temeli oluşturan şube dağıtım pastasının üzerine fazladan bir katman olarak eklenir. Şube ağları temelleri oluştururken elektronik dağıtım bu pastanın üzerindeki

¹³⁵ Tolga Dursun, Kader Oskaybaş ve Cansu Gökmen, “Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyetinin Şube-İnternet Bankacılığında Karşılaştırılması”, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 11, Sayı 41, Ocak 2014, s.111.

¹³⁶ Mustafa Tevfik Kartal, Bankacılıkta Alternatif Dağıtım Kanalları Kullanımı: TBB Üyesi Bankalar Üzerine Bir Analiz”, Dergipark Akademik, Social Sciences Research Journal, Volume 6, Issue 1, March 2017, s.23.

kremayı oluşturmaktadır. Dağıtım kanallarının asıl amacı, müşterilere şube dışında hizmet sunulması böylece personelin operasyonel işlemlerden daha çok satış ve pazarlama üzerine yoğunlaşmasını sağlamaktır.¹³⁷

2.5.1. Otomatik Vezne Makineleri

Önceleri sadece para çekme amaçlı kullanılmaya başlanılan ATM'ler günümüzde para yatırmadan kredi başvurularına kadar gelişmiş seçenekleriyle, 7 gün 24 saat hizmet vererek şubeye gitmeden işlem yapma imkanı sağlar.

Dünyada ilk para dağıtılan makine öncesinde benzer birkaç örneği olsa da tasarımı John Stephard-Barron'a ait olan ve 1967'de İngiltere'de Barclays Bank tarafından hizmete açılan ATM'dir. İlk ATM'ler plastik kartlar yerine öncesinde şubeden alınan bir kerelik dekontun makineye okutulmasıyla para ödüyordu. 1980'lerde ise şifreli banka kartlarıyla çeşitli işlemlerin yapılabilmesi imkanına kavuşulmuştur. Türkiye'de 1987 yılında ilk ATM kullanıma açılmıştır. İlk kez Türkiye İş Bankası tarafından hizmete giren ATM'lere verilen Bankamatik ismi daha sonra bütün banka ATM'leri için benimsenmiştir.¹³⁸

ATM'ler; sahip olduğu bilgisayar ve işletim sistemiyle bankanın ana bilgisayarıyla bağlantı sağlayarak müşteri hesaplarına ATM veya kredi kartı aracılığı ile ulaşım onların işlem yapmasını sağlar. Elektronik ödemelerde kullanılan kartlar, şuan için manyetik kartlardır. Manyetik alanda kart hamilinin şifresi (pin number), hesaba erişimi, hesap numarası gibi bilgiler kayıt edilmiştir. Manyetik şeritler, elektronik işlemlerin yapılmasındaki kolaylık nedeniyle, kartın arka yüzünde yer alırlar. Kullanıcılar, şifresini girmek suretiyle ATM sisteminin sağladığı tüm işlemleri yapabilmektedir.¹³⁹

Bankalar açısından ATM'ler kesin birer yatırım olarak görülmektedir. Nereye yerleştirildiğine ve ne gibi hizmetler sunmaya yönelik olarak hazırlandığına göre,

¹³⁷ Skinner, 2015, a.g.e. s.20.

¹³⁸ İbrahim Erol, Serkan Çınar ve Selim Duramaz, "Bankaların Yeni Gelir Kaynağı: Elektronik Bankacılık İşlem Ücretleri, Türk Bankacılık Sektöründe Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkisi" AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, 2015, s.4.

¹³⁹ Altuğ, 2000, a.g.e. s. 183.

maliyetlerde farklılıklar görülmektedir. Elektronik cihaz olmaları sebebiyle, zaman zaman arıza verebilen bu makineler, tüm giderlerine karşın bir kâr unsuru olarak görev yapmaktadırlar. ATM'ler, şube ve personel maliyetlerini düşürmek, reklam ve prestij artırmak gibi diğer faydaları da yanında getirmektedir. Şube sayısı fazla olan bankalar bina ve personel maliyetlerini kısmak için ATM'lere yönelirken, küçük ölçekli bankalar pazar paylarını artırmak amacıyla bu hizmet ürününü müşterilerin kullanımına sunma yoluna gitmişlerdir. Bu yatırımların getirilerinin değerlendirilmesi ise diğer elektronik yenilikler konusunda da olduğu gibi güç olmaktadır. ATM'lerin yararları konusunda değerlendirme yaparken makinalarda gerçekleştirilebilecek olası işlem sayısı da göz önünde bulundurulmalı ve denge noktası tespitinde ATM'ler ve normal veznedar maliyetleri karşılaştırmalı olarak kullanılmalıdır.¹⁴⁰

2.5.2. Plastik Kartlar ve Kredi Kartları

2.5.2.1. Banka Kartları

Günümüzde paranın tedavüldeki hızlı dolaşımı ve kötü kullanımından dolayı eskime, değer kaybı gibi nedenlerle plastik kartlar dünya genelinde kullanılan ödeme araçları olmuştur. Ödeme işlemleri için tercih edilen, banka ya da diğer kuruluşlarca müşterilere verilen bu kartlar verilen kuruluş tarafından çeşitli özel hizmetler için kullanılır. Banka kartları kart sahibinin mevduat hesabına bağlıdır. Bankaların müşterilerine tahsis ettikleri ATM kartlarına genel olarak banka kartı denmektedir. Bu hesaba şifre ile ulaşılarak ATM ve Point of Sale (POS)'tan hizmet alma, para çekme ve diğer bankacılık işlemleri yapılabilmektedir. Banka kartları e-ticaret sitelerinde de geçerli olabilmektedir.¹⁴¹

Banka kartının kredi kartından en önemli farkı, kredi kartıyla yapılan alışverişlerde taksit yapılırken bu seçeneğin debit kartlarda bulunmamasıdır. Debit kart, kartın bağlı bulunduğu mevduat hesabındaki bakiye kadar kullanılabilirken, kredi kartı limit doğrultusunda harcama yapma şansı tanır. Banka ve kredi kartları ile şifre

¹⁴⁰ Figen Karatan, Bankacılıkta Ödeme Sistemlerinin Otomasyonu Elektronik Fon Transfer Sistemleri” TBB, 1990, s.17.

¹⁴¹ Işkın, 2012, a.g.e. s. 56-57.

girmeden, uzaktan okutma suretiyle düşük limitli temassız işlem yapmak da mümkündür. Örneğin, bir defada en fazla 90 TL ile sınırlı olmak üzere işlem yapabilir ve bir günde 270 TL'ye kadar harcama gerçekleştirilebilir. Ayrıca, temassız harcama özelliği olan banka kartlarıyla, internet alışverişlerinde 3D secure¹⁴² sistem yoluyla güvenli şekilde işlem gerçekleştirilebilmektedir.¹⁴³

Üzerlerinde manyetik şerit yerine mikroçip olan kartlara akıllı kart denmektedir. Bu kartlar içerisinde özel bir işlemci barındırır. Ayrıca özel bir şifreleme yeteneğine sahiptir ve oldukça güvenlidir. Bu yeteneği ile içeriğin kopyalanmasını ve okunmasını engeller. Çipli kartlar standart bir manyetik karta göre çok daha fazla bilgiyi depolayabilmektedir. İnternet üzerinden yapılan işlemlerde akıllı kartını tercih eden müşteri akıllı kart okuyucu klavye ile bunu gerçekleştirebilir.¹⁴⁴

2.5.2.2. Kredi Kartları

ABD'de Western Union tarafından ilk kredi kartı çıkarılmış ve peşinden 1914'de General Petroleum Company benzin istasyonlarında petrol alma olanağı veren kredi kartını kullanıma sunmuştur. Kredi kartı kullanıcılara nakit taşımak zorunda kalmadan, alışveriş anında ödeme yapabilme ve ödemeyi bir süre erteleme kolaylığı getirmiştir.¹⁴⁵

Kartlı ödeme sistemleri Türkiye'ye 1968 yılında gelmiştir. Sırasıyla Diners Club ve American Express kartları ihraç edilmiştir. 1975'te Eurocard ve Mastercard hayatımıza girmiş, kredi kartları belli bir çevrede kullanılmaya başlanmıştır. 1983'te Mastercard ve sonrasında Visa kartlar Türkiye'de yaygınlaşmaya başladı, böylece bu ödeme araçlarının toplumun bütün kesimlerince daha çok benimsenmesi ve kullanılması da beraberinde geldi. 1990'da 13 Türk bankasının katılımıyla, sistem içindeki

¹⁴² 3D Secure (Ulusal Güvenlik Platformu): BKM tarafından oluşturulan, kredi ve banka kartlarıyla internet alışverişlerinde kart sahipleri ve siteler için emniyetli alışverişe imkan veren sistemdir. Bu sayede ticari firmalar işlemi gerçekleştiren şahsın asıl kart sahibi olduğundan emin olur. Sanal alışveriş yapılırken banka tarafından müşteriye yalnız onun bildiği harcama şifresi, tanımlanan güvenlik soru ve cevabı sorulmakta, kart müşterisinin kimliği teyit edilmektedir.(Aslı Yüksel Mermod, "Elektronik Bankacılık ve Riskler", Beta Basım, İstanbul, 2011, s.47.)

¹⁴³ İdris Varıcı, "Elektronik Bankacılıkta Yeni Bir Model: Pospara ve Muhasebe Uygulamaları", Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, Ocak 2015, s.79.

¹⁴⁴ Coşkun Dolanbay, "Yeni ekonomide başarının anahtarı e-ticaret-strateji ve yöntemler", Pusula Reklamevi, 2000, s.43. Aktaran:Şükrü Uzundağ, "Türkiye'de internet bankacılığının gelişimi ve internet bankacılığına ilişkin tüketici davranışları analizi", Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.42.

¹⁴⁵ Uzunoğlu, 1996, a.g.e. s.68.

bankaların arasındaki onay akışı, ortak problemlerin ortadan kaldırılması, kartlı ödeme sistemlerinin yurt genelinde geliştirilmesi çalışmaları, ülkedeki kredi kartlarının işleyişleri ve belirli ölçüleri sağlayabilmesi amacıyla Bankalararası Kart Merkezi (BKM) kurulmuştur.¹⁴⁶

Dünya genelinde Visa ve Mastercard haricinde en yaygın kullanılan kart kuruluşları arasında Amex, JCB, Diners Club yer almaktadır.

1990'larda gerçekleştirilen ödemeler yoluyla puan toplama ve kullanma özelliği getirilmiştir. Ülkemizde elektronik POS terminali ilk kez 1991'de hizmete açılmıştır. 1991'de ise Yapı Kredi Bankası'nın online provizyon almayı sağlayan ve "satış noktası terminali" olarak adlandırılan POS makinelerinden kullandırmaya başlaması ile kredi kartı kullanımını artmıştır.

1994 yılında, ülkemizde ilk "çipli kart" kullanıma girmiştir. 2000'de chip & PIN uygulaması devreye alınmıştır. 2002 yılında BKM, çipli kartların ödemelerini düzenleyen uluslararası standart olan EMV¹⁴⁷ chip sertifikasyonu hizmetini devreye sokmuştur. Daha sonra ilk temassız kredi kartı ülkemizde kullanılmaya başlamıştır. 2007 yılında BKM tarafından, kredi kartıyla internet alışverişlerinde, kart sahipleri ve ticari sanal mağazalar için karşılıklı güven sağlayan BKM 3D Secure oluşturulmuştur.¹⁴⁸

Günümüzde kredi kartlarının kullanımından doğan güvenlik sorunlarını en aza indirebilen, fiziksel varlığı bulunmayan ve yalnızca internet alışverişlerinde kullanılabilen sanal kredi kartları da oluşturulabilmektedir.

2.5.3. Elektronik Fon Transferi

EFT Türk lirasıyla yapılan para transferlerinin, bankalar arasında elektronik ortamda, gerçek zamanlı olarak gerçekleşmesine yarayan sistemdir. Bankalar arasındaki transfer miktarlarının fazlalığı, elektronik bankacılık işlemlerinin çokca tercih edilmesi,

¹⁴⁶ <http://bkm.com.tr/kronoloji/> Erişim Tarihi 19.10.2017

¹⁴⁷ EMV : İsmi geliştiricilerinden alan (Europay, MasterCard ve Visa) 1999'da oluşturulmuş hizmettir. EMV uygulamasında kart kullanıcıları satış işleminin yapıldığı terminalden PIN girerek kimlik denetimini gerçekleştirirler. CHIP uygulaması kart kopyalanmasını, PIN işlemi kartın kötüye kullanılmasını engellemektedir. (Mermod, "Elektronik Bankacılık ve Riskler", 2011, a.g.e. s.44.)

¹⁴⁸ Ferudun Kaya, "Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması" TBB, Yayın No: 263, Ocak 2009, s.20.

bu sistemi ve yurt genelinde kullanılan elektronik bankacılık alt yapısını önemli bir konuma getirmiştir. Bu sistemde bankalar arası para akışları süratli ve güvenilir şekilde olmakta, işlemler düzgün ve kontrollü olarak kaydedilebilmektedir. Bu şekilde ilerleyen zamanlarda bankacılık ürünlerinin çeşitlenmesi de beraberinde gelmiştir. Artık müşteriler de bu elektronik servisleri tercih ederek, genel ağ sayesinde diğer bankalara hızlı şekilde para gönderimi yapabilmektedir.¹⁴⁹

Sahipliğini ve işletimini TCMB'nin üstlendiği sistem, dünyadaki ilk örneklerinden biri olarak 1 Nisan 1992 itibariyle çalışmaktadır. Zamanla ihtiyaçların değişmesi ve teknolojik ilerlemelerle EFT sisteminde geliştirmeler olmuştur. İlaveten hesapların doğrulanması, rapor tutulması, genel duyuru gibi işlemler de yapılabilmektedir. Yabancı hesaplar için yararlanılan sistem daha farklı güvenlik özelliklerine sahiptir. Elektronik ortamda bir bankadan başka bankaya hesaplar arası tahvil, bono ve benzeri menkul değerlerin aktarımını yapan sistem ise Elektronik Menkul Kıymet Transferi (EMKT) sistemi olarak anılır.¹⁵⁰

Bir bankadan diğerine fon aktarımı gerçekleştiren EFT, bankalar içinde farklı olmakla birlikte genel olarak hafta içi 08.00 ile 17.00 saatleri aralığındadır. Hafta sonları ve resmi tatillerde EFT yapılamamaktadır. Yarım gün çalışılan günlerde saat 11:00'e kadar yapılan işlem talimatları 13:00'e kadar gerçekleşir. Sonrasında verilen talimatlar resmi tatil sonundaki ilk iş gününde, işleme alınır ve karşı tarafın hesabına geçer. EFT işleminin yapılabilmesi için alıcının adı soyadı, unvanı, çalıştığı bankası, şubesinin ismi, banka hesap numarası veya IBAN, işlem tutarı, isteğe bağlı olarak not alanının doldurulması gibi bilgiler verilmelidir.

2.5.4. Elektronik Satış Noktası Terminalleri

POS, satış noktasından yapılan ödemelerde verilen kartın geçerlik durumunu, hesap limitinin veya mevcut paranın yapılan harcama için uygunluğunu denetleyen, işlemin yapıldığı üye işyerinin, bankanın ve söz konusu kartın bilgilerini ilişkili

¹⁴⁹ TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr> Erişim Tarihi 19.10.2017.

¹⁵⁰ Işkın, 2012, a.g.e. s. 50.

merkeze gönderen ve doğrulamayla beraber alışveriş miktarını karttan ödeyerek alışverişini bitiren elektronik cihazdır. POS cihazının, kart üzerindeki manyetik bantın ya da çipin depoladığı kayıtların görülebilmesi amacıyla tarayıcısı, dijital ekranı ve tuşları vardır.

Bu sistem banka müşterisine ATM'den nakit veren sistemle aynı işlevi görmektedir. Bu işlemde, üye işyerinin telefon hatlarıyla iletişim halinde olan terminale ve buradan kullanıcının parolasını tuşlayabilmesi amacıyla klavyeye gerek vardır. BKM'nin kuruluşuyla birlikte kartla ödeme sisteminde yoğunluk yaşanmış, 1991 yılında ilk elektronik POS terminali hizmete girmiştir. Türkiye'de POS terminallerinde çoğunlukla kredi kartları yaygın olduğundan, terminal sayılarının fazlalaşması da kredi kartlarının kullanılmasıyla birlikte gerçekleşmiştir.¹⁵¹

Banka kartı sahipleri için, üye işyerlerinde kurulu POS makinelerinden POS para denilen, asgari 10 TL tutarında işlem yapıldığında, aynı ATM cihazlarında olduğu gibi nakit çekebilme imkanı sunan bir uygulama da mevcuttur. Çekilebilecek para miktarı en fazla 100 TL kadardır. İşlemin gerçekleşmesi için kart şifresi gerekmektedir. Bu kısıt nedeniyle kurumsal müşteriler yerine daha çok bireysel müşterilere yönelik bir hizmettir.¹⁵²

2.5.5. SWIFT

Elektronik ödeme şekillerinden biri olan SWIFT (Society For WorldWide Interbank Financial Telecommunication) sistemi merkezi Belçika'da bulunan dünya üzerindeki bütün bankaların elektronik para aktarımı bağlantısına yarayan kuruluştur. 1973 yılında 15 ülkeden 239 banka tarafından kurulmuş kâr amacı gütmeyen kooperatif, 1977 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Türkiye'de ise bankalar 1986 yılından itibaren SWIFT sistemini kullanmaya başlamışlardır.

SWIFT, ucuz, güvenli ve güvenilir bir iletişim olarak, bireysel olarak bankalar tarafından geliştirilmiş uluslararası niteliğe sahip sistemler kadar, hatta onlardan daha iyi düzeyde bir iletişim ağıdır. Sistem, 24 saat boyunca işleme açık, güvenli, standart,

¹⁵¹ Işkın, 2012, a.g.e. s. 53.

¹⁵² <https://www.akbankpos.com> Erişim Tarihi 01.05.2018.

denetlenebilir ve kontrol edilebilir şekilde düzenlenmiştir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için oldukça gelişmiş iletişim sistemleri üzerine kurulmuştur. Bu sistem hem bankaların ve çeşitli kuruluşların arasında güvenilir haberleşmeyi sağlarken, diğer yandan bu sistem içerisinde kullanılacak mesajların standardizasyonunu sağlamaktadır.¹⁵³

Bu sistemde karşılıklı anlaşma bir ödeme sistemi veya muhabir bankalar aracılığıyla gerçekleşir ve sistem içindeki bankaların para transferlerini gerçekleştirdikleri kendilerine ait bir SWIFT kodu bulunmaktadır. Bu kod hangi bankaya ait olduğunu gösteren 8 ya da 11 basamakdan oluşur. Dünya çapındaki bütün bankalarda bu kodlar standarttır.

2.5.6. Mobil Bankacılık

İletişim teknolojisindeki gelişmeler, akıllı cep telefonlarının hızla yaygınlaşması mobil bankacılık uygulamalarına olan ihtiyaçları da artırmıştır. Bankalar cep telefonlarını mevcut müşterilerine ulaşabilmek amacıyla yeni bir iletişim aracı olarak görmektedirler.

Mobil bankacılığı kullanabilmek için akıllı cihazların belirli bağlantı servislerini desteklemesi lazımdır.

WAP; (Kablosuz Uygulama Protokolü), telefon üzerinden kablosuz internet bağlantısı sağlayabilen sistemdir. Bu sistem ağ, kablo ve bilgisayara gerek kalmadan, cep telefonu üzerinden hızlı ve güvenli hizmet sunumu sağlamıştır. Bağlantı imkanı ve erişim hızı olarak WAP hizmetini GPRS teknolojisi ve 3G (Üçüncü Nesil- Third Generation) ağlar takip etmektedir. 3G, mobil iletişim teknolojilerinin boyutunu bütünüyle değiştirmiştir.¹⁵⁴

Mobil bankacılık, internet bankacılığına göre daha az işlem çeşitliliğine sahip, aynı zamanda daha kolay ulaşılabilen bir uygulamadır. Hem müşteriler hem bankalar

¹⁵³ Karatan, 1990, a.g.e. s.48.

¹⁵⁴ Nusret Sarısakal ve Mehmet A. Aydın, "E-Ticaretin Yeni Yüzü Mobil Ticaret", Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2003, s.85.

açısından düşük işlem maliyetleri ve hızlı pazarlama imkânlarından ötürü oldukça avantajlı bir kanaldır.

2.5.7. Telefon Bankacılığı

Telefon yoluyla bankacılık 1980 yıllarında ABD’de ortaya çıkmıştır. Bu kanal yoluyla kullanıcılar ücretsiz telefon hatları üzerinden banka merkeziyle bağlantı kurup şifre tuşlayıp hesap numarası yazarak işlemlerini bilgisayarla kendileri ya da bağlanan banka çalışanıyla gerçekleştirmektedirler. Bu yöntem internet bankacılığı kullanımının artmasının öncesinde bankaların müşterilerine haftanın her günü ve her saatinde ulaşabilmesine imkan sağlamıştır. Bu uygulamalar nakit sağlayıcı makineleri yaygınlaştırma, bunların onarım işlemleri, işletim kira ve vergi gibi maliyetleri düşürmek kapsamında avantaj kazandırmıştır. Ülkemizde telefon bankacılığı 1991’de hizmete girmiştir.¹⁵⁵

Bugün çağrı merkezleri, internet bankacılığında sunulan bankacılık hizmetlerinin hemen hemen hepsini sağlamaktadır. Çağrı merkezlerine ulaşan kullanıcılar, hesap bilgilerini, müşteri numaralarını, kredi kartı bilgileri gibi sayısal verileri kullanarak ve öncesinde aldıkları şifre ile telefon tuşlarıyla kendisini yönlendiren sesli uyarılarla veya işlemlerini yaptırabilecekleri müşteri temsilcilerine bağlanarak işlemlerini yapabilmektedirler.¹⁵⁶

Telefon bankacılığında işlemler müşteri güvenliğini sağlamak amacıyla şifreli veya şifresiz olarak da yapılabilmektedir. Bankalar internet bankacılığı ve telefon bankacılığı sayesinde hem daha çok müşteriye ulaşabilmekte hem de bu çok sayıdaki müşteriye ulaşmak için yapması gereken şube, personel yatırımlarını en aza indirerek operasyonel giderleri azaltmaktadır. Bu nedenle hemen hemen bütün bankaların birer telefon bankacılığı kanalı vardır.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Feride Bahar Işın, “Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektöründe Uygulanabilirliği ve Türkiye’deki Bu Doğrultudaki Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, Dergipark, Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, s.112.

¹⁵⁶ Erol, Çınar ve Duramaz, 2015, a.g.e. s.5.

¹⁵⁷ Alptekin Güney, “Banka İşlemleri” 3.Basım, İstanbul : Beta, 2009, s.131.

2.5.8. Ev ve Ofis Bankacılığı

Ev ve ofis bankacılığı müşterilerin kendi bilgisayarları, televizyon, telefon ve diğer iletişim hatlarıyla iletişim sağlayarak bankaya erişmesi, hesaplarında dilediği işlemleri gerçekleştirmesi, müşterilere sunulan banka bilgi verilerini belli tutar karşılığında ya da masrafsız şekilde kullanmasıdır. Bu uygulamanın ilk örneği 1981’de Chase Manhattan ve 1883’de Chemical Bank tarafından sunulmuştur.¹⁵⁸

Müşteri bankaya gitmeye ihtiyaç duymadan bilgisayarından bir modemle ve telefon hatları üzerinden ana banka bilgisayarına ulaşmaktadır. Böylece kullanıcı tüm bankacılık hizmetlerinden bağlandığı anda faydalanabilmektedir. Banka çalışanları tarafından gerçekleştirilen pek çok işlem, bilgisayar sayesinde otomatik şekilde yapılabildiğinden bankacılık kanalı maliyetlerini de düşürmektedir.¹⁵⁹

Ev bankacılığı aracılığıyla müşterilere sunulan hizmetler aşağıdaki gibi sıralanabilir;¹⁶⁰

- Müşterinin son birkaç ay içinde yaptığı banka işlemlerine ulaşabilmesi,
- Para transferi yapmak,
- Müşteri hesaplarından düzenli ödemelerin görüntülenmesi,
- Hesap hareketleri isteme,
- Son faiz oranları, bireysel kredi limitleri ve bu limit dahilinde kullanılmamış miktarı görebilme,
- Bankalara mesajlar iletmek,
- Sayfadaki menü işlemleri aracılığıyla seçim yaparak diğer banka imkanlarından yararlanmaktır.

İnternet bankacılığının daha çok bireysel işlemlerde yaygınlaşması ile, bu hizmetler kurumsal müşterilere yönelik olmuştur. Ofis bankacılık uygulaması olan TeleROM, Yapı Kredi tarafından 1990’da Tele İşletme ismiyle kullanıma açılmıştır. Bu

¹⁵⁸ C.Gökhan Adıgüzel, “Güvenlik Endişesinin İnternet Bankacılığı Kullanımına etkisi ve Vakıfbank Müşterilerine Yönelik bir Araştırma” Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.33.

¹⁵⁹ Varıcı, 2015, a.g.e. s.75.

¹⁶⁰ Takan ve Boyacıoğlu, 2015, a.g.e. s.329.

şekilde hızlı sunucu bilgisayarlarla bağlı TeleROM üzerinden hesaplarda işlem yapılabilmektedir. Artık bu tarz uygulamalar neredeyse bütün bankalarda kurumsal müşterilerin kullanımına sunulmaktadır. Diğer bankalarda da benzer sistemlere rastlanmaktadır.¹⁶¹

Bankacılık dünyasında gördüğü ilgiye rağmen çok fazla uygulama alanı bulamayan bu sistem yüksek maliyet içermesi, öğrenmenin zor olması ve ilk tesis masrafları nedeniyle talep görmemiştir. Ayrıca internet kullanımının artması ile ev bankacılığı yerine internet bankacılığının kullanımı hız kazanmıştır.

2.5.9. Kiosk Bankacılığı

Kiosk bankacılığı, bilgisayarın görebileceği zarar ve estetik nedenlerden ötürü kabinlerin içine yerleştirilmiş banka tanıtımı ve bilgi vermek için sunulan kioskların belli güvenlik önlemlerinin oluşmasıyla beraber hesaplara ulaşmak ve bankacılık işlemleri için kullanılmasıdır. Dokunmatik olan kioskların üzerinde bulunan mouse ve klavye yardımıyla web sayfasında gezilebilir ya da internet bankacılığı müşterileri kullanıcı adı ve şifre ile internet şubesinde bankacılık işlemi yapabilir. Nakit işlem yapılamayan şube görevi üstlenen maliyeti düşük, teknolojisi üstün bir cihaz olan kiosklar hızla yayılmaktadır. İnternet bankacılığı hizmeti veren bankaların yeni yüzü olan bu makinelerle müşteriler para alma ve yatırma şeklindeki işlemleri dışında diğer ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.¹⁶²

Kiosk'lar ilk olarak 1999 yılında Türkiye İş Bankası tarafından Netmatik adıyla kullanıma sunulmuştur. Maliyet açısından bakıldığında şube veya şube dışında olacak şekilde yerleştirilebilecek bir kiosk makinesinin bankaya olan masrafı, ATM maliyetine oranla çok daha azdır. Kiosklar sayesinde, bir yandan genel olarak nakit alma cihazlarına dönüşen ATM'lerin kullanımı sırasında oluşan uzun bekleyişlere gerek kalmamakta, diğer yandan zamandan tasarruf sağlanmaktadır.

¹⁶¹ Finansal Forum Bankacılık, "Türkiye'de Ofis Bankacılığı Uygulamaları", Eylül, 2000, s.5. Aktaran : Sezer Korkmaz ve Yasemin Esra Gövdeli, "Türk Bankacılığında Alternatif Dağıtım Kanalları ve Ürünleri ile Bunların Gelişiminde ve Pazarlanmasında Eğitimin Önemi", Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 15, 2005, s.4.

¹⁶² <https://www.denizbank.com/bilgiliman/question/2/24.aspx> Erişim Tarihi 16.12.2017.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Ülkemizde faaliyet gösteren 44 tane kamu ve özel bankanın belli bir zaman aralığındaki kârlılık göstergelerini ele alan bir çalışmada personel giderleri, özkaynaklar, likidite oranı gibi değişkenler incelenmiştir. Bu analizde kârlılığı gösteren bağımlı değişkenler olarak; net faiz marjı, özsermaye ve aktif kârlılık ele alınmıştır. Bağımsız değişkenler arasında sermaye, likidite, tahsili gecikmiş alacaklar, personel ve faiz dışı giderler, kredi, mevduat gibi oranlar gruplandırılmıştır. Enflasyon oranı, dönemsel bütçe açığının Gayri Safi Milli Hasıla (GSYH)'ye oranı, büyüme oranı ve reel faiz gibi makro değişkenlerde vardır. Personel harcamaları, aktif kârlılık ve özkaynak kârlılığının arttığı dönemlerde azalırken, net faiz marjı arttığı zamanlarda artış göstermiştir. Sonuç olarak bankaların kârlılık oranlarında artış gösterilmesi amacıyla sağlam bir sermaye yapısı gerekmektedir. Diğer yandan bu amaç için bankaların operasyonel olarak yeniden yapılanması önemlidir. Bankaların çalıştırdığı kişiler için yaptığı giderlerde tasarruf etmesi kârlılığı etkileyen asıl etkenlerden birisidir.¹⁶³

Türk bankacılık sisteminde elektronik bankacılık hizmet komisyonlarının kârlılığa etkilerini inceleyen diğer bir çalışmada faiz marjı oranlarının belirleyiciliği araştırılmıştır. Bu çalışmada, günümüzde kullanıcıların daha çok tercih ettiği elektronik bankacılık araçlarından ATM, telefon ve internet bankacılığı kanallarının kullanımına ait veriler incelenmiştir. Bir çok bankanın, bu alternatif uygulamaların kullanılması için belirledikleri ücretlere bakılmıştır. İlk başlarda elektronik yollarla gerçekleşen işlemler için komisyon talep edilmezken, süreç içerisinde bankalar bu kanallardan da işlem ücreti almaya başlamıştır. Özel sermayeli bankaların bu açıdan kullanıcılara daha fazla hizmet ücreti yansıttığı görülmüştür. Türkiye'deki bankaların incelendiği çalışmada Ziraat Bankası çeşitli işlemler için rakiplerine kıyasla daha düşük komisyon alan banka olarak karşımıza çıkmaktadır. ATM, telefon ve internet bankacılığı gibi kanallardan

¹⁶³ Yasemin Türker Kaya, "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000" BDDK, 2002, s.14.

düşük komisyon alınmasına sebep olarak kişilerin bu alternatiflere aşinalık kazanması ve sürekli kullanılabilir hale gelmesi hedefleri olduğu belirtilmiştir. Ekonometrik analiz sonucunda ise bazı zamanlarda banka kârlılık rakamlarındaki artışların faiz dışı gelir artışından olduğu kanısına varılmıştır.¹⁶⁴

İnternet bankacılığı hizmetlerinin bankaların performansı üzerine etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, ülkemizde aktif olan ve istatistik verileri paylaşılan bankalar örneklem olarak alınmıştır. İncelemede ele alınan bütün kaynaklar TBB'nin internet sayfasında açıklanan internet ve mobil bankacılık istatistikleri kullanılarak sağlanmıştır. Bu amaçla aktif müşteri rakamları, işlem hacmi, toplam gelir ve likidite oranları gibi değişkenlerden yararlanılmıştır. İncelemeye göre, internet bankacılığı kullanan aktif müşteri sayısı ve işlem hacminin paranın sistem içinde kalmasını sağlayarak banka kârlarına pozitif anlamda etki ettiği görülmüştür.¹⁶⁵

Elektronik bankacılık uygulamaları kullanıcı oranlarının büyümesini sağlamakta ve böylece bankalar daha çok gelir elde etmektedir. Buradan hareketle bankaların internet üzerinden kullanıcılara daha çok hizmete ulaşabilme imkanı vermesi banka kazançlarının daha çok artışını sağlayabilir. İnternet aracılığıyla fiziksel bir ortam olmadan yapılan işlemler paranın banka sisteminde uzun süre beklemesini sağlaması ve şubelerdeki operasyonel iş yükünün düşürülmesi anlamında personel harcamalarında avantaj elde edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Online bankacılığın nihai durumda bankaların gelirleri anlamında olumlu etkilere sahip olduğu ve bu kanalların yaygınlaşmasının bankaları kazandırıcı tarafta etkilediği kanısına varılmıştır. Yüksek rekabetin olduğu sektörde, bireylerin internet bankacılığını tercih etme oranlarının zamanla artışı, bankaları elektronik bankacılık hizmetlerinde ürün çeşitliliğine gidilmesine ve mevcut uygulamada geliştirmeler yapılmasına zorunlu bırakmaktadır. Bu teknolojilerin bankalara öncelikle maliyet avantajı kazandırması, müşteri sayılarında artış sağlanması ve benzeri önemli faydaları vardır.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Erol, Çınar ve Duramaz, 2015, a.g.e. s.19.

¹⁶⁵ Uğur Uzun ve Murat Berberoğlu, "İnternet Bankacılığı Hizmetlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisi" Artvin Çoruh Üniversitesi, 2017, s.52.

¹⁶⁶ Uzun ve Berberoğlu, 2017, a.g.e. s.59.

Yeni teknolojilerin Türk bankacılık sektörüne ekonomik etkilerinin incelendiği diğer bir çalışmada, 2002-2013 yılları arası sektör verilerinden derlenen öz kaynak ve aktif kârlılık rakamlarının zaman itibariyle değişimleri kullanılmıştır. Bu kapsamda, sektörün genel kârlılık rakamlarının seyrinde düşüş olmasına karşın, teknolojik altyapılı faaliyetlerin kârlılık rasyolarına olumlu etki ettiği söylenmiştir. Bu dönemde işletme giderlerinin toplam aktifler içindeki payı sürekli azalmış yani, aktiflerdeki artış işletme giderlerinden daha çok olmuştur. Bu sürede faiz dışı gelirler ve banka gelirlerinin toplam gelir içerisindeki payı da devamlı artmıştır. Böylece, günümüzde bankalar bu yenilikleri benimseyerek, bir birimden çok daha kâr sağlayabilirler. Bu teknolojiler, bankacılık sektöründe sürekli olarak olumlu gelişmelere neden olmuş, çalışanların ve şubenin verimliliği ve teknolojik hizmetlerden sağlanan gelirlerin toplam gelirlere oranında artış sağlanmıştır. Bankacılık sektörünün gelir ve gider farkını ifade eden kârlılık yapısı da bu gelişmelerden etkilenmiştir. Bu etkileri incelemek amacıyla Türk bankacılık sisteminde kârlılık oranları, öz kaynak ve aktif kârlılık rakamlarıyla ele alınmıştır. İncelemeyi kapsayan süreçte öz kaynak ve aktif kârlılık rakamlarında belli zamanlarda yükselme, dönem sonuna doğru genel anlamda düşüş gözlenmiştir. Geneli teknolojik işlemlerden oluşan komisyon ve hizmet gelirlerinin toplam gelirler içindeki artışı, kârlılığa olumlu katkı sağlamıştır. İşletme giderlerinde ise toplam giderlere oranla azalış olmuştur. Kısaca son teknolojiler, Türk bankacılık sektörünün istihdam, verimlilik, kârlılık oranları ve rekabet etme gücüne fayda sağlamıştır.¹⁶⁷

İnternet aracılığıyla bankacılık hizmetlerinin pazarlanmasını inceleyen bir çalışmada, teknolojik gelişmeler sonucunda bankacılık sektöründeki değişimlerin, bankaları internet bankacılığını kullanmaya yönelten faktörlerin sınıflandırılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada, internet bankacılığı ile sadece yeni müşteriler elde edilmemekte aynı zamanda interneti kullanmayan müşterilere oranla daha fazla kâr getiren müşteriyle çalışıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, fiziksel şube sayısındaki azalmalardan, daha az sayıda personel istihdam edilmesinden dolayı bankaların faaliyet giderlerinde azalma olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda ‘internet bankacılığı bankaların giderlerinde azalmaya yol açar’ şeklinde bir hipotez geliştirilmiş ve bu hipotez t-test

¹⁶⁷ İbrahim Onur Koçalış, “Yeni Teknolojilerin Türk Bankacılık Sektörüne Ekonomik Etkileri”, Cilt 7, Sayı 3, 2017, s.406.

istatistiği kullanılarak analiz edilmiştir. Ana kütlesini ticari bankaların oluşturduğu araştırmada, TBB web sayfasında yer alan 41 ticaret bankası yer almıştır. Veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Ticari bankaları internet bankacılığına yönelten faktörlerin sınıflandırılmasında faktör analizinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda internet bankacılığına ilişkin olarak geliştirilen 19 yargı cümlesine banka yöneticilerinin katılım düzeylerini ifade etmeleri istenmiştir. İnternet bankacılığı uygulamasına geçen ticari bankaların yakın gelecekte önemli bir büyüklüğe ulaşacağı ve hem bireysel hem kurumsal bankacılık hizmetlerinin yürütülmesinde kullanıldığı belirtilmiştir. İnternet sayesinde bankaların, pek çok maliyetlerde tasarruf yaparak faaliyet giderlerinin geleneksel bankacılığa oranla daha düşük olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁶⁸

Müşteri memnuniyetine etki eden hizmet kalitesi unsurlarını, işlem ücretlerini, iki farklı uygulama olan şube ve internet bankacılığı tabanında ele alarak kıyaslama yapan bir çalışmada aradaki farklılıkların saptanması amaçlanmıştır. İnternette cevaplanan anket sonuçları ele alınmış, katılımcılardan toplanan veriler istatistiki değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu araştırmanın ana kütlesini internet bağlantısına sahip, banka işlemlerini şube bankacılığı veya internet bankacılığı ile gerçekleştiren müşteriler oluşturmuştur.¹⁶⁹

Yüksek rekabet ortamı bankaların insan gücü ağırlıklı işlemlerden sermaye yoğun teknolojiye geçerek, aktif çalışan bankaların ürün yelpazesini ve hizmet anlayışını geliştirerek, yüksek standartta hizmet vermelerini ve müşteri memnuniyetini önemsemelerini gerekli kılmıştır. Bankalar büyüyen müşteri potansiyelinin beklentilerini anında gerçekleştirmek adına süregelen alışılmış hizmet kanallarına ek olarak, elektronik dağıtım yollarını da kullanarak daha çok kişinin işlemlerini eş zamanlı olarak yapabilir güce ulaşmıştır. Bireylerin günümüzde işlerini daha çabuk, basit, problemsiz olarak, her zaman dilediği konumdan sıra beklemeden ve masrafsız şekilde yapma düşüncesi, onların internet bankacılığını şubeye kıyasla daha çok tercih etmesini sağlamıştır. Hızlı işlem imkanı veren teknolojik altyapı, web sayfasının

¹⁶⁸ Serap Çabuk ve Hilal İnan, "İnternet Aracılığıyla Bankacılık Hizmetlerinin Pazarlaması", Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, 2005, s.33.

¹⁶⁹ Dursun, Oskaybaş ve Gökmen, 2014, a.g.e. s.99.

görselliğinin öne çıkması ve insan faktörünün olmaması kullanıcıların bu aracı tercih etmesinde ve memnun kalmasında etkili olmuştur.¹⁷⁰

Komisyon faktörü bakımından iki uygulama incelendiğinde, internetten sunulan işlemlerde masraf alınmadığı veya şube ücretlerine kıyasla çok az alındığı sonucuna ulaşılmıştır. İnternet bankacılığı memnuniyet oranının daha iyi olmasının sebebi bu uygulama sayesinde süre kısıtının olmaması, mekan fark etmemesi, çeşitlilik ve kaliteli olmasına bağlıdır. Erişilebilir olması, güvenilirlik gibi faktörlerin etkisi, personel unsuru olmadığından hizmet değişkenliğinin olmaması ve standart hizmet verilmesi ve hizmet kalitesinde yüksek algısı sağlanması kişilerin tercihlerini değiştiren diğer etmenlerdir. Etkin teknoloji kullanımının banka çalışanlarının verimliliğini sağlayarak, bankanın da yüksek katma değerli alanlara yönelmesine, işlemlerde hata yapma olasılıklarını düşürmeye, etkili denetim yapılmasına ve kârlılığın ise pozitif olmasına katkıda bulunacağı belirtilmiştir.¹⁷¹

İnternetin işletmeler ve bankacılık sektöründeki etkilerinin incelendiği bir çalışmada, bilişim teknolojilerinin iş dünyasında şimdiki ve gelecekteki durumu araştırılmıştır. Bu çalışmada, artık online bankacılığın sadece bazı çevrelerce kısıtlı kullanılan bir kanal olmadığı, internet kullanan herkesin yararlandığı bir kanal durumuna geldiği belirtilmiştir. Bankalar internet dünyasının tesirini, verimliliğini ve reklam, satış kabiliyetini fark etmeye başlamışlardır. İnternetin bu sektör için avantajları; giderlerin az olmasını sağlaması, daha geniş kitlelere ulaşabilme, yeni ücret ve komisyonlara vesile olması, pazar payı artırma vb. iken; olumsuz yönleri; geliştirme ve tanıtım maliyetleri, daha az coğrafi kısıtlama, daha çok sınırötesi rekabet, fiyat baskıları vb. olarak sayılmıştır. Bankacılık ürünleri çeşitli açılardan internetle uyum içindedirler. Bankalara; fiziki bir şubeye, personele ihtiyaç kalmaması, masrafların azaltılabilmesi, ve daha iyi hizmet sunma fırsatı vermektedir. İnsan faktörü olmadan hizmet alma ve böylece maliyet tasarrufu, zaman avantajı, bekleme süresi ve yanlış işlemleri minimuma indirme sağlanabilir. İnternet bankacılığı hizmet komisyonları şubeye göre çok çok düşüktür. İnternet sınırsız sayıda, dünyanın her yerindeki müşterilere hizmet sunabilmektedir. İnternet geleneksel iş modeline göre daha ucuz bir

¹⁷⁰ Dursun, Oskaybaş ve Gökmen, 2014, a.g.e. s.107.

¹⁷¹ Dursun, Oskaybaş ve Gökmen, 2014, a.g.e. s.109.

model sunmakta, bu da coğrafi genişlemeyi eskisinden daha olanaklı ve kârlı kılmaktadır. Sonuç olarak internet bankacılığında daha düşük maliyetlerle daha iyi hizmet verme olanağı olduğu belirtilmiştir.¹⁷²

Diğer bir çalışmada, örnek olarak seçilen bir bankanın yüksek kârlılık için uygulayabileceği stratejilerin incelenmesi ve yorumlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kârlılığın belirleyicileri olan net faiz marjı, aktive göre getiri ve özkaynağa göre getiri ele alınmış, bu göstergeler üzerinden açıklanmıştır. Bununla beraber bankanın çalışan giderleri ve faiz dışı giderleri yönetebilme başarısıyla kârlılığın doğru oranda ilişkisi olduğu, banka varlıklarındaki artışların kârlılıktaki büyümeyi desteklediği, yüksek kredi ve faizin kârlılık artışına olumlu katkı sağlamadığı belirtilmiştir.¹⁷³

Alternatif dağıtım kanallarının incelendiği bir çalışmaya göre, bankacılık sektöründe teknolojik yeniliklerle beraber fiziki şubeler ve yeni bankacılık hizmet kanalları kullanımındaki tercihler değişime uğramıştır. Daha önceleri bankalar geniş alana yayılmış daha çok şube açmak isterken, bu süreç alternatif dağıtım kanallarına yönelmelerine neden olmuştur. Ülkemizdeki bankalar tarafından uzun zamandır daha çok şube sayısı ile daha çok insana ulaşabilmek istenirken, şimdilerde bankalar internet, telefon ve benzeri yollarla şubesiz bankacılığa geçiş yapmaktadırlar. Bankaların şube açmaları için BDDK izni gerekmesi, maliyet gibi nedenlerden diğer kanalları avantajlı hale getirmektedir. Günümüzde en çok tercih edilen ve etkin kullanılan şube haricindeki kanallar mobil ve internet bankacılığı ile çağrı merkezleri denilebilir. Banka şubeleri ise her ne kadar eskisi kadar önemli olmasa da hala güvenilir ve tercih edilen bir kanal durumundadır. İnternet ve mobil bankacılıktaki düşük işlem komisyonları şubelerin de masraf politikalarına bakılırsa müşterilerin bu kanallara eğilimini artırmaktadır. Ayrıca finansal sistemde bozulmalar olsa da akıllı telefonların yaygınlaşması mobil bankacılık uygulamasının artan kullanımına neden olmaktadır. Başka bir tespit de, şubesiz bankacılık kanallarının ekonomik göstergelerin olumlu ilerlediği zamanlarda daha çok

¹⁷² Aydın Gürel, “İnternetin İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000, s.31.

¹⁷³ Cengiz Doğru, “Kârlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori Ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması”, Maliye Finans Yazıları, Sayı:91, 2011, s. 68.

kullanılmasıdır. Buna göre 2016 yılındaki ekonomik durgunluk haricinde diğer yıllarda bu kanallara olan talebin seyrinde artış görülmüştür. Dolayısıyla bu alternatiflerin kullanımı ve ekonomik gidişatın arasında sıkı bir bağ olduğu söylenebilir. Yaygın şube ağına sahip bankaların bu politikalarını dijitalleşmeyle beraber ikinci plana atması ve önceliklerinin online kanallara yönelip buralara yatırım yapmak olması gerekmektedir. Daha önceleri tercih sıralaması şube, çağrı merkezi, internet bankacılığı, mobil bankacılık olurken, gelecekte tam tersi bir sıralama olabilecektir.¹⁷⁴

Kârlılığı etkileyen faktörleri inceleyen bir çalışmada, banka kârlılığı aktiflerden sağlanan kâr ile pasiflerin maliyetleri ve yasal yükümlülükler toplamı arasındaki fark şeklinde ifade edilmiştir. Bu açıdan belirleyici kabul edilen bazı faktörler, bilanço ve gelir tablolarında bulunan hesaplardır ve bankaya özgü değişkenlerdir. Bunlar, büyüklük, sermaye, gider yönetimi, menkul kıymet portföyü ve takipteki krediler ve benzeri olarak sıralanabilir. Diğer etkenler ise, daha çok yönetimin elinde olmayan ancak kârlılığa etki eden ekonomik göstergelerdir. Aktif kârlılık, varlıkların bir biriminden ne kadar kâr elde edildiğini ifade ettiğinden önemlidir. Banka kârlılığını etkileyen faktörlerden bir diğeri sermaye oranıdır. Bu oran ile kârlılık ilişkisi aynı yönde ilerler. Sermaye yapısının sağlam olması fon ihtiyacını azaltırken maliyet avantajı sağlamasıyla kârlılığı pozitif etkilemektedir. Faaliyet giderleri olarak personel giderleri öne çıkmakta ve toplam aktiflere olan oranına bakılmaktadır. Bu oran, işgücü verimliliğini göstermekle beraber, faaliyet gider kalemlerinin içinde büyük pay tutması sebebiyle önemlidir. Bu giderlerin kontrolü de kârlılık rakamlarını istenilen şekilde pozitif etkiler. Takipteki krediler de kârlılığı etkileyen etmenlerden birisidir. Kredi tahsilat oranlarındaki başarıyı gösteren takipteki krediler bankanın aktif kalitesini de ölçmeye yarar. Bankaların kredi risklerini yönetebilme becerisi, kârlılığa da yansır. Kredilerin tahsilatında yaşanan problemler kârlılığı tehdit eder. Bankaların kredilere ayrılan karşılık giderlerinde toplam kredilere oranla yaşanan artışlar, net faiz marjını artırmakta ve aktif kârlılığı da düşürmektedir. Son olarak banka büyüklüğü ile kârlılık performansı ilişkisinde olumlu sonuçlar bulunmuş ve yakın ilgi kurulmuştur. Bu da,

¹⁷⁴ Kartal, 2017, a.g.e. s.23-36.

bankacılık sektöründeki kurumların büyük ölçekli olmasının kârlılık rakamlarına olan faydasının belirtisidir.¹⁷⁵

Ülke genelindeki mevduat bankalarının aktif, özkaynak ve sermaye kârlılığı gibi göstergelerle, faiz, enflasyon, imalat rakamları ve benzeri ekonomik değişkenlerle olan ilgisi bir çalışmada araştırılmıştır. 1994–2008 yılları arasında, mevduat bankalarının kârlılığına makroekonomik göstergelerin etkisi incelenmiştir. Buna göre, reel faiz, fiyatlar genel düzeyi, bütçe açığı gibi göstergeler kârlılık oranlarını kısa ve uzun vadede etkilemektedir. Ayrıca güvenli ve istikrarlı bir ekonomide, istenilen kârlılık performansının sağlanabileceği belirtilmiştir. Bankalarda ulaşılan kârların, istenilen ve olması gereken düzeyde olup olmadığının incelenmesi amacıyla göz önünde tutulması gerekli olan bazı etkenler vardır. Sermaye başka bir yatırım için kullanılsaydı elde edilebilecek kâr, makroekonomik göstergelerdeki değişimler, bankaların kârlılık ortalaması ve hedeflenen kârlılık düzeyi gibi etkenler buna örnektir. Banka performansının ekonomik açıdan ölçülmesinde kârlılık ve risk oranları kullanılır. Vergi sonrası net kâr, banka performansının değerlendirilmesinde banka büyüklüğünü içermediğinden rakiplerle kıyaslamak için yeterli olmamaktadır. Aktif büyüklüğü de içeren aktif kârlılık oranı, banka varlıklarının hangi alanda kullanıldığını, özkaynak kârlılık oranı, bankaya konulan sermayenin kârlılığa etkisini gösterir. Kârlılık açısından banka performansının analizinde genellikle, sermaye, verimlilik, kredi riski, gider yönetimi, büyüklük gibi mikro; pazar payı, büyüme, enflasyon, bütçe açığı, reel faiz ve vergi oranı gibi makro göstergelerden yararlanır. Mevduat bankaları ekonomik genişleme döneminde bol kredi verirken, gerileme durumunda kredileri azaltmaktadır. Uzun vadede reel faiz oranlarının aktif kârlılığa etkisi pozitif yönde iken, sermaye kârlılığını negatif etkilemektedir. Fakat kısa vadede her iki kârlılık oranına da etkisi olumludur. Fiyatlar genel düzeyinin aktif kârlılığı üzerindeki etkisi; kısa ve uzun dönemde negatiftir. Sermaye kârlılığı üzerindeki etkisi ise; uzun dönemde negatif yönlü, kısa dönemde pozitifdir. Pozitif reel faiz oranı politikaları, sanayi üretim endeksi yükselmeleri bankacılık sektörü kârlılığını artırırken, enflasyonist ortam azaltmaktadır. Sonuç olarak; reel faiz oranları, fiyatlar genel düzeyi, bütçe açığı ve sanayi üretim endeksi gibi faktörlerin banka kârlılıklarını etkilemeleri nedeniyle ekonomik istikrarın

¹⁷⁵ Ünal Gülhan ve Evcan Uzunlar, "Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011, 15 (1) s.360.

hedeflenen kârlılık düzeyine ulaşılmış bir bankacılık sektörü için gerekli olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁶

Mobil bankacılık uygulamasının ticari bankaların karlılığı üzerindeki etkisini ele alan bir çalışmada Kenya bankacılık sektörü incelenmiştir. Bu çalışmada mobil bankacılığın banka performansına etkisinin büyük olduğu ve ikisi arasında olumlu yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bankaların mobil bankacılık uygulamalarını geliştirerek, bu alanda daha çok yatırım yapması, sistemlerini yenilemeleri ve kalite hizmet sunumuyla, müşteriler tarafından kullanımını artırarak bu şekilde verim artışı sağlamalarının performanslarını artıracakđı belirtilmiştir.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Fatma Gündoğdu ve Hayati Aksu, “Mevduat Bankacılığında Karlılık ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi:Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 2011. s.267.

¹⁷⁷ G.K. Kato, W.I. Otuya, J.D. Owunza, ve J.A. Nato, “Mobile Banking and Performance of Commercial Banks in Kenya” International Journal of Current Research, 6(12), 2014, 10670-10674. Aktaran: Uzun ve Berberoğlu, 2017, a.g.e. s.55.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL İNTERNET BANKACILIĞI VE MEVDUAT BANKALARINDA KÂRLILIK İLİŞKİSİ

4.1. Kâr ve Kârlılık Kavramları

Kâr ifadesi mal ve hizmet satışıyla kazanılan gelirlerin, maliyetler farkından büyük olması şeklinde açıklanabilir. Firmanın imalat için yaptığı harcamalarla, üretimin satılmasından elde edilen gelir üretici firmanın kârıdır. Bu gelir ile belirtilen kâr muhasebedeki kâr tanımı değildir. Girişimcinin yaptığı satış faaliyetlerinin geliri ile, üretim faktörleri için katlandığı ödemeler farkı ve bunlar için ödenen ücret, faiz ve rant düşülünce geriye kalan kısım ekonomik kârdır.¹⁷⁸

Kâr, bilanço ve gelir yaklaşımına göre iki şekilde ifade edilmektedir. Bilanço açısından, belli zaman aralığında, şirketten geri alınan veya yatırılan kıymetler haricinde, dönem sonundaki özsermaye ve dönem başındaki özsermaye farkının pozitif çıkmasıdır. Gelir açısından incelendiğinde ise, belirli zaman kapsamında sağlanan net olmayan gelirden, bu gelir uğruna katlanılan bütün masrafların indirilmesi ile çıkan rakam olarak söylenebilir. Kârlılık kavramı da faaliyet rakamlarını parasal ifade şeklinde değil de oransal şekilde belirten ve banka ortaklarının yatırdıkları paranın getirisini ölçen bir kavramdır. Kârlılık, özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılık şeklinde ifade edilebilmektedir.¹⁷⁹

4.2. Bankalarda Kârlılık

Yüksek rekabet ortamında bankaların pazar payını arttırmaları ve yenilikçi hizmet anlayışı benimsemeleri önem arz etmektedir. Bankalar için karlılık, bankanın faaliyetlerine devam edebilmesi ve piyasadaki yerini koruyabilmesi anlamına gelir. Bu anlamda, banka performansı açısından da ön planda olan karlılık oranları farklı şekillerde incelenmektedir.

¹⁷⁸ Gülden Ülgen, “İktisat Bilimine Giriş”, Der Yayınevi, İstanbul, 2004, s.190.

¹⁷⁹ Sudi Apak ve Engin Demirel, “Finansal Yönetim”, Papatya Yayınevi, İstanbul, 2010, Aktaran, Ayşe Elif Çakırcalı, “Karlılık Analizi ve Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Banka Sektöründe Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Bankaların kârlılık analizi yapılırken aşağıdaki oranlar kullanılmaktadır;¹⁸⁰

- 1) Aktif kârlılığı
- 2) Özkaynak kârlılığı
- 3) Net faiz marjı
- 4) Faiz karşılama oranı
- 5) Net kâr marjı
- 6) Gider / gelir oranı
- 7) Brüt faaliyet gelirleri
- 8) Hisse başına kâr ve kâr payı oranları
- 9) Maddi özkaynak kârlılığı

Aktif kârlılık, net kârın toplam aktiflere oranıdır ve yüzdesel şekilde ifade edilir. Aktif kârlılık, banka kârlılık performansının önemli bir göstergesi olup ve bankaların kâr elde etmek amacıyla, fon getiri kaynaklarını gelir sağlamada kullanabilme başarısını belirtmektedir. Yani varlıkların ne ölçüde verimli kullanıldığını ifade eder. Başka bir deyişle aktif kârlılık kavramının, toplam aktifler üzerinden sağlanan banka kârı olduğunu söyleyebiliriz.¹⁸¹

Net kâr marjı ile varlık (aktif) devir hızının ortak sonucu olan aktif kârlılığı,

Aktif Kârlılığı = (Dönem Net Kârı/ Brüt Faaliyet Geliri) x (Brüt Faaliyet Geliri/ Ortalama Varlık Toplamı)

şeklinde hesaplanmaktadır.¹⁸²

Aktif kârlılık oranının fazla çıkması banka için pozitif bir gelişmedir, ancak değerlendirme yapılırken fırsat maliyeti de göz önüne alınmalıdır.¹⁸³ Ayrıca bu oran

¹⁸⁰ Akgüç, “Banka Finansal Tablolarının Analizi”, 2012, a.g.e. s.532.

¹⁸¹ Ferdi Sönmez, “Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Açısından Değerlendirilmesi”, Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu Dergisi, 2013, s.2.

¹⁸² Akgüç, “Banka Finansal Tablolarının Analizi”, 2012, a.g.e. s.535.

¹⁸³ İlker Gökbulut, Uygulamalı Aktif Pasif Yönetimi ve Finansal Analiz <http://www.giv.org.tr/userfiles/files/aktif-pasif%20y%C3%B6netimi%20e%C4%9Fitim.pdf> Erişim Tarihi 12.12.2018.

varlıkların kâr elde etmek üzere kullanıldığı alanları gösterir, bu açıdan da yönetime dair bir etkinlik faktörü sayılır.¹⁸⁴

Artan enflasyonun, GSYH oranının ve faiz oranlarının aktif kârlılığı artırdığı, takibe düşen kredilerin artması ve gereğinden fazla likit varlık bulundurmanın ise yatırımları azaltacağından kârlılığı azaltacağı söylenebilir.¹⁸⁵

Net faiz marjı, net faiz gelirlerinin aktif toplamına oranlanması suretiyle bulunmaktadır. Net faiz gelirleri ise, tanım olarak faiz gelirleri ve giderleri farkı olarak ifade edilir.¹⁸⁶

Özkaynak kârlılığı, net kârın özkaynaklara olan oranıdır, yüzdesel ifadeyle dile getirilir. Bankanın özkaynak kârlılığını belirleyen etkenler, bankanın net kâr marjı, varlık devir hızı ve finansal kaldıraç etkisidir. Özkaynak kârlılığı,

Net Kâr/Özkaynak = (Net Kâr/ Brüt Faaliyet Geliri) x (Brüt Faaliyet Geliri/ Varlık Toplamı) x (Varlık Toplamı /Özkaynak)

şeklinde hesaplanmaktadır.¹⁸⁷

Net kâr marjı ise; bankaların vergi sonrası ortaya çıkan kârının asıl faaliyetleri sonucu sağladığı kâra oranlandığı bir göstergedir. Vergi sonrası kârın toplam faaliyet kârına oranı şeklinde hesaplanır.¹⁸⁸

Finansal anlamda kaldıraç, yüksek montanlı bir yatırım için çok az kaynak kullanılabilmesi, kısıtlı sermayeye göre üstlenilebilecek risklerden daha da çok risk alınmasını ifade ediyor.¹⁸⁹ Finansal açıdan yapılan yatırımların verimliliğinin ve getirisinin, yararlanılan kaynağın maliyetini aşması koşuluyla, maliyet avantajına göre borç veya özsermayeden biri seçilir. Eğer borçlanma yoluyla maliyetler daha düşük

¹⁸⁴ Şıklar, 2004, a.g.e. s.268.

¹⁸⁵ H. Aydın Okuyan ve Yasemin Karataş, “Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi”, Ege Akademik Bakış, Cilt 17, Sayı 3, 2017, s.404.

¹⁸⁶ Mustafa Emir ve M. Esra Atukalp, “Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat Bankalarının Aktif Kalitesi ve Karlılık Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 32, Sayı 3, 2018, s.596.

¹⁸⁷ Akgüç, “Ticaret Bankalarının Yönetimi”, 2011, a.g.e. s.484.

¹⁸⁸ Kaya, 2013, a.g.e. s.395.

¹⁸⁹ Sadi Uzunoğlu, “Para ve Döviz Piyasaları”, Literatür Yayıncılık, 3. Basım, İstanbul, 2007, s.56.

tutulur ise fonlar borçlanarak sağlanacak ve böylece öz sermayenin kârlılığı artacaktır.¹⁹⁰

4.3. Bankalarda Kârlılık Kavramını Etkileyen Faktörler

Artık bankacılık sistemindeki aktörler geçmişe göre sürekli yenilenen, yeniliklere ve yeni teknolojilere uyum sağlayacak şekilde faaliyetlerine devam etmektedir. Daha fazla pazar payı amaçlayan bankalar beraberinde kârlılıklarını da artırmaktadır.¹⁹¹

Kârlılık, her bir finansal kuruluş için olduğu gibi bankaların da hayata geçme ve faaliyete başlama nedenidir. Aynı zamanda bankanın alabileceği riskleri ve sermaye oranını yükseltebilme gücünü gösterir. Banka kârlılık performansına bakılırken, bankanın gerçek anlamda yeterli oranda kâr sağlayıp sağlamadığına dikkat edilir. Bu hedefe ulaşabilmek için de, banka kârlılığının sahip olunan aktif varlıklar ile kâra geçebilmek amacıyla elinde olan sermaye tutarı ve genel anlamda bankacılık sektörünün kârlılık ortalamalarının mukayese edilmesi gerekmektedir.¹⁹²

Bankalarda kârlılık, içsel ve dışsal faktörlerden etkilenmektedir. İçsel yani diğer adıyla mikro belirleyiciler, banka içinde yönetilebilen ve kontrolü sağlanabilen faktörlerdir. Dışsal yani makro belirleyiciler de, esasen banka tarafından direk yönetilemeyen, hukuki boyut ve ekonomik koşullar sebebiyle, tüm finans kuruluşlarına etki eden sebeplerdir. Bu faktörlerin içerisinde çeşitli pek çok değişken sıralamak mümkündür.¹⁹³

Bankaların kârlılığını etkileyen içsel dinamiklere kredi tutarları ve mevduat hacmi, teknolojiye değişimler, banka tarafından sunulan online hizmet araçlarının

¹⁹⁰ İlker Gökbulut, Uygulamalı Aktif Pasif Yönetimi ve Finansal Analiz

<http://www.giv.org.tr/userfiles/files/aktif-pasif%20y%C3%B6netimi%20e%C4%9Fitim.pdf> Erişim Tarihi 12.12.2018.

¹⁹¹ Hakan Sarıtaş, Sinem G. Kangallı Uyar ve Altan Gökçe, “Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016, 11(1), s.87.

¹⁹² Murat Atan, “Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, (Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) 2002, s.13-14. Aktaran: Nizamülmülk Güneş, “Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 3, 2015, s.271.

¹⁹³ Athanasoglou, P.P., Brissimis S.N. and Delis M.D. Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability, Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, Elsevier, 18(2), 2005, s.122-123. Aktaran: Güneş, 2015, a.g.e. s.272.

getirileri, diğerk banka hizmetleri yoluyla elde edilen gelirler, likidite seviyesi, faiz dışı gelirler örnek gösterilebilir. Bununla beraber ekonomik boyutuyla ele alınması bakımından bankacılık kârlılığının enflasyon oranı, ekonomik krizler, faizler, büyüme rakamları, para arzı ve benzeri ekonomik veya dışsal faktörlerden de etkilendiğı söylenebilir.¹⁹⁴

Banka kârlılığının belirlenmesine yardımcı olan değışkenlerden bazıları sermaye yeterlilik oranları, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, toplam kredi ve alacaklar/aktif, toplam mevduatın toplam aktiflere oranı, özkaynakların toplam varlıklara oranı ve toplam gelir/toplam gider şeklinde sıralanabilir.¹⁹⁵

Sermaye yeterliliğı bankaların karşılaştıkları risklere yönelik, finansal ihtiyaçları doğrultusunda karşılamaları gerekli miktarlar için ne kadar likite sahip olduklarını gösteren ölçüdür. Bankaların daha güçlü finansal yapıya sahip olarak çalışmaları ve müşteri tasarruflarının bu sebepten zarara uğramasının önüne geçilmesi için bu kriterin sağlanması gerekmektedir. Gerçekleşebilecek riskler için önlem olarak bahsi geçen kriterin bankalarca yerine getirilmesi bu duruma güvence sağlamaktadır. Sermaye yetersizliğı olan bir bankanın ekonomik kriz karşısında finansal açıdan zor durumda kalma olasılığı çok fazladır.¹⁹⁶

Takipteki krediler/toplam krediler oranı bankaların kullandığı kredi miktarının geri alınamayan kısmını gösteren bir faktördür ve bankaların aktif kalitesini ifade eder. Bu faktörün rakamsal büyüklüğü, aktifin düşük kalitede olduğunu gösterirken kredinin de daha fazla riske sahip olduğı anlamına gelir. Diğerk açıdan kötü aktif kalitesi, (bankaların geri ödemesi gerçekleşmeyen kredilerine karşılık ayırdıkları miktarı net faiz gelirinden düştiklerinden) faiz gelirlerini azaltarak banka kârlılığı üzerinde negatif etkiye sahip olabilir.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Mustafa Can Samırkaş, Samet Evcı ve Bahadır Ergün, "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 8, 2014, s.123.

¹⁹⁵ Sarıtaş, Uyar ve Gökçe, 2016, a.g.e. s.91.

¹⁹⁶ Murat Kaya, "Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliğı Uzlaşısı ve Kobi'ler Üzerine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.5.

¹⁹⁷ H. Ali Ata, "Kriz Sonrası Türkiye'de Mevduat Bankaları Karlılığına Etki Eden Faktörler", İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2009, s.143.

Toplam gelir/toplam gider oranı bankanın performans kriterlerinden bir diğeridir. Oranın yüksek çıkması banka yönetiminin daha etkin olduğu anlamına gelir. Bu açıdan Toplam Gelir/Toplam Gider kriteriyle karlılık ilişkisinin aynı doğrultuda ilerlediği söylenebilir.¹⁹⁸

Banka kârlılığının makroekonomik değişkenlerinden olan **enflasyon**, bankaların aslında düşük seviyede gerçekleşen kârlılıklarını gizlemekte ve başka finansal kurumlara benzer şekilde bankalar da yüksek kârlar sağlamış görünmektedir. Enflasyon artışı ve yüksek kamu kesimi borçlanma gereksiniminin neden olduğu reel faiz artışları, bankaların uluslararası piyasadan daha az maliyetle elde ettikleri fonları, kamu açıklarının karşılanması için değerlendirmelerine neden olmuştur. Sonuç olarak bankacılık sektöründe, verimlilik düşük olsa da, yüksek faiz sebebiyle kârlar yükselmiştir.¹⁹⁹ Enflasyonun banka kârlılığındaki değişime pozitif etkisini, ücret ve faiz dışındaki giderlerin enflasyondan daha hızlı yükseliş göstermesiyle açıklayan Bourke'nin çalışması olmuştur. Buna göre, beklenen enflasyon rakamları gerçekleşir ve öncesinde bankalar faaliyet giderlerine göre gelirini daha çok arttırarak faiz oranlarını değiştirebilirse, enflasyon artışı yüksek kârlılık yaratır.²⁰⁰ Sonuç olarak enflasyon artışının faizlerin yükselmesine yol açtığı ve bunun bankaların karlarına pozitif yansıdığı düşünülmektedir.

Büyüme oranı (GSYH) ekonomik durgunluk zamanlarında milli gelirdeki azalmanın bankalara etkisi kredi risklerinin artması ve dolayısıyla kârlılığın düşmesi şeklinde olmaktadır. Buna karşılık ekonomide büyüme yaşandığı durumda, bankaların borç verebilme kapasitesi arttığından, net faiz marjlarında sağlanan artışla banka kârlılıklarında da yükselme görülmektedir. Sonuç olarak, GSYH'deki artış ile sektördeki kârlılık ilişkisinin aynı yönde ilerlediği söylenebilir.²⁰¹

¹⁹⁸ Sarıtaş, Uyar ve Gökçe, 2016, a.g.e. s.92.

¹⁹⁹ Yasemin Türker Kaya, "Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi" BDDK, MSPD Çalışma Raporları : 2001/4, s.6.

²⁰⁰ Bourke, P. (1989). "Concentration and Other Determinants of Bank Profitability in Europe, North America and Australia". Journal of Banking and Finance, 13(1), 65-79. Aktaran: Gülhan ve Uzunlar, 2011, a.g.e. s.347.

²⁰¹ A. Dietrich, ve G. Wanzenried, "What Determines the Profitability of Commercial Banks? New Evidence from Switzerland", 12th Conference of the Swiss Society for Financial Market Researches, Geneva, 2009, s.14. Aktaran: Sarıtaş, Uyar ve Gökçe, 2016, a.g.e. s.93.

4.4. Mevduat Bankalarının Kârlılık Oranları ile Şube-Personel Sayıları ve Mobil ve İnternet Bankacılığı İşlem Adetleri İlişkisi

Bankaların kârlılık oranlarıyla şube, personel sayısı gibi maliyetlerin ve buna alternatif olarak yeni teknolojik hizmet kanalı kullanımlarının birbiriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Şubeler yerine tercih edilen yeni bankacılık dağıtım hizmetleri operasyonel maliyetleri azaltmaktadır. Bu da banka kârlarına pozitif yansımaktadır.

Şubesiz bankacılığa örnek olarak gösterilebilecek 2012’de QNB Finansbank tarafından kurulan enpara.com, tüm hizmetlerini sadece dijital kanallar üzerinden sunan Türkiye’nin ilk şubesiz dijital bankasıdır. Bu bankacılık sisteminde havale/eft ücreti, kart aidatı gibi ücretler alınmamaktadır. Çünkü şube, personel, kira giderleri ve benzeri maliyet avantajları elde edilmektedir. Tüm işlemler internet veya cep şubeden yapılabilmekte, para yatırma ve çekme işlemleri ATM’lerden yapılmaktadır. Banka müşterisi olmak için internet üzerinden başvuru sağlanmaktadır.²⁰²

Tablo 10 : Mevduat Bankalarının Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Şube Sayısı	9.423	9.792	10.192	10.981	11.182	11.151	10.740	10.500
Personel Sayısı	173.133	176.576	181.197	192.219	195.363	195.839	191.363	188.266

Kaynak : TBB, Banka, Çalışan ve Şube Bilgileri İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Tablo 10’a bakıldığında 2015 yılına kadar şube ve personel sayıları genel olarak bir artış içindedir. Buradan bankacılık sektöründe geleneksel şube bankacılığının ağırlıkta olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Daha çok şube açılması nedeniyle ihtiyaç duyulan çalışan sayısı dışarıdan işe alınan personellerle giderilmektedir. Şube sayısının artmasıyla toplam personel sayısındaki artışın birbiriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Ancak şube sayılarındaki artışın personel sayısındaki artışa göre daha çok olduğu

²⁰² <https://www.qnbfinansbank.enpara.com/hakkimizda/biz-kimiz/?#enparaKimdir> Erişim Tarihi 16.04.2019.

görülmektedir. Buradan yola çıkarak ne kadar çok şube açılrsa da teknoloji etkisiyle az sayıda personele ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılabılır.²⁰³

Personel sayısındaki artış hızının 2014 itibariyle azalma eğilimine girdiği söylenebilir. 2015 yılında hemen hemen hiç artmayıp, 2016 yılında ise negatife dönmüştür. Yine aktif ve özkaynak kârlılık rasyosunun en düşük olduğu yıl olan 2015 yılında personel sayısı en yüksek seviyededir. Aynı şekilde şube sayısı da bu yılda en fazla sayıya ulaşmıştır. Şube ve personel sayılarının tekrar azalışa geçtiği 2016 ve 2017 yıllarında ise kârlılık rakamları bu verilerle orantılı olarak artış eğilimine girmiştir. Personel harcamalarının, aktif kârlılık ve özkaynak kârlılığının arttığı dönemlerde azaldığı, Yasemin Türker Kaya'nın (2002) çalışmasında da belirtilmiş ve bu açıdan çalışmayla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca mobil ve internet bankacılığı üzerinden yapılan işlem adetlerinin fazla olmasının kârlılığa doğrudan etkisine rastlanılmamıştır.

Tablo 11 : Mevduat Bankalarının Ortalama Aktif Kârlılığı

Ortalama Aktif Karlılığı %							
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
2,4	1,8	1,8	1,6	1,4	1,2	1,5	1,6

Kaynak : TBB, Seçilmiş Rasyolar - Karlılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Tablo 12 : Mevduat Bankalarının Ortalama Özkaynak Kârlılığı

Ortalama Özkaynak Karlılığı %							
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
19,7	15,3	15,4	13,9	12,5	11,1	14,0	15,3

Kaynak : TBB, Seçilmiş Rasyolar - Kârlılık İstatistikleri 2010-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Tablo 11 ve 12 incelendiğinde, 2010-2017 dönemini kapsayan verilere göre, genel anlamda rasyonun seyrinde artış ve azalışlar gözlemlenir. Sürekli artış veya azalış eğilimi yoktur. Aktif kârlılığı 2016 yılsonunda yüzde 1,5, 2017 yılında yüzde 1,6 iken;

²⁰³ Koçşlı, 2017, a.g.e. s.394.

öz kaynak kârlılığı 2016 yılında yüzde 14, 2017 yılında yüzde 15,3 olmuştur. Aktif kârlılık ve öz kaynak kârlılığı bir önceki yıla göre artış eğilimindedir.

Yıllar itibariyle incelendiğinde ise aktif ve öz kaynak kârlılık rasyolarının benzer olduğu gözlenmektedir. Genel olarak rasyo aktif kârlılık rasyosunun yükseldiği yıllarda yükselmiş, azaldığı yıllarda azalmıştır. Hem aktif, hem öz kaynak kârlılık rasyoları 2015 yılında en düşük rakama ulaşmıştır. Aynı şekilde 2010 yılında kârlılık her iki rasyoda en yüksek seviyededir.

2013 itibariyle aktif kârlılık oranındaki azalma sebepleri arasında, tasarruf artırıcı sıkı para politikaları, kredi hacminin azalması, bilançoda vade uyumsuzlukları ve karşılık oranlarının artması sayılabilir.²⁰⁴

Tablo 13 : Mobil Bankacılık Finansal İşlem adetleri

	Mobil Bankacılık Finansal İşlemler (EFT, Havale, Döviz Transferleri)
DÖNEM	İşlem Adedi (Bin)
2011	1.360
2012	3.503
2013	7.842
2014	17.528
2015	37.162
2016	68.194
2017	117.451

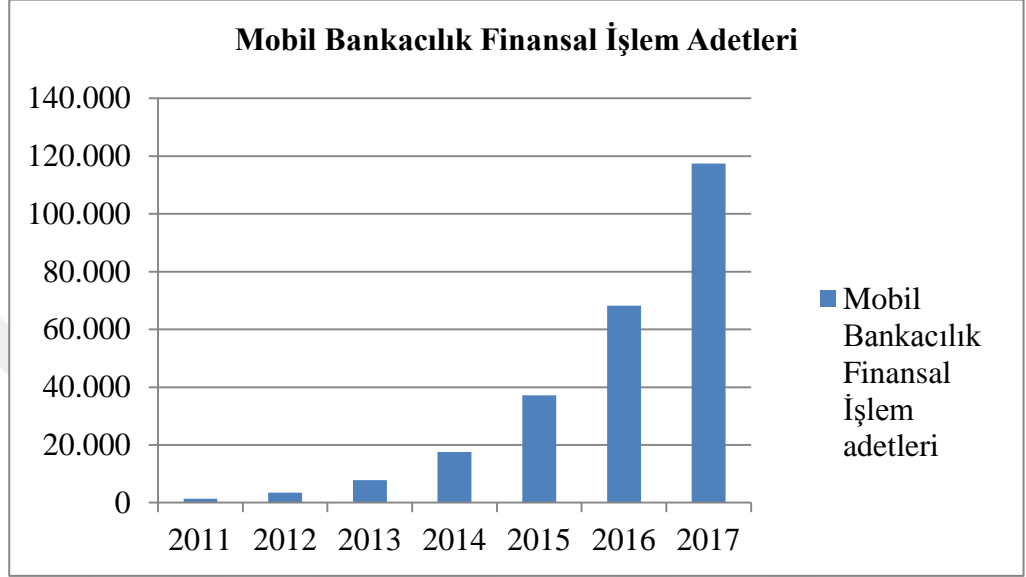
Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2011-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Şubeler yerine tercih edilen başka bir kanal da mobil bankacılık hizmetidir. Mobil teknolojideki yenilikler, aynı zamanda akıllı telefon kullanımının artması ile ilerleyen dönemlerde bu kanalın internet bankacılığından daha çok kullanılması öngörülmektedir. İnternet bankacılığı gibi mobil bankacılık kullanım oranlarında da gün geçtikçe artış yaşanmaktadır. Bu artışta mobil bankacılık işlem ücretlerinin de büyük ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Tablo 13'te yıllık finansal işlem adetlerinin devamlı artış seyrinde ilerlediği gözlenmektedir. İnternet bankacılığına göre bu hizmet kanalında daha fazla artış olmuştur. Şubede gerçekleştirilen aynı işlem için daha yüksek işlem

²⁰⁴ Yaşam Demir, "Bankacılık Düzenlemeleri ve Sektör Kârlılığı İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinden Bir İnceleme", Doktora Tezi, İstanbul, 2018, s.30.

ücreti ödenmesi, mobil bankacılıktan alınan hizmetlerin tercih edilmesinde etkili olmaktadır.²⁰⁵

Grafik 1 : Mobil Bankacılık Finansal İşlem Adetleri

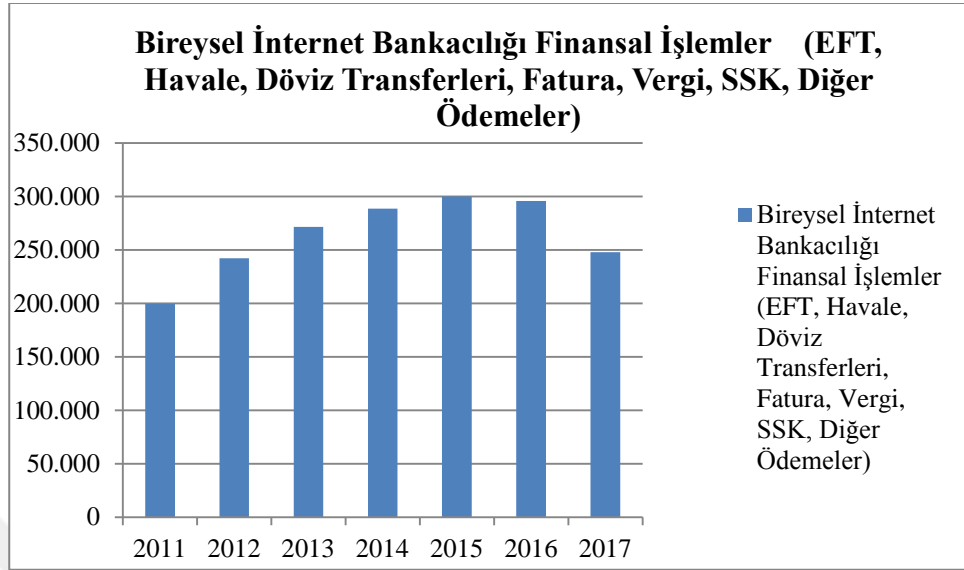

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2011-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Kârlılık açısından bakıldığında ise Grafik 1’de mobil bankacılık işlemlerinin yıllar itibariyle kesintisiz artış eğiliminde olduğu görülürken, kârlılık rakamlarının (grafik 3 – 4) aynı süreklilikte arttığı söylenemez. Kartal’ın (2017) çalışmasında ise önceden geniş alana yayılmış şube ağı isteyen bankaların, artık daha az maliyetli alternatif dağıtım kanallarına yöneldiği, internet ve mobil bankacılıktaki düşük işlem komisyonlarının da müşterilerin bu kanallara eğilimini artırdığı belirtilmiştir.

²⁰⁵ Kartal, 2017, a.g.e. s.31.

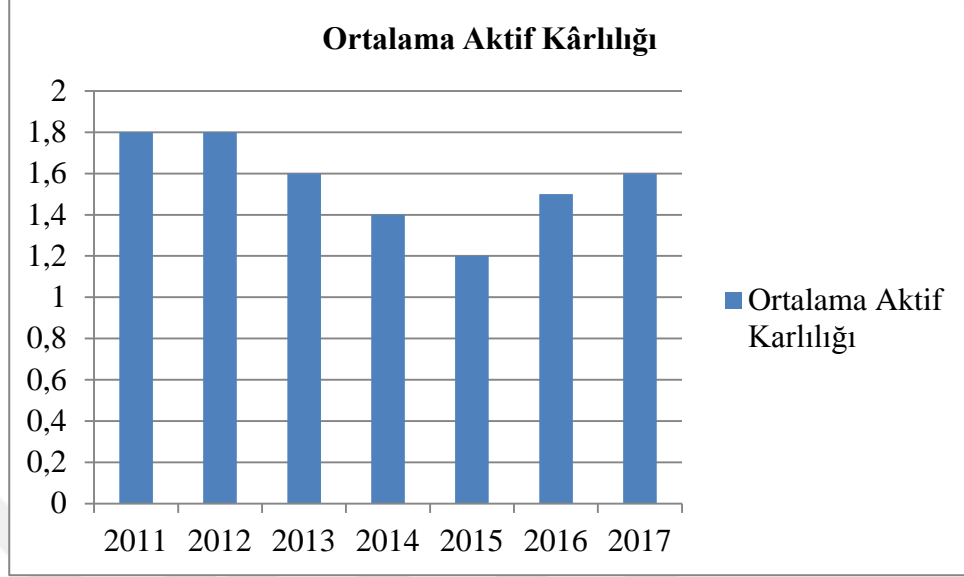
Grafik 2 : İnternet Bankacılığı Finansal İşlemler İşlem adetleri

Kaynak: TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri 2011-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 06.02.2019.

Grafik 2 de internet bankacılığı üzerinden yapılan çeşitli finansal işlemlerin 2015 yılına kadar arttığı, 2015'ten sonra azalış trendine geçtiği söylenebilir. Aynı yıllar için (grafik 3-4) aktif ve özkaynak kârlılıklarının 2015 yılına kadar azalma eğiliminde olduğu 2015 yılından sonra arttığı gözlemlenir. Buradan internet üzerinden yapılan işlemlerle banka karlılığı arasında pozitif ilişki kurulamamaktadır. Koçtaşlı'nın (2017) çalışmasında sektörün genel kârlılık rakamlarının seyrinde düşüş olmasına karşın, teknolojik altyapılı faaliyetlerin kârlılık rasyolarına olumlu etki ettiği söylenmiştir. Yeni teknolojiler, bankacılık sektöründe olumlu gelişmelere neden olmuş, çalışanların ve şubenin verimliliğinde ve teknolojik hizmetlerden sağlanan gelirlerde artış sağlanmıştır. Geneli teknolojik işlemlerden oluşan komisyon ve hizmet gelirlerinin toplam gelirler içindeki payının arttığı, son teknolojilerin, Türk bankacılık sektörünün istihdam, verimlilik, kârlılık oranları ve rekabet etme gücüne fayda sağladığı belirtilmiştir.

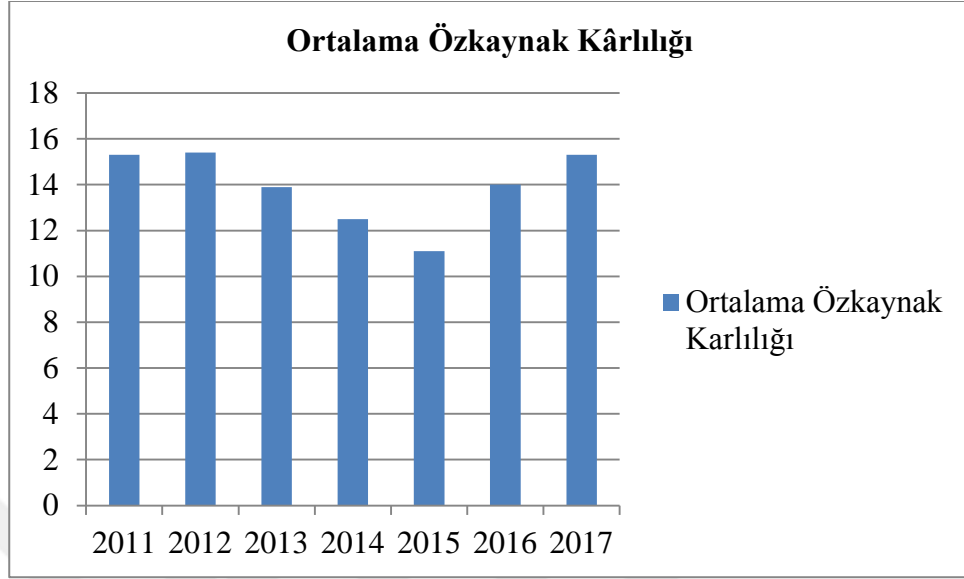
Grafik 3 : Mevduat Bankalarının Ortalama Aktif Kârlılığı

Kaynak : TBB, Seçilmiş Rasyolar – Kârlılık İstatistikleri 2011-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Uzun ve Berberoğlu'nun (2017) çalışmasında aktif müşteri rakamları, işlem hacmi, gibi değişkenlerden yararlanılmış, internet bankacılığı kullanan aktif müşteri sayısı ve işlem hacminin önce likiditeye (işlemlerin elektronik ortamda gerçekleşmesi ve paranın daha çok sistem içinde kalması) bu şekilde de banka kârlarına pozitif anlamda etki ettiği görülmüştür. Bu açıdan, internet bankacılığı işlem hacimlerinin de karlılığa pozitif etki ettiği sonucu tez çalışmasının konusunu desteklemektedir.

Grafik 4 : Mevduat Bankalarının Ortalama Özkaynak Kârlılığı

Kaynak : TBB, Seçilmiş Rasyolar – Kârlılık İstatistikleri 2011-2017 arası verilerden derlenmiştir. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim Tarihi 19.08.2018.

Erol, Çınar ve Duramaz'ın (2015) çalışmasında banka kârlılığındaki artışların ücret ve komisyon gibi fazi dışı gelirlerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu hizmetler şube ve personel giderlerini azaltmakta, bu anlamda maliyet açısından da avantaj sağlamaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın başlangıcında bankacılığın gelişimi ve bankacılık hizmetleri üzerinde durulmuş, daha sonra Türkiye’de faaliyette olan bankalar tablo halinde gösterilmiş, bankalar türlerine göre tasnif edilmiş ve fonksiyonları anlatılmıştır.

İnternet aracılığıyla yapılan birçok işlem tablolar halinde sunulmuş, internet bankacılığının bireysel ve kurumsal müşteriler için kullanım alanları ve kullanım oranları belirtilmiştir. Yıllar itibariyle şubelerden çok elektronik kanal kullanımında artış yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aktif ve özkaynak kârlılığı açıklanmış yıllar itibariyle bankaların kârlılık oranları gösterilmiştir. Bu oranların kredi ve mevduat hacmi, teknoloji, online dağıtım kanallarının getirileri, likidite, faiz dışı gelirler gibi unsurlardan etkilendiği belirtilmiştir. Ayrıca bankaların kârlılığı enflasyon, ekonomik kriz, faiz ve büyüme oranları gibi faktörlerden etkilenmektedir. Diğer yandan, bankaların internet ve mobil bankacılık kanalıyla uyguladığı işlem komisyonlarının kârlılığa pozitif etkisi inkar edilemez.

Yapılan analizler neticesinde banka kârlılığı ile şube ve personel sayıları arasında ters orantı olduğu, yani şube ve personel sayılarının düştüğü yıllarda kârlılıkta artış olduğu gözlemlenmiştir. Burada, artan teknoloji yatırımlarıyla düşen şube maliyetlerinin karlılığa pozitif etki ettiğini söyleyebiliriz.

Bu çalışmayla ortaya konulan internet bankacılığı ve kârlılık ilişkisinin, bankaların kârlılığını şube–personel sayıları, ücret-komisyon, işlem hacimleri ve benzeri açıdan inceleyen mevcut çalışmaların sonuçlarıyla benzer olduğu söylenebilir.

Şubelere alternatif olan elektronik dağıtım kanallarının gelişmeye devam etmesinin ve kullanım alanlarının yaygınlaşmasının, ilerleyen süreçte bankaları ne yönde etkileyeceği araştırılması gereken bir konudur. Bu çalışmayla internet yoluyla sunulan bankacılık hizmetlerinin, son yıllardaki banka karlılık oranlarına etkisi ele alınarak, güncel verilerle bir araştırma ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bankalar, müşterilerin sürekli ve hızla değişen isteklerine cevap verebilmek için bilişim teknolojisine yatırımlar yapmalı ve sektördeki yeniliklere hızla uyum sağlamalıdır. Rekabet ortamında var olabilmek için dağıtım kanallarını hizmetlerin sunumunda daha fazla kullanmalı, bu kanallara olan uyumu sağlamalıdır. Müşterilerin bu kanalları kullanmalarını teşvik edilerek gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır.

Bu şekilde banka personelinin verimliliği sağlanarak, bankalar katma değeri yüksek işlere yönelir, hata oranlarında azalma sağlanarak ve kârlılık oranlarında olumlu yönde etkiler gerçekleşir. İnternet bankacılığında güvenliğe yönelik olumsuz yargıların olması ve hala riskli bir kanal olarak değerlendirilmesi, bankaların güvenliğin sağlanmasına yönelik geliştirmeler yapmalarını ve müşterilere bu anlamda güven sağlamalarını gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL C.Gökhan, **Güvenlik Endişesinin İnternet Bankacılığı Kullanımına etkisi ve Vakıfbank Müşterilerine Yönelik bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

AKGÜÇ Öztin, **Banka Finansal Tablolarının Analizi**, Avcıol Basım Yayın, 2. Baskı, İstanbul, 2012.

AKGÜÇ Öztin, **Ticaret Bankalarının Yönetimi**, Arayış Basım Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

AKGÜÇ Öztin, **Türk Bankacılığında 50. Yıl Banka ve Ekonomik Yorumlar - Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1974.

AKGÜÇ Öztin, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992.

AKIN Murat, **Sanal Hizmetlerde Hizmet Kalitesi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

ALTUĞ Osman, **Banka İşlemleri ve Muhasebesi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

APAK Sudi ve DEMİREL Engin, **Finansal Yönetim**, Papatya Yayınevi, İstanbul, 2010.

APAK Sudi ve TAY Arzu, **Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası’nın Yeri ve Faaliyetleri**, Dergipark, Sayı 3, 2012.

AREN Sadun, **100 Soruda Para ve Para Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 3. Baskı, 2013.

ASLAN Sinan, **Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim**, Avcıol Basım Yayın, 1. Baskı, İstanbul, 2003.

AYANOĞLU Yıldız, KARAPINAR Aydın, ZAİF Figen vd. **Bankaların Yönetimi ve Denetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2746, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 1704, 1. Baskı, Eskişehir, 2013.

AYDIN Yılmaz, **Türkiye’de Para ve Kur Politikası Bölüm Adı:Para Arzının Belirlenmesi**, Derin Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Yayın No:2611850, 2016.

ATA H. Ali, **Kriz Sonrası Türkiye’de Mevduat Bankaları Kârlılığına Etki Eden Faktörler**, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2009.

ATAN Murat, **Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, (Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) 2002.

ATHANASOGLU, P.P., BRISSIMIS S.N. and DELIS M.D. **Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability**, Journal of International Financial Markets, Institutions and Money, Elsevier, 18(2), 2005.

AYDIN Aydan, SAĞKOL İnan Emrah, ÇETİNKAYA Erhan vd. **Sermaye Yeterliliği Şerhi**, TBB, Yayın No:299, İstanbul, 2013.

BAHAR Ozan ve ERDOĞAN Ebru, **1994 ve 2000 Krizleri Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Finansal Regülasyon Politikaları**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz 2011, Sayı 27.

BAYKAL C. Murat, **Hukuki Boyutlarıyla Finansal Krizler**, TBB, Bankacılar Dergisi, Sayı 60, 2007.

BOURKE Philip, **Concentration and Other Determinants of Bank Profitability in Europe, North America and Australia**, Journal of Banking and Finance, 13(1), 1989.

BULUT Erol ve DEMİREL Baki, **Uluslararası Para Sisteminin Evrimi**, Gazi Kitabevi, 2012.

BÜYÜKAĞAOĞLU Şenil Işıl, **Ticari Bankalarda Fon Yönetimi ve Fon Yönetiminde Karşılaşılan Finansal Riskler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2011.

ÇABUK Serap ve İNAN Hilal, **İnternet Aracılığıyla Bankacılık Hizmetlerinin Pazarlaması**, Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, 2005.

ÇAKIRCALI Ayşe Elif, **Karlılık Analizi ve Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Banka Sektöründe Bir Araştırma**, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

ÇIKRIKÇI Mustafa, **Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme**, MPM Yayınları, Ankara, 1990.

ÇOLAK Ömer Faruk, **Finansal Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Durumu ve Sektörün Yeniden Yapılandırılması, Kriz ve IMF Politikaları**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2002.

DEMİR Yaşam, **Bankacılık Düzenlemeleri ve Sektör Karlılığı İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinden Bir İnceleme**, Doktora Tezi, İstanbul, 2018.

DESTERECİ Pelin, **Türkiye Bankacılık Sistemi Açısından Krediler ve Kredi değerlendirmede Kullanılan Mali Analiz Yöntemleri**, Namık Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

DIETRICH A., ve WANZENRIED G., **What Determines the Profitability of Commercial Banks? New Evidence from Switzerland**, 12th Conference of the Swiss Society for Financial Market Researches, Geneva, 2009.

DOĞRU Cengiz, **Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori Ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması, Maliye Finans Yazıları**, Sayı:91, 2011.

DOLANBAY Coşkun, **Yeni ekonomide başarının anahtarı e-ticaret-strateji ve yöntemler**, Pusula Reklamevi, 2000.

DURSUN Tolga, OSKAYBAŞ Kader ve GÖKMEN Cansu, **Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyetinin Şube-İnternet Bankacılığında Karşılaştırılması**, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 11, Sayı 41, Ocak 2014.

EĞİLMEZ Mahfi, **Küresel Finans Krizi**, Remzi Kitabevi, 2.Basım, İstanbul, 2008.

EMEK Uğur, **Bankacılık Sisteminde Rekabet ve İstikrar İkileminin Analizi: Türkiye Örneği**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No:34, Ankara, 2007.

EMİR Mustafa ve ATUKALP M. Esra, **Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat Bankalarının Aktif Kalitesi ve Kârlılık Analizi**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 32, Sayı 3, 2018.

ER Selami, **Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması**, Yayın No : 2009-34, İstanbul Ticaret Odası.

EROĞLU Nadir ve YÜCEL İzzet Sencer, **Türkiye'deki Kurumsal Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığı Kullanım Eğilimlerini Belirleyen Başlıca Faktörler Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi, Yıl:2 Sayı:2, Ocak 2012.

EROL İbrahim, ÇINAR Serkan ve DURAMAZ Selim, **Bankaların Yeni Gelir Kaynağı: Elektronik Bankacılık İşlem Ücretleri, Türk Bankacılık Sektöründe Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkisi**, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, 2015.

Finansal Forum Bankacılık, **Türkiye'de Ofis Bankacılığı Uygulamaları**, Eylül, 2000.

GÖKDERE Ahmet, **Bankacılar için Ekonomi Bilgisi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:220, 5. Baskı, Ankara, 1988.

GÜLHAN Ünal ve UZUNLAR Evcan, **Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011, 15 (1).

GÜNDOĞDU Fatma ve AKSU Hayati, **Mevduat Bankacılığında Kârlılık ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi:Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 2011.

GÜNEŞ Nizamülmülk, **Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 3, 2015.

GÜNEY Alptekin, **Banka İşlemleri**, 3.Basım, İstanbul : Beta, 2009.

GÜREL Aydın, **İnternetin İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000.

HAZAR Adalet, BABUŞCU Şenol ve BEKTAŞ Sezercan, **Banka Sınavlarına Hazırlık Alan Bilgisi**, Bankacılık Akademisi, Ankara, 2016.

İŞİN Feride Bahar, **Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektöründe Uygulanabilirliği ve Türkiye’deki Bu Doğrultudaki Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi**, Dergipark, Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi, Cilt 20, Sayı 2.

İŞKİN Seyit Ahmet, **Elektronik Bankacılık Hizmetleri ve Denetimi**, Yayın 2011-8, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2012.

İNCEKARA Ahmet, **Bankacılık ve Finansal Kurumlar**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No:3, 2011.

İŞCAN Ayşen, **Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi**, Uzman Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003.

KALE Süleyman, **Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2017.

KARATAN Figen, **Bankacılıkta Ödeme Sistemlerinin Otomasyonu Elektronik Fon Transfer Sistemleri**, TBB, 1990.

KARCIOĞLU Reşat, AĞIRMAN Ensar, ALPA Kübra vd. **Kamu Sermayeli Katılım Bankaları ile Özel Sermayeli Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması**, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018.

KARTAL Mustafa Tevfik, **Bankacılıkta Alternatif Dağıtım Kanalları Kullanımı: TBB Üyesi Bankalar Üzerine Bir Analiz**, Dergipark Akademik, Social Sciences Research Journal, Volume 6, Issue 1, March 2017.

KATO, G.K., OTUYA, W.I., OWUNZA, J.D. ve NATO, J.A, **Mobile Banking and Performance of Commercial Banks in Kenya**, International Journal of Current Research, 6(12), 2014.

KAYA Ferudun, **Bankacılık Giriş ve İlkeleri**, Beta Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, Yayın No:2927, 2013.

KAYA Ferudun, **Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması**, TBB, Yayın No: 263, Ocak 2009.

KAYA Murat, **Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobi’ler Üzerine Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

KAYA Yasemin Türker, **Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri, 1997-2000**, BDDK, 2002.

KAYA Yasemin Türker, **Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi**, BDDK, MSPD Çalışma Raporları : 2001/4.

KESKİN Ekrem, İNAN Emre Alpan, MUMCU Melike vd. **50.Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958 – 2007**, TBB Yayınları, 2008, No: 262.

KETİZMEN Muammer, **İnternet Bankacılığı ve Hukuki Sorumluluk**, Ankara, 2013.

KOÇAŞLI İbrahim Onur, **Yeni Teknolojilerin Türk Bankacılık Sektörüne Ekonomik Etkileri**, Cilt 7, Sayı 3, 2017.

KORKMAZ Sezer ve GÖVDELİ Yasemin Esra, **Türk Bankacılığında Alternatif Dağıtım Kanalları ve Ürünleri ile Bunların Gelişiminde ve Pazarlanmasında Eğitimin Önemi**, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 15, 2005.

MERMÖD Aslı Yüksel, **Elektronik Bankacılık ve Riskler**, Beta Basım, 2011.

OKUYAN H. Aydın ve KARATAŞ Yasemin, **Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi**, Ege Akademik Bakış, Cilt 17, Sayı 3, 2017.

ÖCAL Tezer, ÇOLAK Ömer Faruk, TOGAY Selahattin vd. **Para Banka Teori ve Politika**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.

PALA Emre ve KARTAL Burak, **Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığı ile İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Pilot Araştırma**, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Cilt:17, Sayı:2, 2010.

PARASIZ İlker, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, 8.Baskı, İstanbul, 2005.

SAKA Tamer, **Elektronik Ticaretin Temelleri ve İç Kontrol**, 3. Türkiye İç Denetim Kongresi,3-4 Haziran 1999.

SAKA Tamer, **Türk Bankacılık Sektöründe Bilgi Teknolojileri Denetimi**, Yayın 224, İstanbul, TBB, 2001.

SAMIRKAŞ Mustafa Can, EVCİ Samet ve ERGÜN Bahadır, **Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri**, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 8, 2014.

SARISAKAL Nusret ve AYDIN Mehmet A., **E-Ticaretin Yeni Yüzü Mobil Ticaret**, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2003.

SARITAŞ Hakan, UYAR Sinem G. Kangallı ve GÖKÇE Altan, **Banka Kârlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016, 11(1).

SKINNER Chris, **Dijital Bankacılık**, BKM, Mediacat Kitapları, İstanbul, 2015.

SÖNMEZ Ferdi, **Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Açısından Değerlendirilmesi**, Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu Dergisi, 2013.

ŞIKLAR İlyas, **Finansal Ekonomi**, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1588, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 841, 1.Baskı, Eskişehir, 2004.

ŞIKLAR İlyas, **Para Teorisi ve Politikası**, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1583, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:837, Eskişehir, 2004.

TAKAN Mehmet ve BOYACIOĞLU Melek Acar, **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem**, 7.Basım, Ankara : Nobel, 2015.

TAN Margaret and TEO Thompson S.H., **Factors Influencing The Adoption of Internet Banking**, Journal of the Association for Information Systems, 1(5), 2000.

TBB, 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi, 1998.

UZUN Uğur ve BERBEROĞLU Murat, **İnternet Bankacılığı Hizmetlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisi**, Artvin Çoruh Üniversitesi, 2017.

UZUNDAĞ Şükrü, **Türkiye’de internet bankacılığının gelişimi ve internet bankacılığına ilişkin tüketici davranışları analizi**, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

UZUNOĞLU Sadi, **Bankacılığa Giriş**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2014.

UZUNOĞLU Sadi, **Bankacılık**, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları : 2, Ankara, 1996.

UZUNOĞLU Sadi, **Para ve Döviz Piyasaları**, Literatür Yayıncılık, 3. Basım, 2007.

ÜLGEN Gülden, **İktisat Bilimine Giriş**, Der Yayınevi, İstanbul, 2004.

VARICI İdris, **Elektronik Bankacılıkta Yeni Bir Model: Pospara ve Muhasebe Uygulamaları**, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, Ocak 2015.

YALIM A.Doğan, **Türk Bankacılığında 50. Yıl Banka ve Ekonomik Yorumlar – 50.yılda Yatırım ve Kalkınma Bankacılığımız**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1974.

YETİZ Filiz, **Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi**, Niđe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi, Nisan 2016; 9(2).

YILDIRIM Oğuz, **Türkiye’de Bankacılık Sektörü (Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler ve Yeniden Yapılandırma)**, Dış Ticaret Dergisi, Cilt No: 9, Yayın No : 30, 2004.

YİĞİT Serkan, **TCMB Bankalararası Para Piyasası**, Haziran 2002 Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliğ No:6.

YURTTADUR Mustafa ve DEMİRBAŞ Hayati, **Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması**, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, (89-117) 2017.

YURTTADUR Mustafa ve SÜZEN Ekrem, **Türkiye’de Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığına Yaklaşımlarının İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama**, Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, Haziran 2016.

YÜKSEL Ali Sait, YÜKSEL Aslı ve YÜKSEL Ülkü, **Banka Yönetimi El Kitabı**, Alfa Kitabevi, 2002.

İNTERNET KAYNAKLARI

BDDK, 5411 SAYILI BANKACILIK KANUNU, 1 Kasım 2005 Tarihli ve 25983 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete.
https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf

BDDK, “Likidite Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber”, Sayı: 6827, 2016.
http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0096.pdf

BASEL II ve Türk Eximbank Semineri, Risk Yöneticileri Derneği, 2013.
https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf

GÖKBULUT İlker, Uygulamalı Aktif Pasif Yönetimi ve Finansal Analiz
http://www.giv.org.tr/userfiles/files/aktif_pasif%20y%C3%B6netimi%20e%C4%9Fitim.pdf

Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Madde 3, Sayı:2007/1, 29423 sayılı ve 23.07.2015 Tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış, güncellenen hali. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/5f1a77a3-155d-4bba-b85f-43c803497080/Mevduat+ve+Kat%C4%B1l%C4%B1m+Fonlar%C4%B1n%C4%B1n+Vadeleri+ve+T%C3%BCrleri+Hakk%C4%B1nda+Tebli%C4%9F.pdf?MOD=AJPERE&CACHEID=ROOTWORKSPACE-5f1a77a3-155d-4bba-b85f-43c803497080-m3fzkBw>

Muhasebe ve Finansman Mevduat İşlemleri, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2011.
http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/074/banka_muh_3.pdf

TÜRK TİCARET KANUNU, 6102 Sayılı 13 Ocak 2011 Tarihli, 27846 Sayılı Resmi Gazete. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>
www.tdk.gov.tr

<http://www.tcmb.gov.tr>

<http://www.ziraat.com.tr>

www.ziraatbank.com.tr

www.borsaistanbul.com

<http://www.mahfiegilmez.com/p/ekonomi-sozlugu.html>

www.ziraatyatirim.com.tr

<https://www.vakifbank.com.tr/tl-mevduat.aspx?pageID=457>

<https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bireysel/mevduat/vadeli-hesaplar/vadeli-tl-mevduathesaplari/birikimli-tl-mevduat-hesabi>

https://www.garanti.com.tr/tr/ticari/krediler/spot_tl_endeksli_kredi.page

<https://www.teb.com.tr/kobiyim/nakdi-krediler/>

<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/kobi/kobi-kredileri/nakdi-krediler/sayfalar/dovize-endeksli-krediler.aspx>

https://www.garanti.com.tr/tr/ticari/krediler/doviz_kredi.page

<https://www.denizbank.com/bankacilik/altin-bankaciligi/kredi-urunleri/altin-kredileri.aspx>

<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-yatirim-tesvikleri-eximbank-ihracat-kredileri.html>

<https://www.teb.com.tr/kobiyim/gayriinakdi-krediler/>

<https://www.aktifbank.com.tr/tr/kurumsal/dis-ticaret-ve-finansmani/ithalat/ithalat-akreditifi>

<https://www.yapikredi.com.tr/sinirsiz-bankacilik/internet-subesi/bireysel-internet-subesi/islem-listesi>

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

<http://www.turkishtimedergi.com/bankacilik/e-banking-rekabeti/>

www.halkbank.com.tr

<http://bkm.com.tr/kronoloji/>

<https://www.akbankpos.com>

<https://www.denizbank.com/bilgiliman/question/2/24.aspx>

http://www.tkbb.org.tr/Documents/Brosur/%C4%B0lk%20sayfa%20KATILIM_BANKACILIGI-2.pdf

<http://www.tkbb.org.tr/>

<https://www.qnbfinansbank.enpara.com/hakkimizda/biz-kimiz/?#enparaKimdir>

EKLER

EK 1 Banka Kurucuları

Banka kurucularında aranan şartlar (8. Madde)²⁰⁶

Bankaların kurucu ortaklarının;

a) 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre müflis olmaması, konkordato ilân etmiş olmaması, uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma başvurusunun tasdik edilmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması,

b) Bu Kanununun 71 inci maddesi uygulanan bankalarda veya bu Kanununun yürürlüğe girmesinden önce Fona devredilmiş olan bankalarda nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,

c) Tasfiyeye tâbi tutulan bankerler ile iradî tasfiye haricinde tasfiyeye tâbi tutulan finansal kuruluşlarda, faaliyet izni kaldırılan kalkınma ve yatırım bankalarında, ortaklarının temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Fona intikal eden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılan kredi kuruluşlarında, Fona intikalinden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılmadan önce nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,

d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca üç yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması veya mülga 3182 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunun ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun ve ödünç para verme işleri hakkında mevzuatın hapis cezası gerektiren hükümlerine muhalefet yahut mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunlar uyarınca basit veya nitelikli zimmet, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı

²⁰⁶ BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Md.8, 1 Kasım 2005 Tarihli ve 25983 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete.

kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlâk kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, karapara aklama veya Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile Devlet sırlarını açığa vurma, Devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlar, vergi kaçakçılığı suçlarından veya bu suçlara iştiraktan hükümlü bulunmaması,

e) Gerekli malî güç ve itibara sahip bulunması,

f) İşin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması,

g) Tüzel kişi olması hâlinde, risk grubu ile birlikte ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması, Şarttır.

Bankaların tüzel kişi kurucu ortaklarının doğrudan veya dolaylı olarak nitelikli paya sahip gerçek kişi ortaklarının bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (d), (e) ve (f) bentlerinde yer alan şartları taşıması gerekir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla kurulmuş çok taraflı kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar hakkında bu maddenin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentleri uygulanmaz.

EK 2 Merkez Bankası

*Merkez Bankası'nun temel görev ve yetkileri;*²⁰⁷

Bankanın temel görevleri;

a) *Açık piyasa işlemleri yapmak,*

b) *Hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,*

c) *Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi dispoñibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,*

d) *Reeskont ve avans işlemleri yapmak,*

e) *Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,*

f) *Türk lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve gözetimini sağlamak ve gereken düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,*

g) *Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,*

h) *Mali piyasaları izlemek,*

i) *Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.*

Bankanın temel yetkileri;

²⁰⁷ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu Kanun No: 1211 Kabul Tarihi: 14.01.1970.

- a) *Türkiye’de banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir.*
- b) *Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.*
- c) *Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla bu Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.*
- d) *Banka, olağanüstü hallerde ve TMSF’nin kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.*
- e) *Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.*
- f) *Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.*
- g) *Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.*